T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DE SANAT TARİHİ DİSİPLİNİNİN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

BURAK DİPEVLİLER

1198204102

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. ABDURRAHMAN DEVECİ

EDİRNE, 2022

Tezin Adı: Türkiye'de Sanat Tarihi Disiplininin Analizi ve Değerlendirilmesi

Hazırlayan: Burak DİPEVLİLER

ÖZET

Bir bilim dalının tarihsel süreç içerisindeki oluşum ve gelişimine yönelik yeterli birikime sahip olmak, disiplinin kendi bilimsel içeriğinin tüm hatlarıyla kavranmasını sağlamakla birlikte aynı zamanda alan içerisinde yer alan kişiler tarafından icra edilen bilimin de belirli esas ve yöntemlere göre yapılmasına yardımcı olabilmektedir. Sanat tarihinin kendi bilimsel tarihi göz önünde bulundurulduğu vakit bu konu saha içerisinde pek fazla araştırılmamakta ve hatta önemsenmemektedir. *''Türkiye'de Sanat Tarihi Disiplininin Analizi ve Değerlendirilmesi''* adlı yüksek lisans tezi bu bağlamda ele alınan problemlere yanıt vermeye çalışmasının yanı sıra güncel durumuna yönelik çeşitli veriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Analiz, Değerlendirme, Disiplin, Sanat Tarihi.

Name of Thesis: Analysis and Evaluation of the Discipline of Art History in Turkey

Prepared by: Burak DİPEVLİLER

ABSTRACT

Having sufficient knowledge about the formation and development of a branch of science in the historical process not only ensures that the scientific content of the discipline is comprehended in all its lines but also helps the science performed by the people in the field to be carried out according to certain principles and methods**.** When the scientific history of art history is taken into consideration, this subject is not studied much in the field and even ignored. The master's thesis named "*Analysis and Evaluation of the Discipline of Art History in Turkey"* provides various data on the current situation as well as trying to answer the problems discussed in this context.

Key Words: Analysis, Evaluation, Discipline, Art History.

ÖNSÖZ

Türkiye'de Sanat Tarihi Disiplininin Analizi ve Değerlendirmesi isimli yüksek lisans tezi, konusu itibariyle sanat tarihinin ülkemizdeki bilimsel tarihini çeşitli yönleriyle ortaya koyarak incelemekte ve elde edilen veriler ışığında genel bir değerlendirmesini yapmaktadır.

Yüksek lisans tezi ana hatlarıyla üç ana kısımdan oluşmaktadır. İlk bölümde sanatın ve sanat tarihinin ne olduğu tanımlanmaya çalışmış aynı zamanda sanat tarihinin dünya üzerinde ortaya çıkış ve gelişim süreçlerine dair önemli noktalara değinilmiştir. İkinci bölümünde sanat tarihinin ülkemizdeki ortaya çıkışı ve gelişim süreçlerine, sanat tarihi ve onun açısından önemli sayılabilecek çalışmalara, sanat tarihi eğitimine, sanat tarihi eğitiminin teknoloji ile ilişkisine, sanat tarihi mezunlarının istihdamlarına, sanat tarihi yayınlarına, sanat tarihi çatısı altında ortaya konulan tez ve makalelerin belirlenen aralıklarda konularına göre sınıflandırılmalarına, Covid-19 Pandemisi sürecinin sanat tarihine olan etkilerine ve sanat tarihi disiplinine katkıları olan önemli bilim insanlarına değinilmiş ve sonuç aşamasına geçilmiştir.

Yüksek lisans tezi, konusu bakımından her ne kadar sanat tarihinin ülkemizde olan izlerini ele alıyor olsa da tarihsel bütünlüğü bozmamak ve olaylar arasında bağlantı kurabilmek adına cumhuriyet öncesi dönemler de araştırılmış ve çalışma kapsamına dahil edilmiştir.

Tez çalışmam sırasında bana olan inancı ve yol göstericiliği ile her türlü desteği veren değerli ağabeyim, danışmanım ve hocam Doç. Dr. Abdurrahman Deveci'ye teşekkürü borç bilir, saygı ve şükranlarımı sunarım.

Benden desteklerini esirgemeyen ve her anımda yanımda olan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Engin Beksaç ve eşi Arş. Gör. Şule Nurengin Beksaç'a saygı ve şükranlarımı sunarım.

Tez çalışmam sırasında tanıştığım ve bana birçok konuda kayda değer faydaları olan sayın Erdem Yücel'e en içten dileklerimle teşekkür ederim.

Bana ayırdığı vakti ve yaptığı yardımlarından dolayı Arş. Gör. Figen Ölmez Karademir'e teşekkür ederim.

Son olarak benden maddi, manevi desteklerini bir an olsun esirgemeyen ve hayatımın her anını beraber paylaştığım kıymetli ailem Neşe, Necdet ve Kerim Dipevliler'e en kalbi duygularımla teşekkür eder saygı ve hürmetlerimi sunarım.

Tezin bu konuda yapılacak çalışmalar için bir temel olması dileği ile…

BURAK DİPEVLİLER

EDİRNE, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **ii**
ÖNSÖZ ..... **iii**
GRAFİKLER LİSTESİ ..... **vii**
TABLO LİSTESİ ..... **viii**
KISALTMALAR LİSTESİ ..... **ix**
GİRİŞ **1**
I. BÖLÜM **3**
1. SANAT TARİHİNE GİRİŞ **3**
1.1. Sanat Hakkında 3
1.2. Sanat Tarihi Hakkında 5
1.3. Sanat Tarihinin Ortaya Çıkış ve Gelişim Süreçleri 6
II. BÖLÜM **11**
2. TÜRKİYE'DE SANAT TARİHİ DİSİPLİNİNİN ANALİZİ **11**
2.1. Türkiye'de Sanat Tarihine Genel Bakış 11
2.1.1 Cumhuriyet Öncesi Dönem 11
2.1.2. Cumhuriyet Dönemi 16
2.2. Türkiye'de Sanat Tarihi Eğitimi 18
2.2.1. Osmanlı Dönemi (1883-1923) 18
2.2.2. Cumhuriyet Dönemi (1923-Günümüz) 18
2.2.2.1. Ortaöğretimde Sanat Tarihi Eğitimi 19
2.2.2.2. Yükseköğretimde Sanat Tarihi Eğitimi 19
2.3. Sanat Tarihi Eğitimi ve Teknoloji 20
2.4. Covid-19 Pandemisi Sürecinde Sanat Tarihi Eğitiminin Genel Durumu 21
2.5. Sanat Tarihi Konulu Çalışmaların Listeleri: Ansiklopediler, Gazeteler, Kitaplar, Süreli Yayınlar, Sözlükler ve Tezler 22
2.6. Sanat Tarihi Mezunları, İş Alanları ve İstihdamları 26
2.7. Sanat Tarihi Anabilim Dalında Ortaya Konulan Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin Konularının Yıllara Göre Dağılımları 27

2.8. Sanat Tarihi Kapsamında Ortaya Konulan Makalelerin Konularına Göre Dağılımı: Sanat Tarihi Yıllığı Örneği (1981-2002 ve 2020-2021) 31
2.9. Türk Sanat Tarihine Katkıları Olan Yerli ve Yabancı Bilim İnsanları 32
2.9.1. Yerli Bilim İnsanları 33
2.9.2. Yabancı Bilim İnsanları 66
SONUÇ VE ÖNERİLER 74
KAYNAKÇA 80
EKLER 95

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: 1980-1990 Yılları Arasındaki Yüksek Lisans Tezlerinin Konularına Göre Dağılımları 27
Grafik 2: 1992-2000 Yılları Arasındaki Yüksek Lisans Tezlerinin Konularına Göre Dağılımları 28
Grafik 3: 1984-2000 Yılları Arasındaki Doktora Tezlerinin Konularına Göre Dağılımları 28
Grafik 4: 2020 Yılı Yüksek Lisans Tezlerinin Konularına Göre Dağılımları 29
Grafik 5: 2020 Yılı Doktora Tezlerinin Konularına Göre Dağılımları 29
Grafik 6: 2021 Yılı Yüksek Lisans Tezlerinin Konularına Göre Dağılımları 30
Grafik 7: 2021 Yılı Doktora Tezlerinin Konularına Göre Dağılımları 30
Grafik 8: 1981-2002 Yılları Arasındaki Makalelerin Konulara Göre Dağılımları 31
Grafik 9: 2020-2021 Yılları Arasındaki Makalelerin Konulara Göre Dağılımları 32

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: 2012-2021 Yılları Arası Sanat Tarihi Mezunlarına Dair Devlet Tarafından Yapılan Alımları Gösteren İstatistik (‘’ Yıllara Göre Bu’’, b.t.). 26

KISALTMALAR LİSTESİ

Arş. Gör. Araştırma Görevlisi

Bkz. Bakınız

B.E. Bilinmeyen Eser

B.T. Bilinmeyen Tarih

B.Y. Bilinmeyen Yazar

C. Cilt

Doç. Doçent

Dr. Doktor

Gra. Grafik

KKTC. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

MEB. Milli Eğitim Bakanlığı

Mf. V. Maarif Vekaleti

M.Ö. Milattan Önce

M.S. Milattan Sonra

s. Sayfa

S. Sayı

ÖSYM. Öğrenci Seçme Yerleştirme Merkezi

Prof. Profesör

Tab. Tablo

TBMM. Türkiye Büyük Millet Meclisi

T.C. Türkiye Cumhuriyeti

YKS. Yükseköğretim Kurumları Sınavı

vb. Ve Benzeri

YY. Yüzyıl

GİRİŞ

Tezin Amacı ve Konusu

Türkiye'de Sanat Tarihi Disiplinin Analizi ve Değerlendirmesi isimli yüksek lisans tezinin amacı; sanat tarihi disiplininin ülkemizde göz ardı edilen kendi tarihi ve mevcut durumuna yönelik kapsamlı bir araştırma ortaya koyarak elde edilen bulgular dahilinde genel bir değerlendirmesini yapmaktır. Bu çalışma ile beraber literatür içerisinde kalan boşluklar doldurulmaya çalışılmıştır.

Yüksek lisans tezinin konusu; ''**Sanat tarihinin kendi bilimsel tarihi var mıdır?**'', ''**Sanat tarihinin ülkemizde bilim dalı haline geliş süreci nasıl gerçekleşmiştir?**'' ve ''**Sanat tarihinin ülkemizdeki güncel durumu nedir?**'' problemleri göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur.

Yöntem

Yüksek lisans tezinin konusu belirlendikten sonra içerikte faydalanmak sureti ile yerli ve yabancı kaynaklara yönelik taramalar yapılmış, çeşitli biyografiler, dergiler, doktora tezleri, haber yazıları, internet kaynakları, kitaplar, makaleler, sözlükler ve yüksek lisans tezleri tespit edilmiştir. Elde edilen bu kaynaklar daha sonraki süreç içerisinde ilgi ve önem düzeylerine göre derlenerek kullanıma hazırlanmışlardır. Konuyla alakalı ortaya konulabilecek yeni veriler için yer yer dijital kaynaklar taranmıştır. Sayısal verileri görsel bağlamda desteklemek adına grafikler oluşturulmuş ve tablolar alıntılanmıştır.

Yazılı Kaynak Araştırmaları

Halit Çal'ın, **Türkiye'de Sanat Tarihinin Durumu** (2014) konulu makalesi mevcut içeriği ile tez çalışması için mühim bir kaynak olmuştur.

Sanat tarihi eğitimine yönelik **Sanat Tarihi Eğitiminin İrdelenmesi** (2004) adlı sempozyum kitabı, Huriye Altuner'in **Türkiye'de Ortaöğretim Müfredatındaki Sanat Tarihi Derslerinin Tarihi Süreç İçinde Değerlendirilmesi ve Avrupa Birliği Ülkeleriyle Karşılaştırılması** (2007) konulu doktora tezi ile **Türkiye'de Sanat**

Tarihi ve Cumhuriyet'ten Günümüze Sanat Tarihi Eğitimi (2007) konulu makalesi, Özgür Minteş'in **Yüksek Öğretim Sanat Tarihi Bölümlerinde Yer Alan Derslerin ve Ders İçeriklerinin Değerlendirilmesi** konulu yüksek lisans tezi (2015) ve Levent Çoruh'un **Sanat Tarihi Dersinde Bir Öğrenme Modeli Olarak Sanal Gerçeklik Uygulamasının Etkinliğinin Değerlendirilmesi** (2011) konulu doktora tezinden yararlanılmıştır. Mustafa Sürün'ün **Cumhuriyet Öncesi Sanat Tarihi Yaklaşımları 1850-1923 Sanat Tarihi Yayınları Üzerine Bir İnceleme** (2012) konulu doktora tezi de kaynak olarak fayda sağlamıştır.

Tez çalışmasında sanat tarihi ve sanat tarihine metodolojisine yönelik fayda sağlayan önemli kaynaklar ise Selçuk Mülayim'in **Sanat Tarihi Metodu** (1997) ile Anne D'Alleva'nın **Methods & Theories of Art History** (2005) ve Vernon Hyde Minor'un **Sanat Tarihi'nin Tarihi** (2012) adlı kitabı olmuştur. Ceren Özpınar'ın **1970 İle 2010 Yılları Arasında Türkiye'de Sanat Tarihi Yazımı** (2015) adlı doktora tezi de mevcut çalışmaya katkısı olan kaynaklar arasındadır.

Tez çalışmasının sanat ile ilgili bölümleri oluşturulurken özellikle Wladyslaw Tatarkiewicz'in **What is Art? The Problem Definition Today** (1971) adlı makalesi önemli ölçüde katkı sağlamıştır.

Metin Sözen ve Uğur Tanyeli'nin ele aldığı **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü** *(2011)* tez çalışmasına fayda sağlayan bir diğer kaynak olmuştur.

Art Historians Info, BNF Gallica, Biyografya, DergiPark, Milli Kütüphane Kataloğu, Ulusal Tez Merkezi, Türkiye Cumhuriyeti Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yazma Eserler Portali, Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi Dijital Arşivi, T.C. Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi Arşivi ve Tebliğler Dergisi gibi dijital kaynaklar da çalışmaya büyük ölçüde fayda sağlamışlardır.

Bunlar dışında bu kısımda ismi geçmeyen fakat çalışmaya katkıları olan çeşitli kaynaklar da kullanılmıştır.

I. BÖLÜM

1. SANAT TARİHİNE GİRİŞ

1.1. Sanat Hakkında

Sanatın ne olduğu ve bununla birlikte insanlığın sanata dair izlerinin ne kadar eski olduğu daima merak edilen bir konu olmuştur. Prehistorik arkeoloji, antropoloji ve paleontoloji gibi birçok farklı bilim dalı içerisinde yapılan araştırma ve çalışmalar her geçen gün karşımıza yeni veriler sundukları gibi aynı zamanda sanat adı verilen hadisenin sadece homo sapiensler ile sınırlandırılmaması gerektiğini işaret etmektedirler. İlginç ve tartışmalı bir örnek olarak Güney Afrika'nın Makapan Vadisi'nde yer alan ve içerisinde Australopitesen kalıntılarını da barındıran bir kireç taşı sahasının üçüncü seviye pembe taşlı kemik breşinden gün yüzüne çıkarılmış olan ve günümüzden yaklaşık üç ila iki buçuk milyon yıl öncesine ait olabileceği düşünülen **Makapansgat Çakılı** verilebilir. Objenin görsel özellikleri, her ne kadar bir yüzü ''Australopitesen'' andırsa da üzerinde yapılan analizler hiçbir yapay müdahalenin olmadığını göstermektedir (Bednarik, 1998: 4-8). Antropojenik özellikler taşımadığından ötürü bu parçayı sanat eseri olarak nitelendirmek pek mümkün olmasa da üzerinde durulması gereken ana nokta bu parçanının bir Australopitesen tarafından fark edilip yine bu sebepten ötürü yanında taşınmış olabileceğidir ki söz konusu durum bizlere hominidlerin sanat ve dilin gelişimi için gerekli olan sembolik düşünme kapasitelerine sahip olabileceklerini gösterir vaziyettedir. Cebelitarık'ın **Gorham's Mağarası'nda** bulunan ve Neandertallere ait olduğu düşünülen çizikler ise bir diğer farklı örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaba bir ızgara desenini andıran bu çiziklerin yaklaşık 40.000 yıllık olduğu düşünülmektedir. Bu çizikler üzerinde yapılan deneyler sonuca ulaşmak için yaklaşık 300 – 400 kadar oyma gerektiğini ortaya koymaktadır (Sykes, 2020: 447-448). İspanya'da yer alan **Altamira Mağarası**'ndaki resimlerin buzul çağının bitimine günümüzden 12.000 yıl öncesine ait oldukları düşünülmektedir. Mağaradaki duvarlara boyanmış veya kazınmış olan hayvan

resimlerinden en dikkat çekici olanları ise polikrom tavanında bulunan bizon sürüsü ile bir geyik, birkaç at ve diğer hayvanlardır (Cline, 2017: 105-106).

Antik dönemin insanları sanatı belirli kuralların takibi sonucu bilinçli olarak bir şeyler üretebilme veya yapabilme becerileri olarak görmüşlerdir. Öte yandan günümüzde zanaat adı verdiğimiz grup içerisinde yer alan teknik yeteneklerin yanı sıra aritmetik, mantık gibi belirli ilkeler neticesinde ortaya konulabilen bilimler de bu kapsam içerisinde yer almışlardır (Tatarkiewicz, 1971: 134). Grekçe'de bu kavramları ifade edebilmek adına **tekhne** kelimesi tercih edilmiştir (James, 2019).

Xenophon'un ortaya koymuş olduğu **Sokrates'in Anıları** adlı eserde sanat ve sanatçılara dair çeşitli konulara değinilmektedir. Özellikle Sokrates'in ressam **Parhasios** ve heykeltıraş **Kleiton** ile arasında geçen diyalogları bizlere bu konuya dair çıkarımlar yapabilme fırsatı tanımaktadır. Söz konusu diyaloglar özetle; ressam ve heykeltıraşların yaptıkları işlerin birer taklitçilik olduğunu fakat taklit edilen şeylerin somut olanlar kadar ruh ve karakter gibi soyut özellikler de olabileceğini belirtmektedir (Tunalı, 1983: 74-76).

Platon sanatın ne olduğunu sorgulayan ilk kişi olmakla birlikte onun düşünceleri genel olarak sanatın ideal devlet içerisindeki sosyal, politik yeri ve görevlerinin ne olduğu üzerinedir (Tunalı, 1983: 69). Tekhne'nin doğada kendi kendine gerçekleşenlerden farklı bir şey olduğunun düşünen Platon ona yönelik yeni anlayışlar oluşturma çabasına girişmediği gibi bütün bunlar yerine doğanın taklidi anlamına gelen **Mimesis**[1] terimini tercih etmiştir (Minor, 2017: 51) **Aristoteles** ise her ne kadar Platon'un düşüncelerinden etkilenmiş olsa da farklı bir epistomoloji geliştirmeyi başarmıştır. Felsefesini neden sorusu üzerine inşa ederek birçok konuda olduğu gibi sanatı da nedenler dahilinde açıklamaya çalışır. Her fenomenin dört nedeni olduğunu düşünür ve bunları **fail, maddi, biçimsel** ve **ereksel** ve nedenler olarak sınıflandırır (Minor, 2017: 54).

M.S. III. ve IV. yüzyıllar arasında erken hıristiyan geleneğine bağlı sanatçılar, antik dönemin üslubuna uygun imgeleri benimsemişlerdir. Hıristiyan dünyasının

[1] Platon'un kullandığı bu terim zaman zaman farklı anlamlara karşılık gelebilmektedir (Tunalı, 1983: 76).

Roma ve Konstantinopolis olarak ikiye bölünmesinin ardından insan imgeleri de giderek tinsel boyutlara taşınmıştır. Bunların yanı sıra hıristiyan sanatının bir de eğitim ile olan ilişkisi vardır. Papa I. Gregorius, resimlerin cahil insanları eğitebilmek ya da başka bir deyişle okuma yazma bilmeyen insanlara dini öğretebilmek adına kullanılabileceğini belirtmiştir. Aziz Augistinus ise her resmin bir kitap gibi okunabileceğini fakat söz konusu okumanın sanatsal anlamda yapıldığı takdirde yanlışlar barındırabilme ihtimalinin olabileceğini ön görmektedir (Minor, 2017: 73).

Rönesans ile birlikte sanatta Antik Çağ filozoflarının güzel kavramına yönelik düşünceleri önem kazanmaya başlamıştır. Güzel hakkındaki görüşleri kendilerine ilke edinen ressamlar eserlerini bu bağlamda ortaya koymuşturlar (Doğan, 2017: 452). Bu dönemde karşımıza çıkan **istoria**[2] pratiği de antik gelenekten miras kalan bir özellik olarak sanatın eğitici rolünü gözler önüne sermektedir (Minor, 2017: 85).

Günümüzün modern sanat anlayışı içerisinde güzellik kavramı önemini oldukça yitirmiştir. Sanatta sorgulanan asıl konular güzellikten ziyade sanatsal yaratım sürecinin ne olduğu üzerinedir. Thomas Munro sanat kavramını ***''Doyurucu estetik yaşantılar oluşturmak amacıyla dürtüler yaratma becerisi''*** olarak tanımlar. Söz edilen bu estetik yaşantılar güzellik hissiyatı vermek zorunda değildir. Birçok ilkel toplumun icra ettikleri sanatlar irkiltme, korkutma ve tiksindirme boyutlarında da olabilmektedir (Sözen ve Tanyeli, 2011: 266-67).

1.2. Sanat Tarihi Hakkında

Sanat tarihi en sade haliyle sanatın tarihini inceleyen bilim dalıdır. Fakat bu tanım onun ne olduğunu tam olarak ifade edemediği gibi aynı zamanda neleri kapsadığına dair yöneltilebilecek sorulara da yanıt verememektedir. Özellikle sanat denilen hadisenin geniş yapısı göz önünde bulundurulduğu vakit sanat tarihi hakkında yapılabilecek basit tanımlamalar beraberinde karmaşık sonuçlar getirebilmektedir. Bu gibi olası durumların önüne geçebilmek adına ilk olarak disipline adını veren sanat ve tarih kelimeleri bağlamında nelerin ele alındığının tespit edilmesi gerekmektedir.

[2] Resmin eğitici ve öğretici anlam içermesi gerektiği fikrine verilen isimdir (Minor, 2017: 85).

Sanat tarihi geleneksel anlayış itibariyle görsel sanatlar dahilinde değerlendirilebilecek hemen hemen her şeyi irdelerken dans, müzik ve sinema gibi daha çok dramatik ve işitsel sanatları kapsamı dışında tutmaktadır. Fakat bu anlayışın izlerinin günümüzde yavaş yavaş silinmeye başlandığı sanat tarihi açısından ele alınan konuların, sorulan soruların ve ortaya konulan çalışmaların değişmeleri ile kendisini göstermektedir. Tarih ise sistemli bilgiye ulaşma konusundaki pratiklerinden ötürü sanat tarihine büyük ölçüde fayda sağlamaktadır. Semavi Eyice bir demeci sırasında ‘’***tarih bilmeden sanat tarihi yapılamayacağını ve bir sanat tarihçinin aynı zamanda biraz da tarihçi olması gerektiğini’’*** ifade ederek tarih bilmenin önemini farklı bir bakış açısıyla belirtmiştir. Söz konusu durum aklımıza Hegel’in bir sanat eserinin eşsizliğinin idrak edilmesi ve açıklanabilmesi için yeterli bir tarih bilgisinin olması gerektiği düşüncesini de getirmektedir (Gombrich, 1981: 4-5).

Sanat tarihi mevcut yapısı gereği birçok bilim dalından faydalanmakla birlikte bunlar arasında estetik, kültürel miras, müzecilik ve sanat eleştirisi gibi alanlar ile yakın bağları bulunmaktadır. Bu alanların disiplin içerisinde yer almadıkları düşünülse de yalnızca sanat eleştirisi sahip olduğu geniş niteliğinden kaynaklanan katkıları nedeniyle sanat tarihinin bir parçası olarak görülmüştür (Aktaran Özpınar, 2015: 21).

1.3. Sanat Tarihinin Ortaya Çıkış ve Gelişim Süreçleri

Romalı filozof ve asker Gaius Plinidus Secundus’un M.Ö. 1. Yüzyıla tarihlenen **Naturalis Historia** adlı eserinde Yunan heykel ve resminin gelişimiyle ilgili pasajların olduğu bilinmektedir. Bu pasajlardan ilk sanat tarihçi olarak kabul edilebilen **Xenokrates** ile ilgili düşüncelere ulaşılabilmektedir (‘’Pliny the Elder’’, b.t.).

Plotinos’un ortaya koyduğu **Ennead**[3] adlı altı ciltlik eserde ise sanat tarihi açısından önem taşıyan bazı kısımlar yer almaktadır. Bunlar görsel sanatların felsefi rolü ve onların güzellik ile olan ilişkilerinin yanı sıra sanatsal yaratıcılığa dayandıklarını belirtir nitelikteki düşüncelerdir (Minor, 2017: 65-66). Z

[3] Dokuzluk anlamına gelmektedir.

M.S. 6. Yüzyılda Çin'de Xie He tarafından ortaya konulan **Çin Resminin Altı İlkesi** adlı eserde kaligrafi sanatında ustalaşmış sanatçılar formüle edilmişlerdir (''Pliny the Elder'', b.t.). Bu eser sanat tarihçilerine uzak doğulu sanatçıların esas aldıkları düşünceleri belirtiyor olmasından dolayı önemli sayılmaktadır (Dickerson, 2019: 111)

Thomas Aquinas (1225-1274) **Summa Theologica** adlı eserinde Katolik geleneğinin yorumlayıcı perspektiflerinden Aristotelesçilik ve Yeni Platonculuğu birleştirici çabalarına uygun olarak sanatın tanımını formüle etmiştir. Onun bu kristolojik sanat teorisi kısaca sanatın esas kapasitesini İsa'nın varlığı ve gücünü bütün insanlığa iletir şekilde ortaya koymaktadır (MacGregor, 2006: 1-7).

İtalyan tarihçi Filippo Villani, ***Cronica*** (1308-1364) adlı çalışmasında meşhur insanların hayatlarını ele almakta ve bunları tartışmaktadır. Söz konusu isimler arasında ilginç bir şekilde bazı sanatçılar da yer edinmişlerdir. Sanatçılara yönelik analiz ve değerlendirmelerinin bilinçli olarak yapıldığı erken bir örnek sayılabilecek olan Cronica'da aynı zamanda resmin uygulamalı sanatlardan ziyade liberal sanatlar içerisinde yer aldığına dair bir emsal de oluşturulmuştur. Lorenzo Ghiberti, **I'Commentarii** (1447) adlı çalışmasında ise kendisi de dahil olmak üzere çeşitli ressam ve heykeltıraş sanatçılarının hayatlarından bahsetmektedir. Öte yandan Giotto ile başlayan sanatsal ilerlemenin izlerini de takip edildiği eserde antik dönem yazarlarının sanat hakkındaki görüşleri de özetlenmektedir (Sofroniu, 2016: 127).

16. Yüzyılda sanat tarihi açısından önemli sayılabilecek bir atılım yaşanmıştır. İtalyan yazar ve sanatçı Giorgio Vasari ilk olarak 1550 yılında daha sonra 1568 yılında çeşitli ekleme ve çıkarmalar yaptıktan sonra **Le vite de' piu eccellenti pittori, scultori, ed architettori** adlı eserini yayınlar (Gökteke, 2013: 7). Vasari'nin gerçek bir sanat tarihçi olarak nitelendiriliyor oluşu, sanatçılara ait biyografiler yazmış olmasından ziyade sanatı tarihsel bir fenomen olarak ele alıp düzenleme ve kavramlaştırma çabasından dolayı kaynaklandığı düşünülmektedir (Minor, 2017: 97).

Din 17. Yüzyılda da sanat tarihinin metodunu etkileyen önemli bir unsur olmaya devam etmiştir. **Discours sur l'historie** adlı eseri ortaya koyan Jacques-

Bénigne Bossuet, bu görüşü savunanlardan birisidir. Bousset'in görüşlerine göre diğer her şeyde olduğu gibi sanatı da belirleyen ana unsur Tanrı'dır (Mülayim, 1994: 93).

Charles Batteux, ortaya koymuş olduğu eseri **Les Beaux-Arts réduits à un Même Principe** ile bizlere 18. yüzyılda sanat eserlerinin nasıl deneyimlendiğine ve yorumlandığına dair bilgi vermektedir. Batteux'ün bu eseri standart anlatıda güzel sanatların nasıl güzel sanatlar haline geldiği açısından önemli sayılmaktadır (Batteux, 2015: 14).

Johann Joachim Winckelmann, 1717-68 yılları arasında yaşamış Alman sanat tarihçi, arkeolog ve neoklasik hareket ve sanat tarihinin entelektüel bir disiplin anlamında gelişmesine katkı sağlamış önemli bir figürdür (Chilvers, Osborne ve Farr, 1998: 537). Sanat ve tarih kelimelerini ilk kez birleştirmiş olan Winckelmann, yayınladığı eseri **Geschichte der Kunst des Altertums**'da sanat ve kültür arasında bağlantı kurmuştur. Söz konusu durum onu Vasari'den farklı kılan bir özelliktir (Minor, 2017: 121-22).

Alman filozof Immanuel Kant (1724 – 1804), ortaya koyduğu formalist eleştirel pratikler ile sanat tarihinin şekillenmesine sebebiyet verecek düşüncelere ön ayak olmuştur. Özellikle sanat tarihini akademik boyutta temellendiren Erwin Panofsky ve Heinrich Wölfflin gibi isimlerin düşüncelerinde büyük ölçüde Kant'ın tesirinin olduğu bilinmektedir (Cheetham, 2001: 1).

Alman filozof George Friedrich Wilhem Hegel ortaya koyduğu **Lectures on Aesthetics** (1835) ile sanat tarihinin gelişimi adına önemli katkılar sağlamıştır. Hegel'in çalışması dünya sanat tarihini tüm hatlarıyla ele alıp sistemleştirdiğinden dolayı önemli sayılmaktadır (Gombrich, 1981: 3-4).

19. Yüzyılda yaptığı çalışmalar ile sanat tarihi disiplinin gelişimine katkıda bulunan önemli isimlerden birisi de Alois Riegl'dir. Kant ve Hegel gibi filozofların sanat tarihi anlayışlarını özümseyen Riegl yaşamı boyunca çeşitli konulara değinen çalışmalar ortaya koymakla birlikte klasik düşüncelere karşı gelen farklı bakış açıları da sunabilmiştir (Minor, 2017: 143).

Avusturyalı nörolog Sigmund Freud, ortaya koyduğu psikanaliz kuramı ile sanat tarihi içerisinde yeni bir yaklaşımın doğmasına neden olmuştur. Psikanaliz, klinik ve diğer ortamlarda imgelemin gözlenmesi ve analizi ile ilgilenmektedir (Adams, 2014).

Sanat tarihinde form ve biçim konulu çalışmalarıyla ünlü İsviçreli sanat tarihçi Heinrich Wölfflin'in (1864-1945) ayrı bir yeri vardır. Disiplin içerisinde kullanılan yöntem ve metotlara yönelik teorileri ve araştırmaları 20. Yüzyılın üçte ikisinde etkili olmuştur. (D'Alleva, 2005: 18-19). Formalizmden ziyade araştırmacıları biçimsel içerik kadar düşünme ve yorumlamaya sevk ikonografik teori, ilk defa 19. Yüzyılın sonlarına doğru Aby Warburg ve öğrencileri tarafından ortaya konulmuştur. Warburg, belirli dönemin sanatının bilim, din, felsefe, edebiyat ve politika ile de bağlantılı olduğunu savunmuştur. Warburg'un öğrencilerinden olan Erwin Panofsky[4] ise **sanat eserinde biçimin içerikten ayrı tutulamayacağını ve bunların görünüşlerinin altında farklı anlamlar olabileceğini** belirtir. Üç aşamalı ikonografik-ikonolojik analiz yöntemini geliştiren Panofsky bunları pre-ikonografik, ikonografik ve ikonolojik analiz olarak tanımlamaktadır (D'Alleva, 2005: 17-22).

Max Dvořák (1874-1921) disipline kazandırdığı **Geistesgeschichte** metodolojisi ile tanınan bir sanat tarihçidir. Dvořák'ın bu konuya yönelik düşünceleri onun **Idealismus und Naturalismus in der gotischen Skulptur und Malerei** (1917) adlı çalışmasında net olarak gözlemlenebilmektedir (''Dvořák, Max'', b.t.).

20. yüzyılın ortalarında sanat tarihçilerinin toplumdaki güç yapıları ile sanat arasındaki ilişkileri göstermek için kullandığı eleştirel yöntemlerden birisi de Marksizm olmuştur. Marksist sanat tarihi, sanatın nasıl belirli sınıflara bağlandığını, görüntülerin ekonomi hakkında ne tür bilgiler içerdiğini ve görüntülerin statükoyu nasıl doğal gösterebileceğini ortaya koymaya çalışır (''Marx and Ideology '', 2020).

[4] Kenneth Clark'ın da tanımıyla Alman sanat tarihi profesörü Erwin Panofsky, yaşamış olduğu dönemin en önemli sanat tarihçilerinden birisidir. 19. ve 20. yüzyıllar arasında, ikonografi alanına yapmış olduğu katkılarıyla sanat tarihinin gelişimine büyük ölçüde katkıda bulunmuştur (Chilvers, Osborne ve Farr, 1998: 370).

Sanat tarihinde feminist yaklaşımların 1971 yılında Linda Nochlin'in yayınlanan **Why Have There Been No Great Women Artists** adlı makalesinden sonra giderek artmıştır. Sanat tarihçi Patricia Matthews, 1998 yılında yayınlanan kitabı **The Subjects of Art History**'de son feminist sanat tarihinin temsili üç pratiğinin altı çizmekle birlikte kadınların ve kadın sanatçıların deneyimini yeniden kazanmak, otoriteleri, kurumları ve ideolojileri eleştirmek- yıkmak ve geleneksel olarak kadına yüklenmiş kültürel ve psikolojik alanlar üzerinde etraflıca düşünmek olarak belirtmiştir (D'Alleva, 2005: 61-63).

Mieke Bal ve Norman Bryson, 1991 yılında Art Bulletin'de yayınlanan makaleleri, **Semiotics and Art History** ile sanat tarihi için farklı bir yaklaşım sunmuşlardır (Minor, 2017: 234). Makalelerinde bilginin pozitivist görüşlerine bağlanmakta olan sanat tarihinin ilkelerini ve uygulamalarını eleştirmekle beraber buna ilaveten sanat tarihi analizlerini ilerletebilecek bir takım göstergebilimsel araçlar öne sürmüştürler (''Mieke Bal and'', b.t.).

Mark Roskill, **What is Art History** (1976) adlı çalışması ile sanat tarihi disiplinini açık bir şekilde tanımlamaya çalışmıştır (Minor, 2017: 204).

Sanat tarihinde Post Kolonyalizm, emperyalizm ve sömürgeciliğin sanata olan etkilerini çeşitli unsurları göz önünde bulundurarak inceleyen eleştirel bir teori olarak karşımıza çıkmaktadır (Enger, R. 2017).

20. yüzyıl içerisinde ortaya çıkan terimlerden birisi olan yeni sanat tarihi ise sanattaki muhafazakâr zevki ve araştırmadaki tutuculuğu ile ünlü bir disiplin üzerindeki, feminist, marksist, yapısalcı, psikanalitik ve sosyo-politik fikirlerin etkisini özetleyen geniş bir başlık olarak tanımlanabilir (Rees ve Borzello, 1986: 2).

LGBTQ+ bireylerine birer küfür ve argo olarak kullanılan **queer** kelimesi günümüz literatürü içerisinde bir teori olarak karşımıza çıkmaktadır (Demiral, 2018: 40). Richard Meyer ve Catherine Lord'un ortak çalışmaları olan **Art & Queer Culture** adlı eserde, sanat tarihinde queer kültürü yazmanın hem sanat hem de tarih sayılabilecek çizgileri yeniden çizmek anlamına geleceğini belirtilmektedir (Colucci, 2019).

II. BÖLÜM

2. TÜRKİYE'DE SANAT TARİHİ DİSİPLİNİNİN ANALİZİ

2.1. Türkiye'de Sanat Tarihine Genel Bakış

Sanat tarihi Türkiye'de her ne kadar cumhuriyetin ilanından sonraki yıllar içerisinde bir bilim dalı haline gelmiş olsa da onun ortaya çıkışının bir anda gerçekleştiğinden söz etmek pek mümkün değildir. Tarih içerisinde geriye doğru gidilmeye başlandığı zaman karşımıza sanat tarihi açısından önemli olabilecek bazı kişiler, eserler, olaylar ve uygulamalar çıkabilmektedir. Bütün bunlar bizlere günümüzde göz ardı edilen sanat tarihinin tarihi hakkında önemli veriler sunmakla kalmayıp aynı zamanda disiplinin oluşum ve gelişim süreçlerini iyi bir şekilde anlayabilmemize fırsat tanımaktadırlar.

2.1.1 Cumhuriyet Öncesi Dönem

''*Cumhuriyet öncesinde Osmanlı'ya baktığımız zaman tarih anlayışı içinde, zamanın belirli olaylarını belgeleme amacıyla tutulan kayıtların doğal olarak bir sanat tarihi anlayışını ortaya çıkardığı görülmektedir''* (Aktaran Altuner, 2007: 31). Osmanlı'da gerçekleşen bu uygulamaların doğal bir sanat tarihi anlayışı oluşturmasından ziyade sanat tarihi bağlamında önemli olabileceğini söylemek daha tutarlı bir ifade olabilir. ''*Yapıların inşa tarihi, banisi, sanatçısı gibi bilgilerin kayıtlarının tutulması, yazmalarda ya da minyatürlerde sanatçısının en azından adının yer alması, kimin için ve neden yapıldığının belgelenmesi, "sanat tarihi" anlayışı içinde oluşturulmamış olsa da belgeleyici özelliği ile hem dönem hakkında bilgi vererek sanat tarihinin amacına hizmet etmekte hem de bu disipline kaynak olmaktadır"* (Aktaran Altuner, 2007: 31).

Sâî Mustafa Çelebi tarafından nazım ve nesir olarak kaleme alınan **Tezkiretü'l-Bünyân** (16.yy.), konu olarak Mimar Sinan'ın çocukluktan mimarbaşı olana kadar hayatını ve önemli altı eserini anlatmaktadır (Saatçi, 2008: 538-39). Sâî Mustafa Çelebi bu eserin yazılış nedenini şu sözlerle belirtmiştir; *"Günün birinde,*

Padişah'ın artık iyice kocamış olan başmimarı Abdülmennan oğlu Sinan, zaman sayfasında adı ve izi kalıp, hayırla anılmasına vesile olsun diye, bu kırık gönüllü, değersiz, elinden tutanı olmayan ve düşkün Sâî'den, başından geçenleri, koşukla düzyazıyı karıştırarak yazmamı istediler" (Tümer, ''İki Osmanlı Klasiği'', b.t.). **Tezkiretü'l-Ebniye**'de ise Mimar Sinan'ın hayatı ve yapılarının adları, çeşitlerine göre on üç bölüm halinde verilmektedir (Saatçi, 1988: 538-39). Gelibolulu Mustafa Ali'nin 1587 tarihinde tamamladığı ve döneminin şartlarına göre oldukça ağır bir dille yazılan **Menakıb-ı Hünerveran (**Hattatların ve Kitap Sanatçılarının Destanları), konu olarak sanat tarihimizin gerilerde kalmış bir alanını ele almaktadır (İnalcık, Göyünç ve Lowry, 1982: 332). Müellifi Seyyid Lokman (1550-1601) olan **Kıyâfet ül-insanniye fi şemail el-Osmâniyye** ise sultanların kıyafet ve biçimlerini anlatan bir eserdir (Mülayim, 1994: 139).

Cafer Efendi tarafından kaleme alınan **Risale-i Mimariyye** (1614) Mimar Mehmet Ağa'nın hayatını ve eserleri hakkındadır (Kale, 2009: 405). Nefeszâde İbrahim'in 17. Yüzyıla ait olduğu düşünülen **Gülzâr-ı Savab**[5] adlı eseri, kâğıt boyama, ahar ve mürekkep yapımı gibi konuları kapsayan bir eserdir (Kiraz, 2017: 183-84).

Evliya Çelebi'nin **Seyahatnamesi** (17. Yüzyıl), mimari eser, şehir ve kasaba tanıtımı yaptığından, dönemin sosyal ve kültürel yaşantısı hakkında pek çok bilgi verdiğinden ve aynı zamanda sanat dallarına, zanaatlere, törelere, inançlara, giyim kuşama, konuşulan dillere vb. gibi birçok konuya değindiğinden ötürü sanat tarihi açısından önemli sayılabilir (Altuner, 2007: 32).

Devhatü'l Küttab (18.yy), Suyolcuzâde Mehmed Efendi tarafından ortaya konulmakla birlikte Nefeszâde İbrahim'in eseri olan Gülzâr-ı Savab'ın bir devamı niteliğinde olup İslam dünyası ve Osmanlı içerisindeki meşhur hattatların biyografilerini konu edinmiş bir eserdir (Yaman, 2003: 1). 18. yüzyıla ait bir diğer

[5] Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı'nın dijital arşivinde Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesinde bulunan 05 Ba 1761/48 demirbaş numaralı ve müellifi Nefes-zâde İbrâhîm el-Hüsnî el-Hüseyn el-Kureyşî el-Mukrî olan Risâle-i Midadiye ve Kırtasiye adlı bir eser bulunmaktadır. Nurcan Altın'ın 2019 yılına tarihlenen ''KLASİK YÖNTEMLERLE KÂĞIT TERBİYE USÛLLERİ VE UYGULAMALAR '' adlı yüksek lisans tezinin 36. sayfasında ''Risale-i Midadiye ve Kırtasiye (Gülzârı Savab)" şeklinde bir ifade geçmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere sözü bahsi geçen ve ortak müellife sahip bu eserlerin aynı olabilme ihtimalleri vardır.

eser olan **Tuhfe-i Hattâtîn** ise, Türkçe yazılmış hattatları ele alan önemli biyografi çalışmalarından birisidir (Doğanay, 2014: 189). **Târih-i Câmi-i Şerîf-i Nur-i Osmâniyye**[6] ise, Ahmed Efendi tarafından ele alınan bir risaledir[7] (Eyice, 2007: 264).

Feth-i Kostantiniye ve Tarif-i Ayasofya (1857) mimari monografiler ile alakalı en erken tarihli kitap olmakla birlikte İstanbul fethi ve Ayasofya ile ilgilidir ve müellifi[8] bilinmemektedir. Aleksandr Kostanidi tarafından ele alınan **Tarih-i Ayasofya** (1869-1869) ise Ayasofya hakkında bilgi veren bir başka eserdir. (Sürün, 2012: 153-155). 19. yüzyıla ait olduğu düşünülen ve içerisinde yazar ile önsözü bulunmayan **Cümle-i Cevami ve Zevâya** başlıklı eser ise İstanbul ve çevresinin camileri, kolejleri, manastırları ve onların inşaat ile restorasyon tarihleri hakkındadır (‘’ جوامع جمله و زوايا.’, b.t.) **L’Architecture Ottomane** ya da diğer adıyla **Die Ottomanische Baukunst**[9] (1873), Osmanlı mimarisinin üstünlüğünü ortaya koymak ve bu sanatın ustaları ile İstanbul, Edirne ve Bursa’nın camileri dünyaya tanıtmak için Ethem Paşa’nın iradesi üzerine ortaya konulmuş bir eserdir. Almanca, Fransızca ve Osmanlıca dilleri ile yazılan bu eser Viyana sergisi için hazırlanmıştır.[10] Halil Edhem ve Ahmed Refik Paşa’nın 1873 Viyana sergisi beraber hazırlamış oldukları **Elbise-i Osmanniye**[11] adlı eser ise kıyafet tarihine ait belgeleri içermektedir (Mülayim, 1994: 139). Müellefi Niş muhacirlerinden Hacı İsmail Beyzâde olan **Mecmua-i Cevâmi**

---

[6] ‘*’Mimari monografi alanındaki bir diğer eser bina kâtibi Ahmed Efendi'nin 1335– 1337/1919 yılında basılmış olan Tarih-i Cami-i Şerif-i Nuruosmani isimli kitabıdır.’’ (*Aktaran Sürün, 2012: 161).

[7] ‘’*Yerinde önceleri Hoca Sadeddin Efendi'nin zevcesinin adını taşıyan Fatma Hanım Mescidi'nin bulunduğu Nuruosmaniye Camii ile etrafındaki ek yapılar. Tarih-i Cami-i Şerif-i Nur-i Osmaniyye başlıklı bir risale kaleme alan bina emini Ahmed Efendi' nin idaresinde Simean (Simon) Kalfa tarafından yeni bir sanat akımına uygun biçimde inşa edilmiştir’’* (Eyice, 2007: 264).

[8] ‘’ *Kitabın müellifi bilinmemektedir ama üslubundan hareketle “Müslüman” bir müellif tarafından yazılmış olabileceğini söyleyebiliriz.* ‘’ (Sürün, 2012: 135).

[9] Eserin müellifleri hakkındaki Fransızca metin: ‘*’Texte Français Par Marie De Launay. Dessins Par Montani Effendi; Boghoz Effendi Chachian Et Maillard. - Documents Techniques Par Montani Effendi Exécution Matérielle Par Sebah.’’* (‘’L'Architecture Ottomane’’, b.t.).

[10] Eserin 7. sayfasında yer alan metin, ‘*’ Excellence, Dans la but de faire ressortir la supériorté de l'architecture ottomane, et de porter* à *la connasiance du monde les maitres de cet art et leurs chefs-dœuvre, qui se résument belles mosquees daus les belles constantinople , d'adrianople et de brousse, votre excellence avait demande l'autorisation de publier un ouvrage en trois langues: turque, française et allemande, avec dessins, destiné* à *servir de base aux architectes modernes ‘’(Launay,, 1873:6).*

[11] Eserin yazarlarına ilişkin Fransızca metinde yazarların Osman Hamdi Bey, Marie de Launay ve fotoğrafları çekenin Pascal Sébah olduğu görülmektedir. ‘’Les costumes populaires de la Turquie en 1873 : Ouvrage publ. sous le patronage de la Commission impériale ottomane pour l'Exposition Universelle de Vienne / Texte par Son Excellence O. Hamdy Bey commissaire général et Marie de Launay membre de la Commission impériale et du jury international ; Phototypie de Sébah.’(‘’Les Costumes populaires, b.t).

(1888-1889) adlı eser, İstanbul'da bulunan camilerden bahsetmektedir. Mahmut Esat'ın **Tarih-i Sanayi**[12] (1889-1890) adlı eseri belki de en erken tarihli sanat tarihi kitabı olarak ele alınabilir. Eser sanat tarihi hakkında başlangıç bilgileri verilen giriş kısmı ile beş kitaptan oluşmaktadır. Mehmed Ziya'nın **Tarih-i Sanayi**[13] (1891-1892) adlı eseri ise sanat, zanaat, mimarlık, teknik ve birçok konuyu içermektedir. (Sürün, 2012: 19-60). Hüseyin Galib Bey'in **Eifel Kulesi** (1891) adlı kitabı, Fransa'nın Paris kentinde bulunan Eiffel Kulesi hakkında bilgi vermektedir (Sürün, 2009: 660).

Celal Esat Arseven[14], **Resim Dersleri** (1897), **Ressam ve Mimarlara Mahsus Menazır** (1900), **Ressamlara Rehber** (1902), **Renkler ve Yağlıboya** (1903) ve **Istılahat-ı Mimariyye** (1908), **Sanayi-i Nefise Istılahatı'**nda (1914) genel olarak batı sanatını Türkçeye aktarmış, **Constantinople de Byzance a Stanboul** (1909) adlı eserinde ise Türk sanatına da bir bölüm ayırmıştır (Aktaran Çal, 2014: 92). Kemurâzâde Seyfeddin Fehmi'nin Bosna'daki Hünkâr Camii'ni anlatan Sa**raybosna'da Ebniye-i Hayriyenin Musavver Tarihi: I. Hünkâr Cami-i Şerifi** (1908), mimari monografi alanında yazılan bir eserdir. Mehmed Ziya'nın **Kariye Camii Şerifi** (1910-1911) adlı eseri ise mimari monografi alanında değerlendirilebilecek önemli çalışmalarındandır (Sürün, 2012: 158-159). Zekai Paşa'nın ortaya koyduğu **Mücebbel Hazineler**[15] adlı eseri ise sanat tarihi anlamındaki ilk deneme sayılabilir (Altuner, 2007: 83). Mehmed Râif'in **Topkapı Saray-ı Hümâyûnu ve Parkının Tarihi** (1916-1917) adlı kitabı, Topkapı Sarayı ve etrafında yer alan mimari yapılar ile kurumlar hakkındadır. Mehmed Râif'in bir diğer eseri olan **Sultan Ahmed Parkı ve Âsâr-ı Atikası** (1916-1917) adlı kitap ise Sultanahmet Meydanı ve sur içinde yer alan çeşitli bölgelerdeki eserler hakkında bilgi vermektedir

[12] İzmir Mekteb-i İdâdî-i Mülkiyesinde derslerde kullanılmak amacıyla ele alınan Tarih-i Sanayi hakkında yapılan araştırmalar bu eserin beş bölümünün yanı sıra Sunuş, İlk Bilgiler ve Son Söz adlı üç farklı bölüm ile birlikte sekiz bölümden oluştuğunu aynı zamanda üç bölümünün (İkinci, Üçüncü ve Dördüncü Kitap Bölümleri), Fransız sanat tarihçi Charles Bayet'in eseri Précis d'Histoire de l'Art'dan (1886) alıntılandığını göstermektedir (Dokumacı, 2019: 140).

[13] Edirne İdadisi için ele alınan bu eser Mahmut Esat'ın Tarih-i Sanayi'si ve Necip Fazıl Bey'in Sanayi-i Cesime adlı yapıtlardan farklı olarak belirli bir kronolojiyi takip etmesinin yanı sıra konulara pratik ve problematik yaklaşmaktadır (Dokumacı, 2017: 170).

[14] Celal Esat Arseven'in Eski İstanbul âbidât ve mebânisi : Şehrin tesisinden Osmânlı fethine kadar (1910-1911), Eski Galata ve Binâları (1911), Sanat Kamusu (1921-22) ''Fransızca'dan Türkçeye ve Türkçe'den Fransızcaya'' adlı çalışmaları da vardır.

[15] 1913 tarihli eserde sanat tarihi, hat, tezyinat, mimarlık, arkeoloji, müzecilik, resim, koleksiyonculuk, eski eserlerin korunması gibi konular yer almaktadır (''Ressam Hüseyin Zekai'', b.t).

(Sürün, 2012: 95-98). Halil Edhem'e ait olan **Kayseriyye Şehri Mebaniyye-i İslamiyye – Selçuklu Tarihinden Bir Kısım** (1915) Türkler tarafından Selçuklu eserlerinden söz ilk ciddi çalışma niteliğindedir. **Müze-i Hümayun Meskukat-ı İslamiye Kataloğu** (1916) İslam eserleri hakkındadır. Ressam Hüsnü **Bedayi-i Asar-ı Osmaniye** (1919) adlı eserinde Osmanlı'nın çeşitli dönemlerinden 42 camiyi ele almaktadır *(Çal, 2014: 92).* Vahid Bey'in **Bazı Istılâhât-ı Mühimme-i Sınâiye Hakkında Mutâlaât** (1915-1916) adlı eseri sanat kavramları hakkında inceleme ve fikirlerini **içermektedir. İstanbul'daki Âsâr-ı Atika Hakkında Muhtasar Malumat** (1922) ise Ziya Bey'in Ticaret mektebinde verdiği konferansın kitap haline getirilmiş halidir. **Tarihçe-i Harem-i Şerif-i Kudsî**[16] ise müellifi ve tarihi belli olmayan bir eserdir (Sürün, 2012: 111- 135).

Abdullatif Subhi Bey'in **Uyûnu'l-Ahbâr fî'n-Nukud ve'l-Âsâr** (1862 - 1863), Paskal Bilezikçioğlu'nun **Defter-i Meskukât-ı Osmaniye** (1863-1864), İsmail Gâlib'in **Takvîm-i Meskûkât-ı Osmaniye** (1890), **Takvîm-i Meskûkât-ı Selçukiye** (1891), **Müze-i Hümâyûn Meskûkât-ı İslamiye Kısmından Meskûkât-ı Türkmaniye Kataloğu** (1893) ve **Müze-i Hümâyûn Meskûkât-ı Kadîme-i İslâmiye Kataloğu** (1894 - 1895), Mehmed Mübârek'in, **Meskûkât-ı Kâdime-i İslâmiye Kataloğu** (1900 – 1901), Ahmed Tevhid'in **Meskûkât-ı Kadime-i İslâmiye Kataloğu** (1903), Ahmed Ziya'nın **Meskûkât-ı İslâmiye Takvimi - Catalogue of Islamic Coins** (1910) ve Halil Edhem'in **Meskûkât-ı Kadîme-i İslâmiye Kataloğu** (1915 - 1916), nümizmatik alanına dahil konuları içeren eserlerdir. Halil Edhem'in **Kurşun Mühür Kataloğu** ise Müze-i Hümayun'da yer alan kurşun mühürler hakkındadır. (Sürün, 2012: 169 – 206).

1923 öncesi ortaya çıkan yabancı yayınlar da sanat tarihimiz açısından önemli olabileceklerinden ötürü değerlendirilmeleri gerekmektedirler. Silvestre De Sacy'nin (1758-1838), **Catalogue des manuscrits hébreux, syriaques, arabes, persans, turcs, coptes, éthiopiens et autres manuscrits orientaux, provenant de la bibliothèque de l'abbaye de Saint-Germain-des-Prés**, Charles Rieu'nun **Catalogue**

[16] '' Bu küçük eser Kudüs'te Kubbetü's-Sahra ve Mescid-i Aksa'nın da içerisinde bulunduğu ve Harem-i Şerif olarak isimlendirilen bölgenin tarihçesini vermektedir. *Kitabın basım tarihi belirtilmemiştir. Fakat gerek metin üslubundan gerekse orijinal kapak süslemelerinden XX. yüzyılın ilk çeyreğinde kaleme alındığını söyleyebiliriz.''* (Sürün, 2012: 112).

of The Turkish Manuscripts in The British Museum (1888) ve M. Charles Schefer'in **Catalogue de La Collection de Manuscrits Orieantaux Arabes, Persans et Turcs**[17] (1900) adlı eserleri Türk yazmalarına dair birer katalog niteliğindedirler. M.C. Huart'ın **Konia, La Ville des Dervichers Tourneurs-Souvenirs d'un Voyage en Asie- Mineure** (1897) eserde, Selçuklu devri mimari eserleri, kitabeleri, Fransızca çevirileri, desenler ve fotoğraflar yer almaktadır (Mülayim, 1994: 43) Mehmed Vahid'in Apollon: **Tarih-i Umumî-i Sınâât** (1914-1915) adlı eseri, Salomon Reinach'ın **Apollo: Histoire Générale Des Arts Plastiques** adlı eserinin bir çevirisi niteliğinde olup konu itibariyle sanat tarihi ile ilgilidir. Mehmed Vahid'in sanat tarihi konulu bir diğer çeviri eseri ise **Şübbân ile Muhâverât** (1914 – 1915)'dır[18] (Sürün, 2012: 32-39). Josef Strzygowski, **Altai Iran und Wölkerwanderung'da** (1917) ilk kez Türk sanatından bahsetmektedir. **Suriye ve Filistin ve Garbî Arabistan Âbidât-ı Atikası** ya da diğer adıyla **Alte Denkmäler aus Syrien, Palästina und Westarabien**[19] (1918), Ahmed Celal Paşa'nın emri üzerine neşredilmiş bir kitap olmakla birlikte içeriği Suriye, Filistin ve Batı Arabistan'da yer alan eserler üzerinedir (Sürün, 2012: 102). **Son olarak** Heinrich Glück'ün **Die Kunst der Seldschuken in Kleinasien und Armenien** (1922) **ve Die Kunst der Osmanen** (1922) adlı eserleri de Türk sanatı ile ilgili önemli çalışmalardır.

2.1.2. Cumhuriyet Dönemi

Sanat tarihi cumhuriyetin ilanından sonraki süreçler içerisinde çağının şartlarına uygun bir disiplin haline gelmiştir. İlk on sene içerisinde uygulanan kültür ve eğitim politikasına bağlı olarak sanat tarihi alanındaki çalışmalarda da artışlar yaşanmıştır (Altuner, 2007: 36). 1 Kasım 1928 **Harf İnkılabı**[20], 18 Temmuz 1930 **Ankara Etnografya Müzesinin halka açılışı** ve özellikle 15 Nisan 1931 **Türk Tarih Kurumunun** kurulması da önemli sayılabilecek gelişmeler arasındadır. Türk Tarih

[17] 139-234. sayfalar arasında eserlerin listesi Fransızca olarak verilmiştir.
[18] *Konuyla ilgili olarak önsözünde şunları söylemektedir: "Bu kitabı tercümeye sâik olan esbâb nedir? Tarz-ı tertibinin basit olması ve vatandaşlarım arasında tarih-i sınâata müteallik olmak üzere taammüm ve şüyû'unu temenni eylediğim malumat-ı lâzimeyi de en vâzıh bir şekilde pîş-i enzâr-ı kâriîne vaz' eylemekte bulunmasıdır."* (Aktaran Sürün, 2012: 39).
[19] Müellfi, Theodor Wiegang (1864 -1936) olarak belirtilmiştir (Alte Denkmäler, b.t).
[20] ''Yeni Türk harfleri, okuma ve yazmayı oldukça kolaylaştırdığı devlet ve basının da desteği ile için okur-yazar oranını büyük ölçüde arttırmakla birlikte halk eğitimini de sağlamıştır'' (Tongul, 2004: 129).

Kurumu'nun 1932 yılındaki kongresinde, tarihi eserlerden oluşan bir serginin düzenlendiği bilinmektedir. İstanbul'daki güzel sanatlar akademisinin 1937 yılında düzenlediği **50 Yılın Türk Sanatı** adlı sergiden sonra Dolmabahçe'de yer alan veliaht dairesi, Mustafa Kemal Atatürk'ün isteği üzerine resim ve heykel müzesine çevrilmiştir. Bunların yanı sıra Mevlâna ve Etnografya müzeleri açılmış ve Topkapı Sarayı da müzeye dönüştürülmüştür. (Aktaran Altuner, 2007: 35). Halkevleri bünyesinde gerçekleşen amatör fotoğraf ve resim sergileri, akademik çevrelerde başlatılan sanat eğitimini destekleyici niteliğinden ötürü ayrı bir önem taşımaktadırlar (Aktaran Şahin, 2009: 81).

Cumhuriyet öncesi dönemde yaptıkları çalışmalar ile ortaya çıkan bazı isimler bu dönem içerisinde de gözlemlenebilmektedir[21]. Halil Edhem'in **Elvah-ı Nakşiye (1923)** adlı koleksiyonu Türk resim sanatı hakkındadır (Aktaran: Çal, 2014: 93). Ahmed Refik Altınay'ın **Âlimler ve Sanatkârlar (1924)** adlı eseri, Osmanlı'da yaşayan bilim ve sanat alanlarındaki önemli şahısları konu almaktadır (‘’ Âlimler ve Sanatkârlar’’, b.t). Vahid Beye ait olabileceği düşünülen **Türk Sanatı ve Bursa'daki Mahsulatında (1923)** Türk sanatının Arap, Bizans ve İran sanatlarından farklı olduğu vurgulanmaktadır (Çal, 2014: 93). Muhtasar Sanat Tarihi (1928-1929) adlı eseri ise C. Bayet'ten yapılan bir çeviridir. Hasan Ali Yücel'in **Sanat Muhasebeleri**: **Guyau'un Sanat Hakkındaki Eserlerinden Parçalar** (1928) adlı çevirisinin olduğu da bilinmektedir. Celal Esat Arseven, **Türk Sanatı** (1928**), Les Decoratifs Turcs** (1952), iki cilt olan **Türk Sanatı Menşeinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar** (1956) ve beş cilt **olan Sanat Tarihi Ansiklopedisi** (1943-1952), çalışmaları ile Türk Sanatı Tarihinin şekillenmesine katkıda bulunmuştur. Halil Edhem ise **Topkapı Sarayı** (1931), **Yedikule** (1931) ve **Camilerimiz** (1932) adlı çalışmalarıyla karşımıza çıkan bir diğer isimdir. Fuad Köprülü'nün Yeni Mecmua'da Türk sanatına değinmesi de önemli sayılabilecek detaylardan birisi olarak değerlendirilebilir. Ülkü dergisinde yayımlanan, **Türkler ve Şimali Asya Sanatının Buz Devrindeki Menşei** (1937) adlı makale, Strzygowski'nin 1917'de ki görüşlerini içermektedir (Çal, 2014: 93).

[21] Celal Esat Arseven, Halil Edhem ve Vahid Bey gibi isimler örnek verilebilir.

2.2. Türkiye'de Sanat Tarihi Eğitimi

Sanat tarihi eğitimine yönelik yapılan araştırmalar Osmanlı Dönemi (1833-1923) ve Cumhuriyet Dönemi (1923-) olmak üzere iki ayrı başlık altında gruplandırılarak incelenmiştir.

2.2.1. Osmanlı Dönemi (1883-1923)

Elimizdeki veriler dahilinde Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı okullarda sanat tarihi derslerinin verilmesinin 19. Yüzyılın sonlarına tekabül ettiği görülmektedir. 1883 yılında açılan Sanayi-i Nefise Mektebi'nde verilen sanat tarihi dersleri 1908 yılına kadar düzenli olmamıştır. Mahmut Esat ve Mehmed Ziya'nın bir ders kitabı olarak ortaya koyduğu Tarih-i Sanayi (1889/90 ve 1891/92) adlı eserlerden hareketle Osmanlı'daki bazı okullarda sanat tarihi eğitiminin verildiği sonucuna da ulaşılabilmektedir. II. Meşrutiyeti kapsayan 1908-1918 aralığında ise yaşanan birçok değişim sanat tarihini de etkiler. Vahid Bey 1908-1931 yılları aralığında Sanayi-i Nefise Mektebi'nde kendi hazırladığı program üzerinden yirmi beş sene süreyle dersler vermiştir (Altuner, 2007: 158).

2.2.2. Cumhuriyet Dönemi (1923-Günümüz)

Cumhuriyet'in ilk yıllarında yetişmiş eleman olmaması sebebi ile birçok araştırmacı ve eğitimci yurtdışından getirilmiştir. Türkiye'deki genel eğitiminin yanı sıra sanat tarihi alanındaki eğitim de bu sebepten ötürü Almanya, Fransa ve İngiltere gibi ülkelerin etkisinde gelişir. İstanbul Darülfünunun kuruluşunda da yabancı profesörlerden yararlanılır. 1933 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün talebi ile başlatılan üniversite reformunda, adı İstanbul Üniversitesi değişen Darülfünun içerisinde arkeoloji bölümünün açıldığı ve bölüm içerisinde sanat tarihi dersleri verildiği bilinmektedir. Türkiye'nin ilk sanat tarihi kürsüsü ise 1943 yılında İstanbul Üniversitesi'nde Ernst Diez ve Oktay Aslanapa tarafından kurulur. 1951 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nin de katkılarıyla Türk Sanatı Enstitüsü'nün kuruluşu sağlanır. Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesinden Katherina Otto Dorn'un öncülüğü ile 1954 yılında sanat tarihi kürsüsü açılır. Suut Kemal Yetkin tarafından kurulan Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü ise 1980 yılına kadar sanat tarihi

eğitimi ve araştırmaları yapılan üç üniversiteden biri olacaktır. 1980 yılında Ege Üniversitesi'nin kurulmasıyla Gönül Öney ve Rahmi Hüseyin Ünal'ın öncülüğünde sanat tarihi bölümü açılır. Bunları 1982'de Erzurum Atatürk ve Konya Selçuk Üniversitesi takip eder. Bu süreçten sonra ise Türkiye'nin birçok üniversitesinde sanat tarihi bölümleri açılmaya devam etmiştir (Altuner, 2007: 160-161)

2.2.2.1. Ortaöğretimde Sanat Tarihi Eğitimi

Ortaöğretimde sanat tarihi eğitimi, Fevzi Demirağ'ın 2007 tarihli ***''Ortaöğretimde Sanat Tarihi Eğitimi-Öğretimi ve Problemler (1957-2005)''*** adlı çalışmasında belirttiğine göre ilk olarak liselerde başlamıştır (Demirağ, 2007:1). Cumhuriyet'in ilanından 1949 yılına kadar sanat tarihi derslerine dair konuların tarih dersi içerisinde ve tarih öğretmenleri tarafından verildiği bilinmektedir. 1949-1991 aralığında ise edebiyat, fen, resim ve sosyal bilimler gibi alanlarda zorunlu ders olarak yer almış ve 1991 yılından sonra zorunlu ders haline gelmiştir. 1996 yılından sonra lise ve emsali okullarda alan seçmeli olarak belirlenmiş ve 2006 yılında bütün alanlar için seçmeli ders halini almıştır. Öte yandan diğer liselerden farklı olarak Güzel Sanatlar Liseleri'nin alan dersleri içerisinde sanat tarihi konuları içeren dersler bulunmaktadır (Altuner, 2007: 124-125).

2.2.2.2. Yükseköğretimde Sanat Tarihi Eğitimi

Ülkemizde faal olarak sanat tarihi eğitimi veren yüksek öğretim kurumlarına yönelik yapılan taramalar[22] sonucu toplam ***kırk üç devlet ve bir vakıf üniversitesinin*** var olduğu tespit edilmiştir. Bu kurumlar içerisinde ilginç bir şekilde **Ankara Üniversitesi** örgün, uzaktan öğretim ve KKTC uyrukluları için oluşturulan öğretim programına, **Atatürk Üniversitesi** örgün ve ikinci öğretim programına, **Erciyes Üniversitesi** örgün ve ikinci öğretim programına, **Karabük Üniversitesi** örgün ve ikinci öğretim programına **Ordu Üniversitesi**, **Pamukkale Üniversitesi** örgün ve ikinci öğretim programına, **Selçuk Üniversitesi** örgün ve ikinci öğretim programına,

[22]Söz konusu veriler ÖSYM'nin 2021 YKS Yerleştirme Sonuçlarına dair sayısal verilerin bulunduğu tablodan elde edilmiştir. Detaylı içerik için bkz. '' https://www.osym.gov.tr/TR,21286/2021-yks-yerlestirme-sonuclarina-iliskin-sayisal-bilgiler.html''.

Tokat Üniversitesi örgün ve ikinci öğretim programına ve son olarak Koç Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi adı ile örgün öğretim programına sahiptir.

Yüksek öğretim kurumlarının sanat tarihi bölümlerinde verilen derslere yönelik yapılan taramalar sonucunda Özgür Minteş'in ‘**'Yüksek Öğretim Sanat Tarihi Bölümlerinde Yer Alan Derslerin ve Ders İçeriklerinin Değerlendirilmesi**'' (2015) konulu yüksek lisans tezi tespit edilmiştir. Minteş çalışmasında Türkiye'de sanat tarihi eğitimi veren ***otuz iki*** üniversitenin ders ve ders içeriklerini inceleyerek çeşitli sonuçlara ulaşmış ve bunlara yönelik öneriler ortaya koymuştur. Söz konusu çalışma dahilinde tespit edilen problemler; sanat tarihi bölümlerinde YÖK tarafından belirlenen bir programın olmaması sebebi ile her üniversitenin müfredatını öğretim elemanlarının uzmanlık alanları ve üniversitenin bulunduğu çevrenin kültürel miras ve tarihi dokusuna paralellikte oluşturduğu, ders programlarında yer alan derslerin genel olarak mimari ağırlıklı olmasından dolayı bölümlerinin tek amacının mimari eserleri tanıtma ve öğretme olarak algılandığı, aynı sanat alanını içeren derslerin kendi aralarında çok fazla tekrarlandığı, benzer ders adlarının fazla olması nedeni ile bölümler arası ders uyumsuzluğu oluşturabildiği, ders adlarında görülen uyumsuzluğun ders içeriklerinde de devam ettiği, sanat tarihi metodolojisi ve bilimsel araştırma yöntemleri gibi derslerin programlarda yeterince yer almadığı, teknolojik araç gerektiren bazı derslerde gerekli aletlerin kullanılmadığı ve bazı üniversitelerin ders içeriklerini Bologna Bilgi Paketlerine işlemediklerine yöneliktir (Minteş, 2015: 156-157).

2.3. Sanat Tarihi Eğitimi ve Teknoloji

Sanat Tarihi yazılan kadar görsel olanı da ele alan bir alandır. Bundan dolayı verilen eğitimlerde görsellerin var olduğu bir ortamda bulunmak ya da en azından bunları bir şekilde öğrencilere sunabilmek gerekmektedir. Türkiye'de sanat tarihi eğitimi veren üniversitelere baktığımız zaman öğretim görevlileri tarafından öğrencilere aktarılmak istenen bilgilerin çoğunun geleneksel öğretim metotları ile sağlanmaya çalışıldığı görülebilmektedir. Bunun yanı sıra bilgisayar destekli eğitim ile ders içeriğine uygun çeşitli sunu, slayt, fotoğraf ve videolar da kullanılabilmektedir. Çağımızın geldiği teknoloji göz önünde bulundurulduğu vakit bu tip eski uygulamalar

nispeten yetersiz kalabilmektedirler. Öte yandan Y, Z ve Alfa kuşaklarının öğrenme biçimleri göz önünde bulundurulduğu takdirde sağlanan interaktif eğitimler, geleneksel yöntemlerle verilen eğitime nazaran daha fazla kalıcılık sağlayabilir. Levent Çoruh'un 2011 yılında ele aldığı ***''Sanat Tarihi Dersinde Bir Öğrenme Modeli Olarak Sanal Gerçeklik Uygulamasının Etkinliğinin Değerlendirilmesi''*** adlı doktora tezinde ilginç verilere rastlanmaktadır. Çoruh'un araştırma sonucunda ulaştığı veriler; **sanal gerçeklik yönteminin başarı ve kalıcılık puanlarının klasik yöntemlere göre daha üstün olduğunu** kanıtlamaktadır (Çoruh, 2011: 3).

2.4. Covid-19 Pandemisi Sürecinde Sanat Tarihi Eğitiminin Genel Durumu

Covid-19 Pandemisi Wuhan'da ilk ortaya çıktığı 29.12.2019 tarihinden itibaren bütün dünyaya yayılarak milyonlarca insanın ölümüne neden olmuş ve olağan şartların zorunlu değişimlerine sebebiyet vermiştir. Ülkemizde de tıpkı dünyanın geri kalanında olduğu gibi sıkı önlemler alınarak pandemi ile mücadele edilmiş ve hala daha edilmeye devam edilmektedir. Türkiye'de tespit edilen ilk vaka T.C. Sağlık Bakanı Fahrettin Koca tarafından 10.03.2020 tarihinde açıklanmıştır. Bu sürecin sonrasında halk sağlığını korumak adına çeşitli kısıtlamaların uygulanmasına karar verilmiştir. 16.03.2020 tarihinde eğitim kurumlarının zorunlu kapanışı ile 20.03.2020'de bilimsel ve kültürel faaliyetlere ara verilmesi bunlardan bazılarıdır (Varol ve Tokuç, 2020: 579-588). Öte yandan alınan bu ciddi tedbirler sanat tarihi bilim dalının işleyişini sekteye uğratacak önemli problemleri de beraberinde getirmiştir. Özellikle okulların kapandığı ilk tarihten dönem sonuna kadar süren zaman zarfı içerisinde sanat tarihi bölümlerinde verilen eğitim ve yapılan sınavlar düzensiz bir şekilde gerçekleşmiştir. Yeni dönemin başlaması ile bir takım planlamalar yapılarak yüz yüze eğitim yerini zorunlu olarak uzaktan eğitim modeline bırakmıştır. Bu süreç içerisinde verilen eğitim ve yapılan sınavlar Google Classroom, Microsoft Teams, Zoom vb. gibi eğitimi destekleyici programlar üzerinden devam etmiştir. 13.09.2021 tarihinde ise üniversiteler açılarak verilen eğitim tekrardan yüz yüze modele dönüşmüştür. Bununla birlikte derslerin bazılarının hala daha uzaktan yapılıyor oluşu olası bir karma modelin varlığını işaret eder vaziyettedir.

2.5. Sanat Tarihi Konulu Çalışmaların Listeleri: Ansiklopediler, Gazeteler, Kitaplar, Süreli Yayınlar, Sözlükler ve Tezler

Geçmişten günümüze sanat tarihi bağlamında ele alınan birçok çalışmanın çeşitli yollarla ortaya konulduğu bilinen bir gerçek olsa da bunların hepsini bir araya getirmek oldukça zor bir hadisedir. Bu başlık altında sanat tarihi konulu metinlerin yer aldığı içeriklerin tamamı olmasa da bunlardan bazıları sınıflandırılarak listelenmiştir.

İnternet üzerinde yapılan taramalarda çeşitli sahafların kataloglarında yer alan ve sanat tarihi ile ilişkilendirilebilecek ansiklopedi formatında eserlere rastlanmıştır. Bunlar sırasıyla şu şekildedir:

1. Görsel Sanatçılar Ansiklopedisi (Kaya Özsezgin)

2. Sanat Ansiklopedisi (Celal Esad Arseven)

3. Sanat Tarihi Ansiklopedisi (Bateş)

4. Sanat Tarihi Ansiklopedisi (Görsel Yayınlar)

5. Sanat Tarihi Ansiklopedisi, Görsel Güzel Sanatlar Ansiklopedisi

Kitap formatında ***Sanat Tarihi Derneği Yayınları***'nın sanat tarihi sempozyum bildirilerine yönelik basılı eserlerinin olduğu bilinmektedir. Bunlar dışında bir isme adanarak ortaya konulan ***Armağan Eserler***[23]'de arkeoloji, sanat tarihi ve mimarlık gibi konularda bilimsel içeriklere sahip olmalarının yanı sıra ithaf edildiği kişinin özgeçmişine yönelik veriler taşıdığından bir diğer önemli eser tipi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar dışında eğitim-öğretimde kullanılan sanat tarihi ders kitaplarının isimleri ise ***Tebliğler Dergisi***'nin arşivleri içerisinde bulunabilmektedir.

Mevcut tez çalışması içerisinde adı geçen ve içeriğinde sanat ve sanat tarihi konulu makalelerin yer aldığı tespit edilen dokuz süreli yayının listesi şu şekildedir:

1. Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası

2. Dergah Mecmuası

[23] Konuyla alakalı olarak Halil İbrahim Düzenli'nin 2009 yılında ortaya koyduğu bir makalesinin olduğu bilinmektedir. Detaylı bilgi için bkz. https://dergipark.org.tr/en/pub/talid/issue/43441/529869.

3. Hayat Mecmuası

4. Kalem Dergisi

5. Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmuası

6. Türk Tarih Encümeni Mecmuası

7. Ülkü Dergisi

8. Yeni Hayat Mecmuası

9. Yeni Mecmuası

Türkiye Cumhuriyeti Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğüne ait **Milli Kütüphane Kataloğu** içerisinde ‘’sanat tarihi[24]’’ terimleri ile ilgili yapılan taramalar dahilinde tespit edilen **13** süreli yayına dair yapılan liste ise şu şekildedir:

1. Bozkırın Sesi Kırşehir

2. Dragon[25]

3. Kubaba

4. Küçük Asya

5. Nüans

6. Sanat Tarihi

7. Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi

8. Sanat Tarihi Dergisi: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi

9.Sanat Tarihi Öğrenci Albümü

10.Sanat Tarihi Yıllığı

11.Türk Sanat Tarihi

[24] https://kasif.mkutup.gov.tr/OpacArama.aspx?Ara=sanat%20tarihi&DtSrc=0&fld=-1&NvBar=0.

[25] Bu yayının bir sanat tarihi gazetesi olduğu bilinmektedir.

12. Uç

13. Yörtürk

DergiPark Akademi'nin online kataloğu içerisinde sanat tarihi[26] kelimeleri taratıldığı vakit toplam **87** sonuca ulaşılmıştır. Bu sonuçlar incelendiği takdirde konu dahilinde ele anılabilecek ve içerisinde sanat tarihi konulu makaleler bulunan **38**[27] yayın tespit edilmiştir. Söz konusu dergilere yönelik yapılan liste şu şekildedir:

1. Akademik Sanat
2. AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi
3. Amisos
4. Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi
5. ART/icle: Sanat ve Tasarım Dergisi
6. Art-e Sanat Dergisi
7. ARTS: Artuklu Sanat ve Beşeri Bilimler Dergisi
8. Art-Sanat Dergisi
9. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi
10. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
11. Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
12. Colloquium Anatolicum
13. Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
14. Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi
15. International Journal of Mardin Studies
16. Journal of Arts
17. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
18. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi
19. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi
20. Konya Sanat

---

[26]Bkz. https://dergipark.org.tr/tr/search?q=%26amp%3B%23039%3B%26amp%3B%23039%3Bsanat+tarihi%26amp%3B%23039%3B%26amp%3B%23039%3B&section=journal&aggs%5Bsubjects.id%5D%5B0%5D=346.

[27]Tespit edilen yayınların genel içeriğine ve açıklamalarına bakılarak söz konusu sınıflandırmalar yapılmıştır. Daha detaylı taramalar farklı sonuçlar verebilir.

21. Lale
22. Mecmua
23. Milli Saraylar Sanat Tarih Mimarlık Dergisi
24. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi
25. Ortaçağ Araştırmaları Dergisi
26. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
27. Sanat Dergisi
28. Sanat Tarihi Dergisi
29. Sanat Tarihi Yıllığı
30. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi
31. Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Dergisi
32. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi
33. Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi
34. Seramik Araştırmaları Dergisi
35. STAR Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi
36. Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi
37. Tykhe Sanat ve Tasarım Dergisi,
38. Vakıflar Dergisi-

İnternet üzerinde yapılan taramalar sonucu sanat tarihi açısından önemli olabileceği tespit edilen sözlük formatındaki eserler[28] ise şu şekilde yer almaktadır:

1. Güzel Sanatlar Terimleri Sözlüğü (Adnan Turani)
2. Sanat Terimleri Sözlüğü (Adnan Turani)
3. Sanat Kavramı ve Terimleri Sözlüğü (Metin Sözen ve Uğur Tanyeli)
4. Sanat Sözlüğü (Nimet Keser)
5. Sanat ve Felsefe Terimleri Sözlüğü (Süleyman İrgin)

Sanat tarihi kapsamında içeriğe sahip yüksek lisans ve doktora tezleri ise Yüksek Öğretim Kurumu'nun Ulusal Tez Merkezi üzerinden tespit edilebilmektedirler.

[28] Her ne kadar sanat tarihi adı altında yer almasalar da terminolojik açıdan fayda sağlayan eserler olarak göz önünde bulundurulabilirler.

2.6. Sanat Tarihi Mezunları, İş Alanları ve İstihdamları

Türkiye'nin dört senelik sanat tarihi programlarından mezun olan bireyler, bakanlıklara bağlı müze ve koruma kurullarında, valilikler ve belediyelerde, devletin kültür ve tarih kurumlarında, arşivlerde, kütüphanelerde ve sanat merkezlerinde görev alabilmektedir. Bunun yanı sıra özel sektörde müzelerde, mimarlık ve restorasyon hizmeti veren şirketlerde, sanat galerilerinde, özel kültür merkezleri ve arkeolojik kazılarda da iş olanaklarına sahiptirler (''Sanat Tarihi Bölümü'', b.t.).

Bu konu hakkında yapılan araştırmalar doğrultusunda 2012-2021 yılları arasında sanat tarihi programlarından mezun olanlara yönelik devlet tarafından toplam **elli dokuz** kişilik kontenjanın açılmış olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu verilere ***kurumsal alımlar, işçi alımları, müfettiş, uzman ve denetçi yardımcıları*** ile birlikte ***2001, 3001 ve 4001 nitelik kodları*** ile alımı yapılan kadrolar dahil edilmemiştir (''Yıllara Göre Bu'', b.t.)

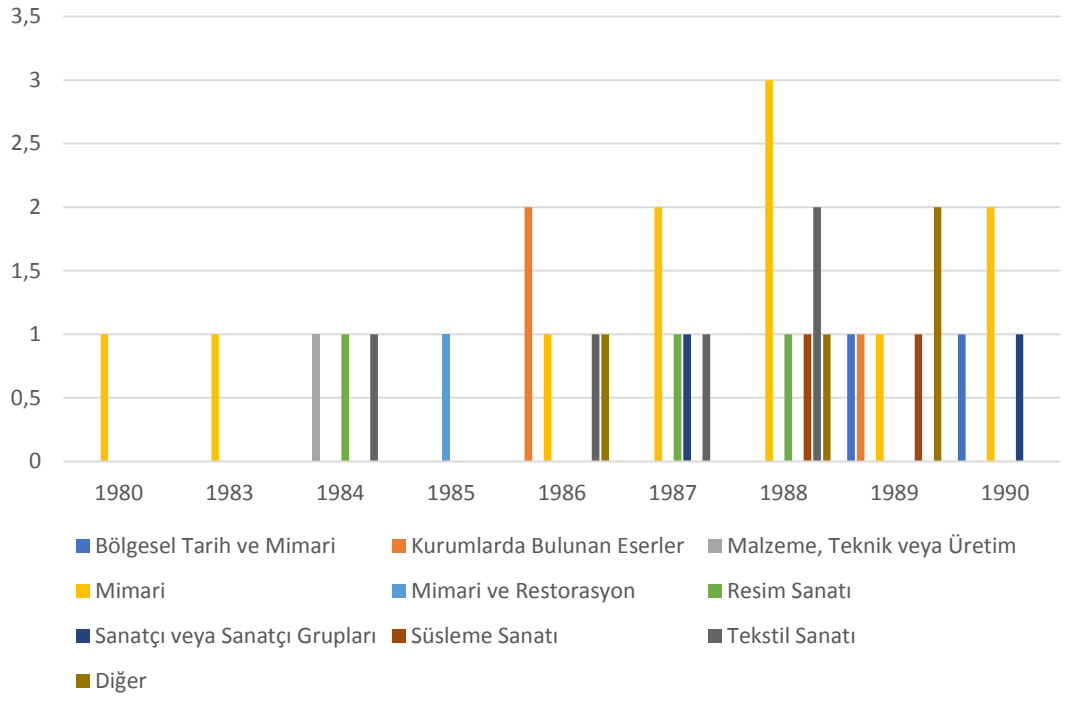
Unvan	Yıl	Kontenjan	Boş Kadro	Min.Puan	Max.Puan
	Tüm Yıllar Toplamı	**59**	-	**71.329**	**89.732**
Folklor Araştırmacısı	2014	7	-	78.520	81.273
Folklor Araştırmacısı	2012	5	-	82.129	86.439
Folklor Araştırmacısı	Yıllar Toplamı	**12**	-	**78.520**	**86.439**
Memur	2015	2	-	82.136	83.663
Memur	2013	1	-	80.180	80.180
Memur	Yıllar Toplamı	**3**	-	**80.180**	**83.663**
Müze Araştırmacısı	2021	2	-	81.783	82.686
Müze Araştırmacısı	2020	2	-	84.490	84.715
Müze Araştırmacısı	2019	1	-	88.176	88.176
Müze Araştırmacısı	2018	2	-	71.329	83.246
Müze Araştırmacısı	2016	6	-	79.140	87.065
Müze Araştırmacısı	2015	2	-	84.193	84.882
Müze Araştırmacısı	2014	4	-	79.093	79.611
Müze Araştırmacısı	2013	10	-	79.459	83.052
Müze Araştırmacısı	2012	10	-	80.750	89.732
Müze Araştırmacısı	Yıllar Toplamı	**39**	-	**71.329**	**89.732**
Sanat Tarihçisi	2021	1	-	81.458	81.458
Sanat Tarihçisi	2018	1	-	86.084	86.084
Sanat Tarihçisi	2013	2	-	79.344	79.587
Sanat Tarihçisi	2012	1	-	80.500	80.500
Sanat Tarihçisi	Yıllar Toplamı	**5**	-	**79.344**	**86.084**

Tablo 1: 2012-2021 Yılları Arası Sanat Tarihi Mezunlarına Dair Devlet Tarafından Yapılan Alımları Gösteren İstatistik (‘’ Yıllara Göre Bu'', b.t.).

2.7. Sanat Tarihi Anabilim Dalında Ortaya Konulan Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin Konularının Yıllara Göre Dağılımları

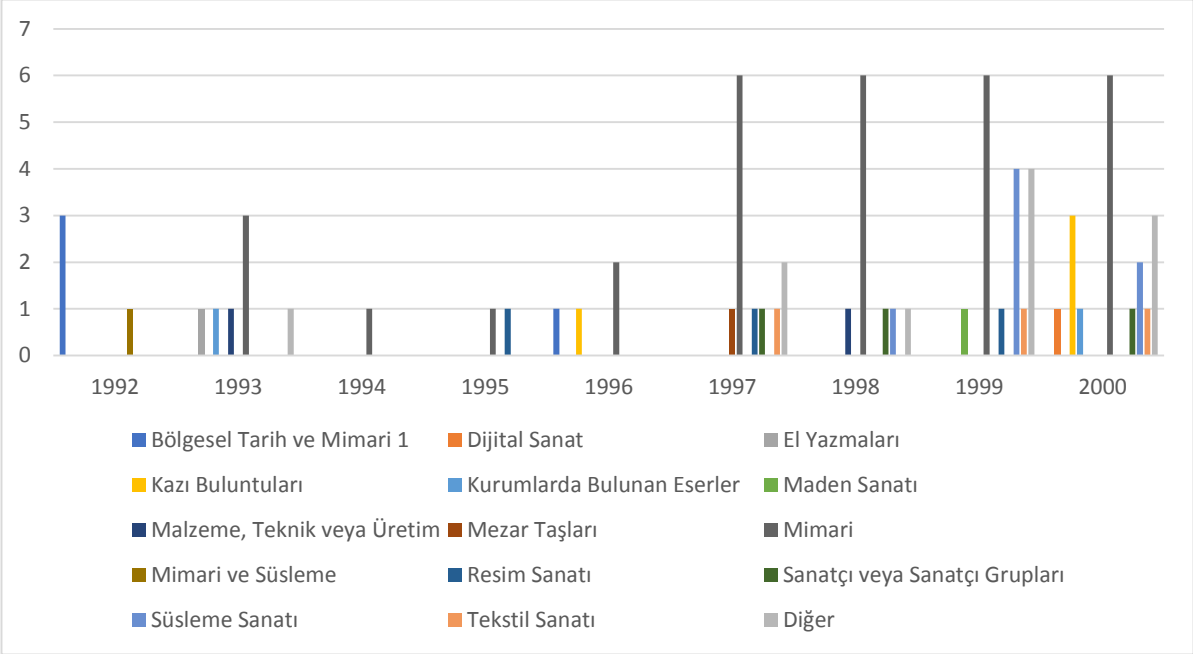
Bu başlık altında Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans ve Doktora programlarına sahip çeşitli üniversiteler içerisinde ortaya konulan tezlerin bir kısmı incelenerek çeşitli gruplandırmalar yapılmış ve sonuçlar grafiğe[29] dökülmüştür. Araştırma dahilindeki tezlere YÖK'ün ***Ulusal Tez Merkezi*** üzerinden ulaşılmıştır. Yüksek Lisans tezlerine dair yapılan taramalar **1982-2000** ve **2020-2021** yıllarını kapsarken doktora tezlerine yönelik yapılanlar ise **1984-2000** ve **2020-2021** yıllarını ele almaktadır.

Araştırma sonucu ulaşılan verileri ifade eden grafikler şu şekildedir:

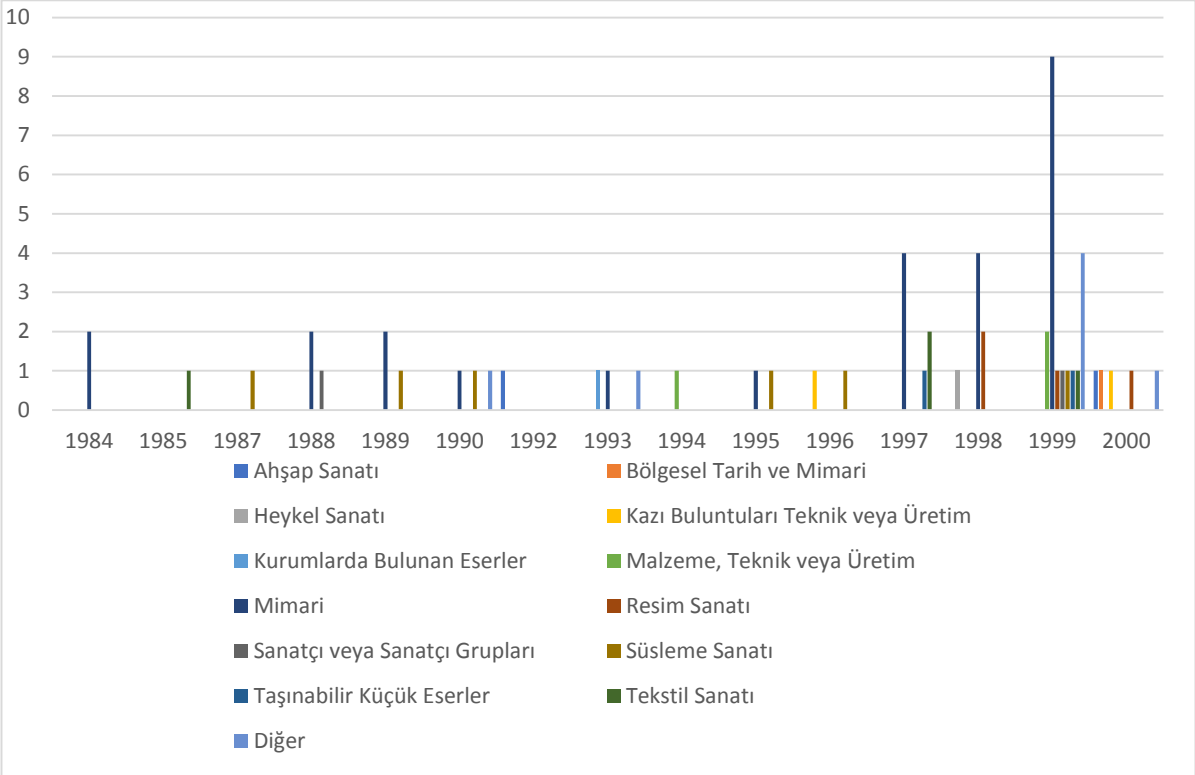

Grafik 1: 1980-1990 Yılları Arasındaki Yüksek Lisans Tezlerinin Konularına Göre Dağılımları

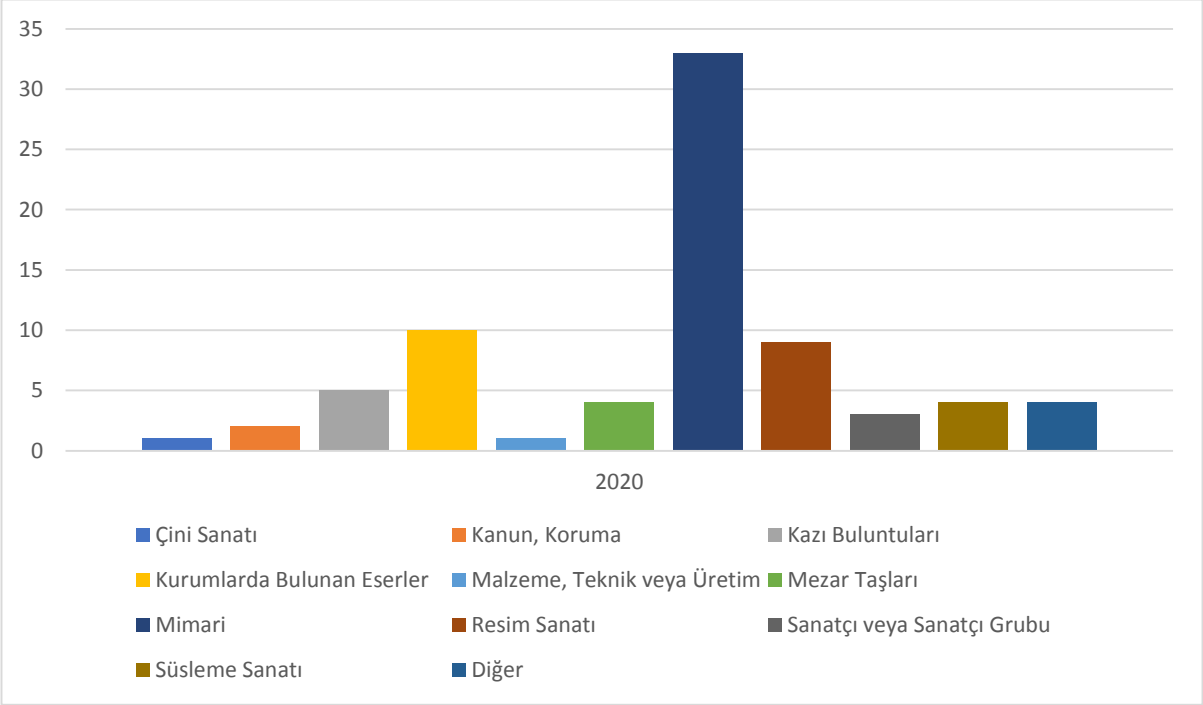
[29] Grafikler tez yazarı tarafından tasarlanmıştır.

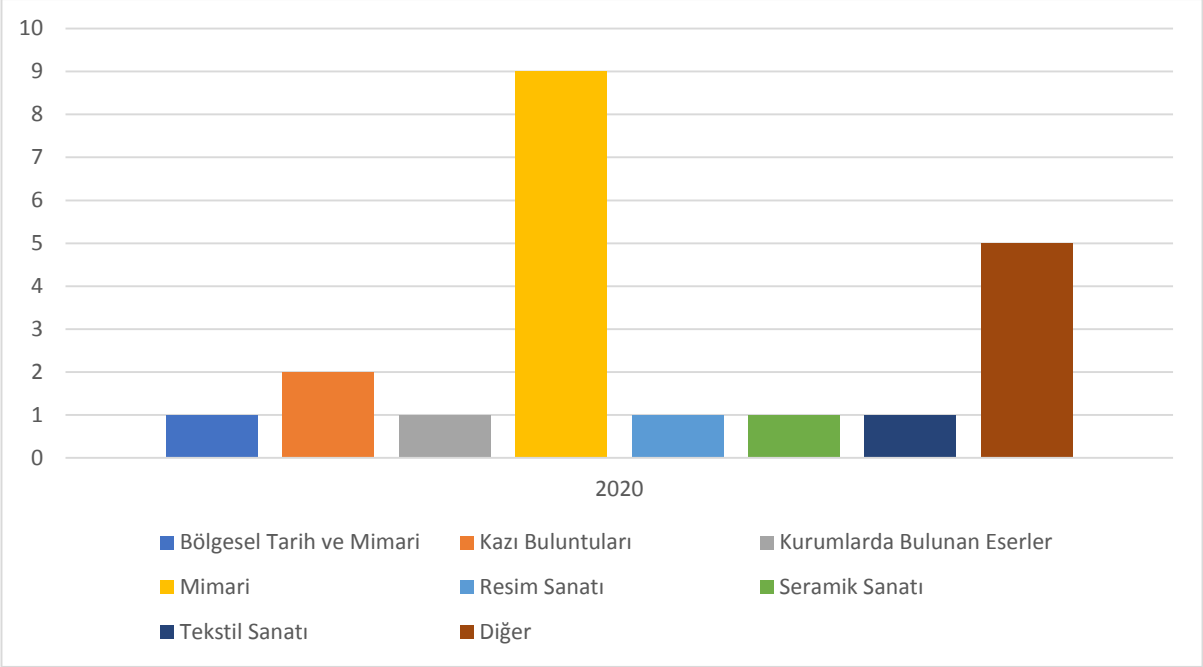
Grafik 2: 1992-2000 Yılları Arasındaki Yüksek Lisans Tezlerinin Konularına Göre Dağılımları

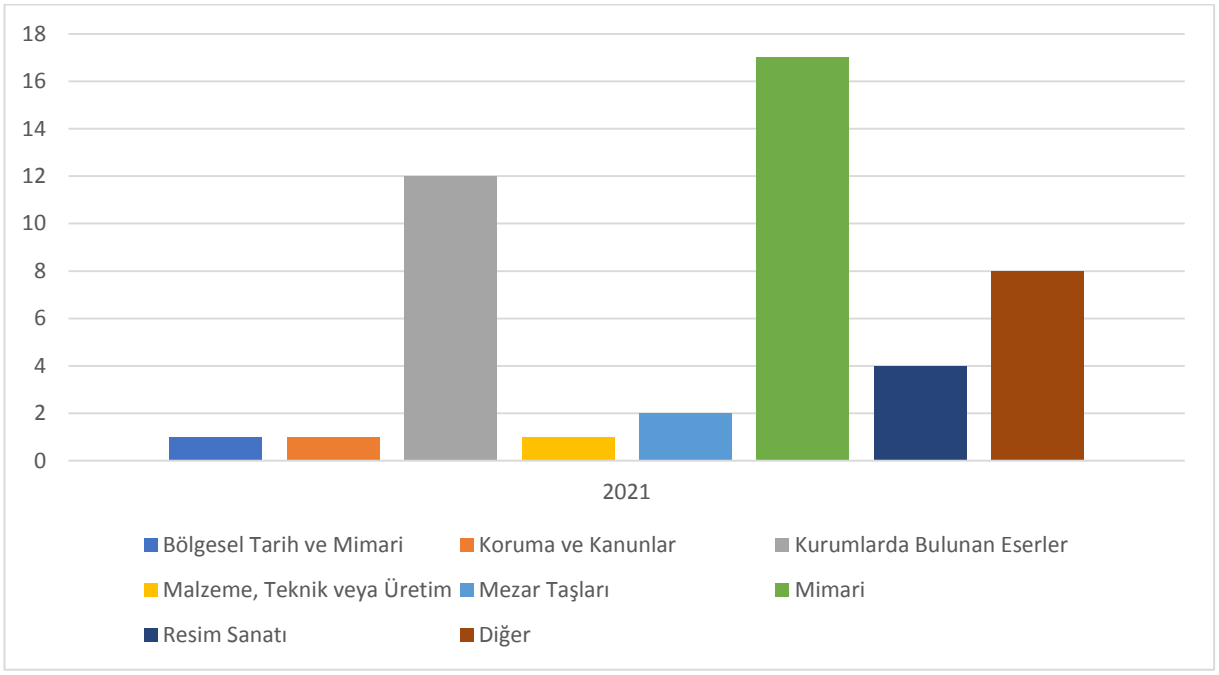
Grafik 3: 1984-2000 Yılları Arasındaki Doktora Tezlerinin Konularına Göre Dağılımları

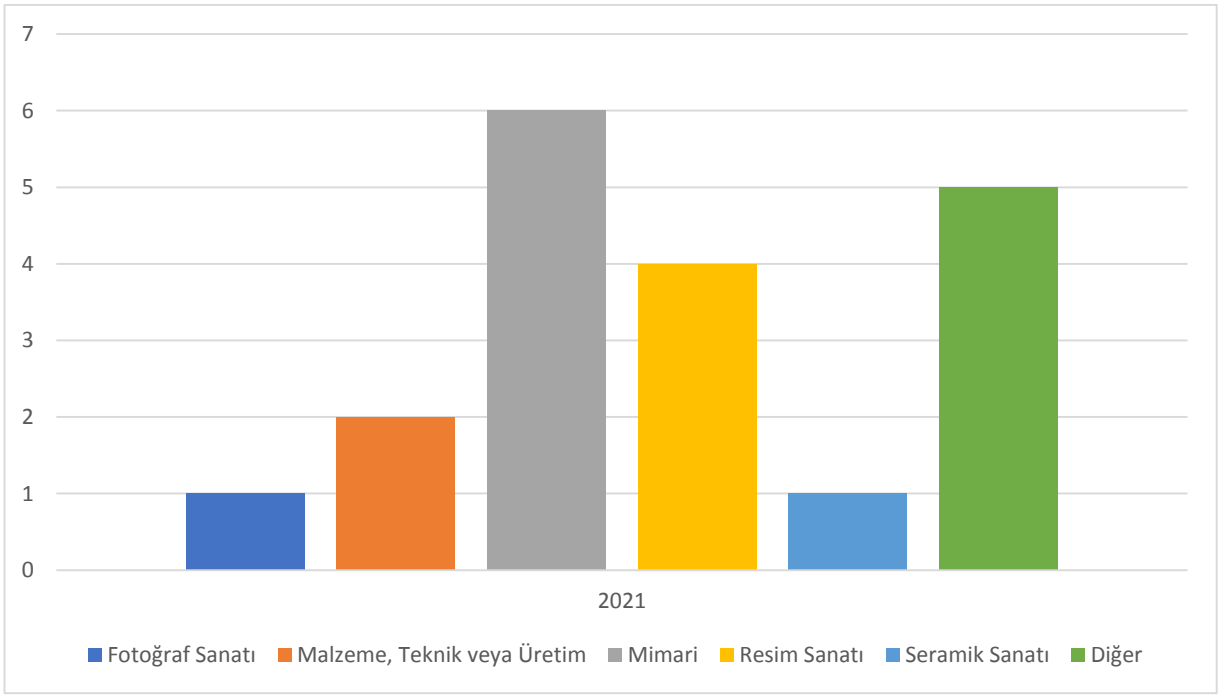
Grafik 4: 2020 Yılı Yüksek Lisans Tezlerinin Konularına Göre Dağılımları

Grafik 5: 2020 Yılı Doktora Tezlerinin Konularına Göre Dağılımları

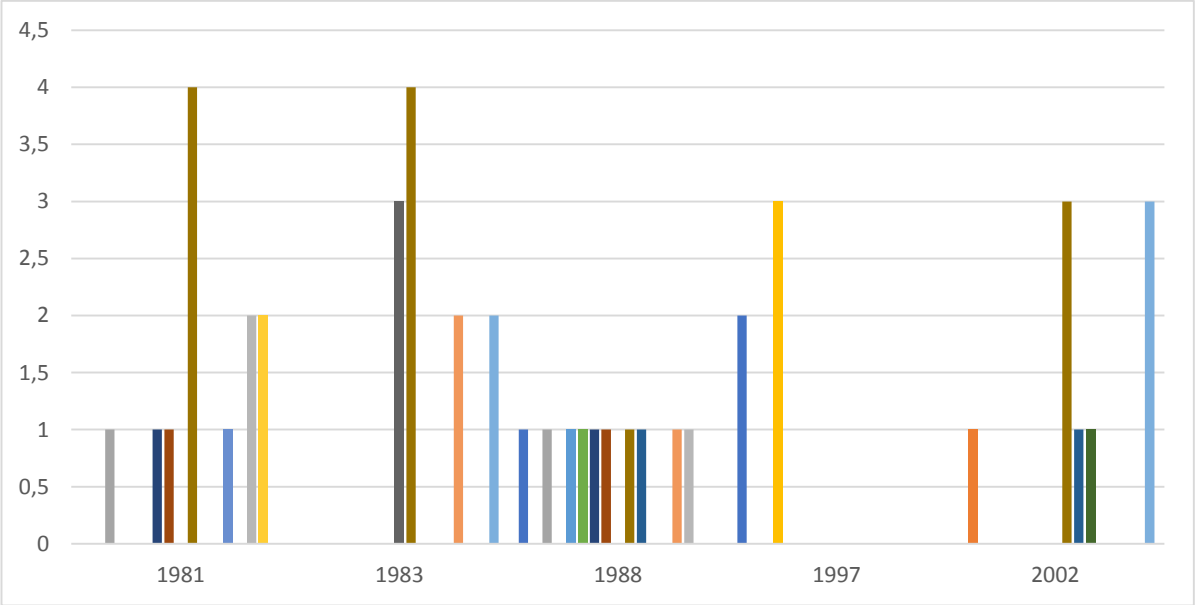
Grafik 6: 2021 Yılı Yüksek Lisans Tezlerinin Konularına Göre Dağılımları

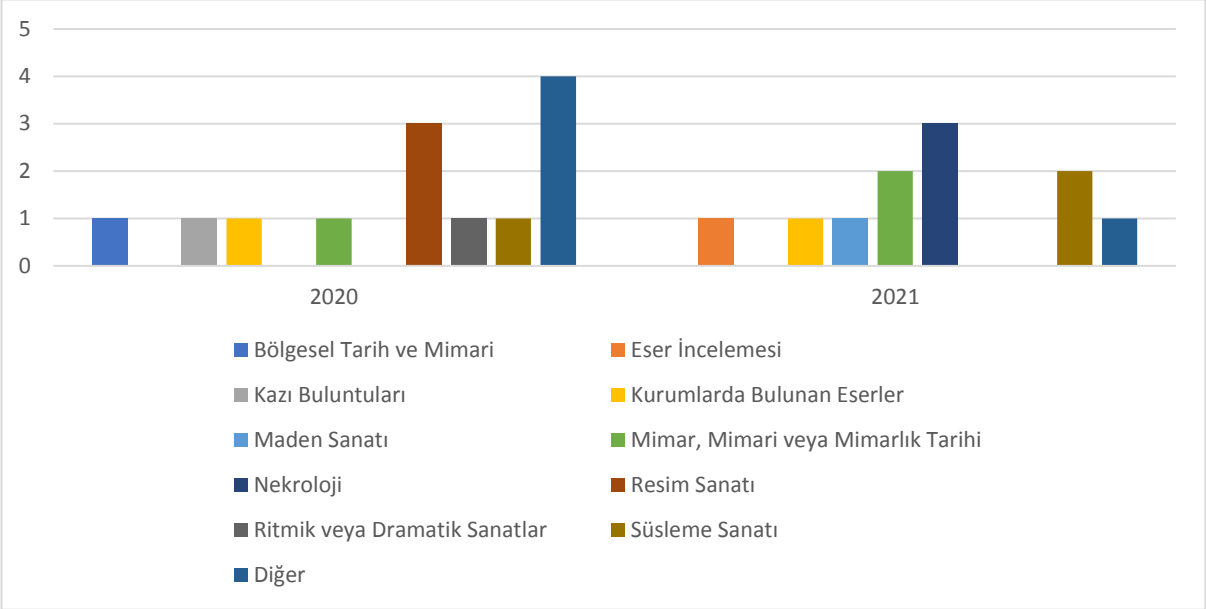
Grafik 7: 2021 Yılı Doktora Tezlerinin Konularına Göre Dağılımları

2.8. Sanat Tarihi Kapsamında Ortaya Konulan Makalelerin Konularına Göre Dağılımı: Sanat Tarihi Yıllığı Örneği (1981-2002 ve 2020-2021)

Araştırma kapsamında sanat tarihi yıllığına ait **1981 tarihli 11. Sayı, 1983 tarihli 12. Sayı, 1988 tarihli 13. Sayı, 1997 tarihli 14. Sayı, 2002 tarihli 15. Sayı, 2020 tarihli 29. Sayı ve 2021 tarihli 30. Sayı** incelenmiştir. Elde edilen sonuçları yönelik verileri gösteren grafikler şu şekildedir:

Grafik 8: 1981-2002 Yılları Arasındaki Makalelerin Konulara Göre Dağılımları

Grafik 9: 2020-2021 Yılları Arasındaki Makalelerin Konulara Göre Dağılımları

2.9. Türk Sanat Tarihine Katkıları Olan Yerli ve Yabancı Bilim İnsanları

Yaptıkları araştırma ve çalışmalar doğrultusunda sanat tarihinin ülkemizde ortaya çıkış ve gelişim süreçlerine katkıda bulunan birçok bilim insanın var olduğu bilinmektedir. Bu isimler arasında sanat tarihçileri kadar mesleki olarak farklı gruplarda bulunan ve disipline direkt ya da dolaylı katkılar veren kişilerin de yer aldığı tespit edilmiştir. Başlık altında sözü bahsi geçen bu önemli isimlerin yanı sıra sanat tarihi alanı içerisinde aktif halde faaliyet göstermiş ve göstermekte olan bilim insanlarının bir kısmı da ele alınmıştır.[30]

[30] Bu başlık altında ismi geçen kişiler dışında sanat tarihinin çeşitli alanlarında araştırma- çalışmalarını sürdürmüş ve sürdürmekte olan bilhassa disiplinin oluşum ve gelişimin sürecine katkıda bulunan birçok bilim insanının var olduğu bilinmektedir. Tezin anlam ve konu bütünlüğünü bozmamak adına bazı sınırlandırmalar yapıldığından dolayı tespit edilen isimlerin hepsi içeriğe dahil edilememiştir.

2.9.1. Yerli Bilim İnsanları

2.9.1.1. Osman Hamdi Bey (1842-1910) Arkeolog, Müzeci, Ressam ve Yazar

İlkokula Beşiktaş'ta başlar. 1856 yılında Mekteb-i Maârif-i Adliyye'ye kaydolur. 1857'de Hukuk eğitimi için Paris'e gönderilir. Hukuk eğitimine devam ederken bir taraftan da Paris Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nda resim dersleri alır ve arkeoloji ile ilgilenir. 1869'da İstanbul'a döner. 1873'te Viyana'da açılan milletlerarası sergiye komiser olarak atanır. Osmanlı-Rus Harbi'nden (1877-1878) sonra memuriyeti bırakarak resim çalışmalarına odaklanır. 1877 yılında Maarif Nezâreti'ne bağlı olarak kurulan müze komisyonunun sekiz üyesinden birisi olur. 1881'de Müze-i Hümâyun'un müdürü Philipp Anton Dethier'in ölümü üzerine buraya müdür olarak tayin edilir. Onunla birlikte Türk Müzeciliğinde yeni bir dönem başlar. Osmanlı Devleti sınırları içerisinde olan tarihi ve sanat eseri değeri taşıyan bütün eserleri müzecilik anlayışı içerisinde bir araya getirmeye çalışan Osman Hamdi'nin bu çabaları sonucu Müze-i Hümayun, İstanbul Arkeoloji Müzesi'ne dönüşür. Çinili Köşk'ün tamiri ile ilgilenir, burada önceki çalışmalar sonucu üstü sıva ile örtülü olan çinileri açığa çıkarır. 1882'de yeni bir müze binası inşa ettirmek ister. Müzenin ilk, ikinci ve üçüncü bölümleri sırayla 1891, 1903 ve 1907 yıllarında açılır. Sanayi-i Nefise Mektebi için bina inşa ettirir. 1882-1910 arasında burada müdürlük yapar. Okulda verilecek oymacılık ve heykel sanatı eğitimleri onun çabaları sonucu gerçekleşir. 1884'te Âsâr-ı Atîka Nizamnâmesi çıkararak uygulamaya konulmasını sağlar. Müze-i Hümâyun müdürü olarak birçok kazı çalışması yaptırır ve hatta bazılarını kendisi yönetmiştir. Bu durum Osman Hamdi'nin tarihteki ilk Türk Arkeoloğu olarak anılmasını sağlamıştır. **Usûl-i Mi'mârî-i Osmâni** (?), **Le Tumulus de Nemroud-Dagh** (Y. Oskan ile, 1883), **Les Ruines d'Arslan-Tasch** (1889) ve **Une Nécropole Royale de Sidon** (Theodore Reinach ile, 1892), Osman Hamdi'nin çalışmalarından bazılarıdır (Gündüz, 2007: 468-469).

2.9.1.2. Halil Ethem Eldem (1861-1938) Eğitimci, Müzeci, Tarihçi

İlkokul eğitiminin ardından ortaokul için Kaptan İbrâhim Paşa Rüşdiyesi'ne başlar fakat babasının elçilik görevinden dolayı eğitimini Berlin'de tamamlamak durumunda kalır. Bir sene itibariye Zürih Üniversitesi'ne devam eder. Viyana'da Politeknik Yüksek Okulu'nda jeoloji ve kimya öğrenimi görür. Bu süreçten sonra tekrar İsviçre'ye dönerek Bern Üniversitesi Felsefe Fakültesi'nde doktorasını tamamlar. 1885 yılında ise İstanbul'a döner. Bâb-ı Seraskerî Fabrikalar Nezâreti muavinliği ve Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Dairesi'nin tercüme şubesindeki görevleri dışında birçok okulda dersler verir. Dârüşşafakati'l-İslâmiyye, Mekteb-i Mülkiyye, Dârülmuallimîn ve Dârülfünun'da batılı tarzda eğitim- öğretim metodu izleyerek jeoloji, kimya ve mineraloji dersleri okutur. 1892 yılında Âsâr-ı Atîka Müze-i Hümâyun'un müdür yardımcılığı görevine tayin edilir. 1909'da Yıldız Sarayı'nda bulanan eşya ve kitapların ne yapılacağına dair oluşturulan komisyon içerisinde yer alır. 1910 yılında Osman Hamdi Bey'in vefatı üzerine müzenin boşalan müdürlüğüne geçer. Eski eserlere tahribat veren imar faaliyetlerini önlemek adına Sadrazam Said Halim Paşa başkanlığında kurulan İstanbul Âsâr-ı Atîka Muhipleri Cemiyeti'nin yirmi beş kurucu üyesinden birisi olur. I. Dünya Savaşı sırasında kapanan İstanbul Âsâr-ı Atîka Muhipleri Cemiyeti yerine Maarif Nezâreti tarafından Âsâr-ı Atîka Encümeni kurulur ve başkanlığına Halil Ethem getirilir. 1931 yılına kadar çalışmalarını sürdürdükten sonra emekli olur fakat üye olarak toplantılara katılır. **Arap ve Arap-Bizantin ve Osmanlı Kurşun Mühürler Katalogu** (1891-1892), **Kayseriye Şehri: Mebânî-i İslâmiyye ve Kitâbeleri** (1915-1916), **Matériaux pour un corpus inscriptionum Arabicarum** (Max van Berchem ile, Fas. 1, 1910 ve Fas. 2, 1917), **Elvâh-ı Nakşiyye Koleksiyonu** (1924**), Topkapı Sarayı** (1931), **Yedikule Hisarı** (1931), **Camilerimiz** (1932), **İslâmî Nümizmatik İçin Bir Bibliyografya Tecrübesi** (1932), **Son Memlük Sultanı Melik Tomanbay II Adına Çorlu'da Bulunan Bir Kitâbe** (1935), **Palais de Topkapou-Vieux Serai-Guide Sommaire** (1935), **Niğde Kılavuzu** (1936) ve **İstanbul'da İki İrfan Evi: Alman ve Fransız Enstitüleri ve Bunların Neşriyatı** (1937) çalışmalarından bazılarıdır. Son olarak Eldem'in Târîh-i Osmânî Encümeni Mecmuası ve Türk Tarih Encümeni Mecmuası'nda yayımlanan makalelerinin birkaçı dışında çoğu kitabeler ile ilgilidir (Eyice, 1995: 18-20).

2.9.1.3. Mehmed Vahid Bey (1873-1931) Akademisyen, Eğitimci, Eski Eserler, Güzel Sanatlar ve Sanat Tarihi Hakkında Çalışmaları Olan Araştırmacı

Kâni Paşa zade Rıfat Bey'in oğlu, Osman Hamdi Bey'in[31] damadıdır. 1908-1931 yılları arasında Sanayi-i Nefise Mektebi'nde sanat tarihi öğretmenliği, 1915-1921 yılları arasında ise Darülfünun'un Edebiyat Fakültesi'nde profesörlük görevlerinde bulunur. Vahid Bey'in Darülfünun Edebiyat Fakültesi Mecmuası, Dergah Mecmuası[32], Hayat Mecmuası ve Yeni Mecmua yayınlanan makalelerinin yanı sıra **Müze-i Hümayun Asar-ı Nisariye Kataloğu** (1901), **Salomon Reinach: Apollo, Tarih-i Umum-i Sınaat** (1914), **Charles Bayet: Muhtasar Sınaat Tarihi** (1928-1929) çevirileri dışında kendisine ait olan **Bazı Islahat-ı Mühimme-i Sina'iyye Hakkında Mütala'at** (1915) ile **Müze-i Hümayun-ı Osmaniye Mahsus Rehnüma** (1921) adlı yayınları vardır (Bostancı, 2003: 2-6).

2.9.1.4. Celal Esat Arseven (1875-1971) Eğitimci, Ressam, Türk Sanat Tarihi Araştırmacısı

İlköğrenimini Beşiktaş Taşmektep'te tamamlar ardından Hamidiye mektebine geçer. Galatasaray Mekteb-i Sultani'de bir sene tahsil gördükten sonra Beşiktaş Askeri Rüşdiyesi'ne, 1899 yılında da Mekteb-i Mülkiyye'ye girer. Resim yapma isteğinden dolayı Sanay-i Nefise Mektebi'ne de devam eder. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Paris'e gider. Bu yıllar sırasında arkadaşı Salah Cimcoz ile **Kalem** adında bir dergi çıkarır, İstanbul'un tarihi ve eski eserlerine yönelik büyük bir kitap da ele alır. 1912'de İstanbul Asar-ı Atika Müzesi'nde kurulan Muhafaza-i Abidat Encümeni'nin sekiz üyesinden biri olup uzun yıllar burada görev almıştır. Sanayi-i Nefise Mektebi'nde öğretmen olur ve 1941 yılına kadar belediyecilik, şehircilik, mimarlık tarihi dersleri okutur. 1951'de Gayri Menkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'na üye olur ve 1953 yılına kadar bu kurumun başkanlığını da yapmıştır. Arseven'in çeşitli alanlarda basılı eserleri bulunsa da onun unutulmamasına sebep

[31] Osman Hamdi Bey ile eski eserler ve güzel sanatlar üzerine çalışmışlardır (Bostancı, 2003: 2).
[32] Dergâh mecmuasında sanat meseleleri üzerine yazdığı yazılar genel olarak Yunan, Roma ve Batı Sanatlarını Türklere tanıtır niteliktedir (Ayvazoğlu, 1989: 989).

olacak başlıca üç çalışması vardır. Bunlardan ilk İstanbul'un Tarihi ve Eski Eserlerine yönelik olan ikincisi Sanat Tarihi Sözlükleri ve Sanat Ansiklopedisi üçüncüsü ise Türk Sanatı Tarihi hakkında yapmış olduğu çalışmadır (Eyice, 1991: 397-398).

2.9.1.5. Remzi Oğuz Arık (1899-1954) Akademisyen, Arkeolog, Eğitimci ve Sanat Tarihçi

İlkokula Adana Kozan'da başlar. On yaşında ablasının yanına Selanik'e gider ve kalan eğitimini Yâdigâr-ı Terakkî Mektebi'nde alır. 1913 yılında İstanbul Mercan İdadisine kaydolur. İzmir Sultanisi'nde öğrenimine devam eder ve ardından tekrar İstanbul'a dönerek İstanbul Muallim Mektebi'nden mezun olur. İstanbul'da bulunduğu süre zarfında Felsefe bölümünü bitirir. 1926 yılında arkeoloji ve sanat tarihi alanlarında eğitim almak üzere Fransa'ya gönderilir. Karalar kazısı ile Galatlar'ın antik şehirlerinden birini ortaya çıkarır ve II. Dieotauros'un kitabesini ilim dünyasına tanıtır. 1941 yılına kadar Anadolu arkeolojisi ve Sanat Tarihi'nde önemli yerleri olan bölgelerde çeşitli kazılar yapar. 1941'de Amik Ovası'nda bazı kazı çalışmalarında da bulunmuştur. Arık, 1939 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Arkeoloji profesörlüğü, 1945'te de Ankara Arkeoloji ve Etnografya Müzesi müdürlüğü ve 1949'da Ankara İlâhiyat Fakültesi İslâm sanatları tarihi profesörlüğü gibi çeşitli görevlerde de bulunur. **Alacahöyük Hafriyatı** (1937), **Karaoğlan kazıları** (1938), **Türk Müzeciliğine Bakış** (1956), **Türk San'atı** (1976) **ve L'Histoire et L'Organisation des Musées Turcs** (1952) Arık'ın çalışmalarından bazılarıdır (Emin Sezer, 1991: 357-358).

2.9.1.6. Ekrem Hakkı Ayverdi (1899-1984) Araştırmacı, Mimar ve Mühendis

1915 yılında Vefa Lisesi'nden 1920'de ise Mühendis Mektebi'nden mezun olur. Bu süreçten sonra İstanbul Belediyesi fen işlerinde bir buçuk yıl süreyle çalıştıktan sonra serbest meslek hayatında devam eder. İstanbul ve Trakya'da[33] birçok yapının restorasyon çalışmasını gerçekleştirmiş olmakla birlikte 1950 yılında mesleki hayatını bırakarak ilmi araştırmalara başlar. Ayverdi ortaya koyduğu çalışmalar ile

[33] ' *''Bu faaliyete eski bir pâyitaht olan Edirne de dâhildi.''* (Yüksel,1988: 484).

Türk sanatının ve özellikle Osmanlı Devri Türk Mimarisinin bir bilinmeyen olmaktan çıkarılmasına katkıda bulunmuştur. Fatih Devri Mimarisi (1953), **Fatih Devri Hattatları** (1953), **Türk Abideleri ve Vakıfları** (1957), **İstanbul Mimari Çağının Menşei Osmanlı Mimarisin İlk Devri** (1966), **İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi** (İ. Aydın Yüksel'le birlikte, 1976) eserlerinden bazılarıdır. Ayverdi'nin çeşitli dergi ve ansiklopedilerde yetmiş beş kadar da makalesi de vardır (Çeçen, 295: 1991).

2.9.1.7. Suut Kemal Yetkin (1903-1980) Akademisyen, Denemeci, Eğitimci, Sanat Eleştirmeni ve Sanat Tarihçi

Ortaöğrenimini Galatasaray Lisesinde tamamlar (1924). Yüksek öğrenimini için Fransa'ya gider. Paris Sorbonne (1925-1928) ve Rennes (1928-1929) Üniversitelerinde felsefe, estetik ve sanat tarihi dersleri almasının yanı sıra Paris Ecole Normale Supeiéure'de (1929-1930) pedagoji seminerlerine katılır. Yurda döndüğü 1930 yılından sonraki süreçte Ankara, Edirne, Konya Liseleri'nde ve Gazi Eğitim Enstitüsü'nde felsefe ve pedagoji öğretmenliği yapar (b.y. vd., 1984: 9). 1933 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde doçent olur. Burada estetik ve sanat tarihi dersleri verir. Daha sonra 1936-1939 yılları arasında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde estetik ve sanat tarihi doçenti olarak görev alan Yetkin, MEB'nin Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'nde de bulunur. 1942 ise yılında profesörlüğe, 1958 yılında Ordinaryüs profesörlüğe yükselen Yetkin, 1959-1963[34] yıllarında ise Ankara Üniversitesi Rektörlüğü görevini yürütür. New York Columbia Üniversitesi'nin daveti üzerine 1963-1964 yılları arasında konuk profesör olarak Türk Sanatı dersleri verir. 1965'te açılan Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nin kurucu üyelerinden birisi olan Yetkin buradaki Güzel Sanatlar Eğitim fakültesinde de kürsü başkanlığını yapar. Daha sonraki süreçte ise Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümünü kurmak üzere davet edilir. 1973 yılında yaş sınır nedeniyle emekliye ayrılır. **İslam Mimarisi** (1954), **L'Arcihtecture Turque en Turquis** (1962), **Büyük Ressamlar** (1967), **Türk Mimarisi** (1970), **L'Ancienne Peinture Turque** (1970), **Barok Sanatı** (1972), **Estetik Ana Sorunları** (1979) çalışmalarından bazılarıdır. (Kantemir, b.t: 412-413).

[34] ' *''Bu yıllar içerisinde kurulan Ankara Üniversitesi Basımevi O'nun eseridir''*

2.9.1.8. Burhan Toprak (1906-1967) Akademisyen, Eğitimci ve Sanat Tarihçi

İzmir Erkek Lisesi'nden mezun olur. Daha sonra Fransa'ya gider ve burada Paris Sorbonne Üniversitesi, Felsefe bölümüne kaydolur. 1929'da mezun olur ve yurda dönüş yapar. 1930 yılından itibaren İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisinde uzun yıllar sanat tarihi öğretmenliği yapar, 1936 yılında okulun müdürlüğüne atanır ve 1948 yılına kadar görevini sürdürür. Burada aynı kurum içerisinde Türk Tezyini Sanatları bölümünün açılmasına da öncülük eder. Üç yıl kadar MEB müfettişliği ve 1949-1950 yılları arasında MEB Talim ve Terbiye Kurulu üyeliği de yapmıştır Kendi yazdığı deneme ve kitaplar aynı zamanda çeviriler de bulunmaktadır. **Sanat Şaheserleri – Rönesans'tan Bugüne Kadar** (Louis Hourticq ile, 1940-41) ve **Sanat Tarihi** (1960) eserlerinden bazılarıdır (''Burhan Toprak'', b.t)

2.9.1.9. Mazhar Şevket İpşiroğlu (1908-1985) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

Resim yapma kabiliyeti sebebiyle liseyi bitirinceye kadar Namık İsmail'in atölyesine devam eder. Almanya'da Düsseldorf Akademisi Resim Bölümü'nde eğitim aldıktan sonra 1929 yılında oradan ayrılarak Berlin, Bonn ve Hamburg Üniversiteleri'nde felsefe ve sanat tarihi öğrenimi görür. 1933 yılında Tübingen Üniversitesi'nde **Hegel's Aesthetik In Ihrem Historischen Zusammeng** adlı tezi ile felsefe doktoru olur. 1934'te Türkiye'ye dönmüş İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde öğretim üyeliğine atanır. 1939'da **Martin Heidegger ve Max Scheler'de İnsan** konulu tezi ile doçent, 1943 yılında ise profesör olur. 1949 yılında ise İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nün başkanlığına getirilir. 1960 yılında Ordinaryüs Profesörlüğe yükselen İşpiroğlu 1961 yılında İslam Sanatları dersleri vermek adına Tübingen Üniversitesi'ne gider fakat dört yıl sonra İstanbul Üniversitesi'nde olan görevine geri döner. 1977 yılında ise emekliye ayrılır. İşpiroğlu'nun Avrupa ve İslam Sanatları üzerine birçok çalışması vardır. **Rönesans Sanatı** (1942), **Avrupa Sanatı ve Problemleri** (1946), **Das Bild im Islam** (1971), **Avrupa Sanatında Gerçek Duygusu** (S. Eyuboğlu ile, 1972), **İslam'da Resim Yasağı ve Sonuçları** (1973), **Oluşum Süreci İçinde Sanatın Tarihi** (N. İpşiroğlu ile

birlikte, 1977), **Sanatta Devrim** (N. İpşiroğlu ile, 1979) eserlerinden birkaçıdır. (‘’Mazhar Şevket İşpiroğlu’’, b.t).

2.9.1.10. Emel Esin (1911-1987) Sanat Tarihçi

Orta Asya Türk Sanatı, arkeolojisi ve ikonografisine yönelik araştırma ve çalışmalarıyla tanınmaktadır. (‘’Emel Esin’’, b.t). Ortaöğrenimini tamamladıktan sonra mimar olabilmek adına Ecole de Bozar’a girer fakat okulun ağır şartlarından dolayı eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalır. Daha sonraki süreçte Ecole Libre des Sciences Politiques’in Tarih bölümüne kayıt yaptırır ve buradan 1933 yılında mezun olur. Paris Sorbonne’den yüksek matematik sertifikası alır. Paris ve Viyana Güzel Sanatlar Akademileri’nde mimari, resim, mozaik, vitray ve gravür dallarında öğrenim görür. Paris Üniversitesi’nde **Le Dragon Dans I’icanographie Turque (1969)** adlı tezi ile sanat tarihi doktoru olur (Yılmaz ve Ulutaş, 2020: 30-31). İlk eserini yayımladığı 1959 yılından vefatına kadar 300’e yakın çalışması vardır. **Turkish Miniature Painting** (1965), **Antecedents and Development of Budhist and Manichean Turkish Art in Eastern Turkistan and Kansu** (1967) ve **Turkish Art in Cyprus** (1969) çalışmalarından bazılardır (Özel, 1995: 381-382).

2.9.1.11. Oktay Aslanapa (1914-2013) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

1943 yılının Ekim ayında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi bölümüne asistan olarak atanır, 1948 yılında doçentliğe 1960 yılında ise profesörlüğe yükselir. 1963 yılında İstanbul Üniversitesi’nde Türk ve İslam Sanatları kürsüsünü kurmuş ve Anadolu’da Türk devri arkeolojisinin öncülüğünü yapmıştır. 1977 yılında Sanat Tarihi Enstitüsü müdürlüğüne seçilmiş ve 1984 yılında ise emekliye ayrılmıştır. Aktif olduğu bilim hayatı içerisinde yüz elliye yakın yayını olmakla birlikte İstanbul Üniversitesi’nde danışmanlığında yüzlerce lisans ve lisansüstü tez yapılmıştır. **Türk Sanatı I** (1972), **Türk Sanatı II** (1973), **Türk Sanat Tarihi** (1976), **Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı** (1976), **Osmanlı Devri Mimarisi** (1986), **Mimar Sinan** (1992) ve **Türk Cumhuriyetleri Mimarlık Abideleri** (1996) eserlerinden bazılarıdır (b.y, 2014: 11-22).

2.9.1.12. Nejat Diyarbekirli (1918-2017) Akademisyen, Milli Sporcu ve Sanat Tarihçi

İlköğrenimini Adapazarı'nda ortaöğrenimini Saint Joseph Fransız Koleji'nde alır. Ardından Güzel Sanatlar Akademisi'ne[35] giriş yapar ve 1954 yılında mezun olur. Akademik hayatına Güzel Sanatlar Akademisi'ne bağlı Türk Sanat Tarihi Enstitüsü'nde başlar. Türkiye Turizm Kurumu'nda müdürlük görevinde bulunur. 1960'ta İsveç Upsala Üniversitesi'nde 1962-1963 yılları arasında ise Londra School of Oriental & African Studies Fakültesi'nde Orta ve İç Asya Arkeolojisi ve El Sanatlarına yönelik araştırma ve çalışmalarını sürdürmüştür[36]. **Türk Sanatının Kaynaklarına Doğru** (1969), **Hun Sanatı** (1972), **İslamiyetten Önce Türk Sanatı: Hunlar-Göktürkler-Uygurlar** (1977) **ve Eski Türklerde Kültür ve Sanat** (2002) Diyarbekirli'nin çalışmalarından bazılarıdır (Türkmen, 2017: 423-431).

2.9.1.13. Mustafa Cezar (1920-2009), Akademisyen, Eğitimci ve Sanat Tarihçi

1938 yılında Sivas Öğretmen Okulu'nu bitirir ve ilkokul öğretmenliği yapmaya başlar. Gazi Eğitim Enstitüsü'nde eğitimini tamamladıktan sonra birkaç farklı ortaokulda tarih öğretmeni ve müdür olarak çalışır. 1959'da Güzel Sanatlar Akademisi'ne atanan Cezar burada Türk Devrim Tarihi, Türk Sanat Tarihi ve Türk Tarihî dersleri verir. 1969 yılında doçentliğe 1979 yılında profesörlüğe yükselir. Akademi, Mimar Sinan Üniversitesi'ne dönüştükten sonra emekli olacağı 1982 yılına kadar Fen Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölüm başkanlığı görevini yürütür. 2002 yılına kadar da Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakülteleri'nde lisans ve yüksek lisans dersleri vermeye devam etmiştir. **Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar ve Tabii Afetler** (1963), **Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi** (1971), **Hun Sanatı Üzerine** (1974), **Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık** (1977), **Müzeci ve Ressam Osman Hamdi Bey**

[35] Günümüzde bilinen adıyla Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (Türkmen, 2017: 423).
[36] Diyarbekirli, Erken Devir Türk sanatının akademik camiaya tanıtılması konusunda önemli rol üstlenmesinin yanı sıra Orta - İç Asya Türk Sanatı kültürü kapsamında ciddi çalışmalar ortaya koymuştur (Türkmen, 2017: 423).

(1987), **Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi** (1995) ve **Osmanlı Başkenti İstanbul** (2002) eserlerinden bazılarıdır ("SANAT TARİHÇİSİ PROF.", 2009).

2.9.1.14. Semavi Eyice (1922-2018) Akademisyen, Bizantolog ve Sanat Tarihçi

9 Aralık 1922'de Kadıköy'de dünyaya gelen Eyice bulunduğu ortamın kozmopolit yapısı ve olanakları sebebiyle önce Saint Louis Fransız Papaz Mektebine gönderilir kalan eğitimini ise İstanbul Özel Saint Joseph Fransız mektebinde tamamlar. Ortaöğrenimine Galatasaray Lisesinde devam eder ve Eyice 1943 yılında mezun olur 1944'te Viyana Üniversitesine yazılarak arkeoloji ve sanat tarihi eğitimine başlar. Burada Vladimir Zalozcky ve Weisen Hofer gibi isimlerden dersler alır. Eğitimine 1944 -1945 yıllarında Berlin Üniversitesinde devam eden Eyice Schweinfurth, Gerhart Rodenwald ve Kurt Edmann gibi bilim insanlarından eğitim görür. Berlin'in işgali gündemde olduğundan ötürü 1945 yılının ilkbaharında bir Kızılhaç gemisi ile Türkiye'ye geri döner. Eğitimini tamamlayacağı İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nün hocası Ernst Diez'in enterne edilme durumundan dolayı Arkeoloji bölümüne kaydolur ve Arif Müfit Mansel'den dersler alır. Daha sonra okula geri dönen Diez ile beraber çalışmaya başlayan Eyice 1948 yılında **İstanbul Minareleri** adlı tezi ile Sanat Tarihi Bölümünden mezun olur. Aynı yıl Sanat Tarihi Kürsüsünde asistanlığa atanan görevini Eyice 1952'ye dek görevini sürdürür. Arkeoloji sertifikası nedeniyle Mansel'in Side kazılarına katılan Eyice, **Side'nin Bizans Dönemine Ait Yapıları** adlı tezi ile doktor, **Son Devir Bizans Mimarisi** çalışması ile 1955 yılında doçentlik ünvanını kazanır. 1956'dan itibaren İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi bölümünde Bizans Sanatı dersleri verir. 1958-1959 yılları arasında Münih Üniversitesinde çalışıp ülkeye dönüşünde Bizans dışında Türk Sanatı dersleri de vermeye başlar. Profesörlük çalışması için Osmanlı Dönemi Mimarisinin bir tipoloji denemesi olan **İlk Osmanlı Devrinin Dinî-İçtimaî Bir Müessesesi: Zâviyeler ve Zâviyeli Câmiler** adlı makalesi Eyice'nin en önemli çalışması olarak nitelendirilmiştir. 1964 yılında profesörlüğe yükseltilen Eyice daha sonrasında yeni kurulan Bizans Sanatı Kürsüsünün başkanlığına getirilir. Yüksek Öğrenim Yasası ile kürsülerin kalkması sonucu 1982 yılında Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi

bölüm başkanlığına atanır. 1991 yılında ise İstanbul Üniversitesi'nden emekli olur. 28 Mayıs 2018 tarihinde vefat eder. Yayınları için biblografya kitabı oluşturulan ender bilim insanları arasında yer almaktadır[37] (Atasoy, 2019: 131-141).

2.9.1.15. Osman Haluk Karamağaralı (1923-2009) Akademisyen, Arkeolog ve Sanat Tarihçi

1946 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Arkeoloji bölümünden mezun olduktan sonra aynı sene Ankara Etnografya Müzesi'nde göreve başlar. 1949 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk ve İslam Sanatları kürsüsünde asistanlık sınavını kazanmasına rağmen bir türlü atanamayan Karamağaralı olayın TBMM'ye taşınması ve orada yapılan uzun soluklu tartışmaların ardından 1951 yılında asistanlık kararı[38] onanır. Suut Kemal Yetkin'e **İslam Mimarisi** adlı kitabını hazırlamasında yardımcı olur. 1954 yılında ise **Anadolu'da Beylikler Devri Minberleri** tezi ile doktorasını tamamlar. 1958 yılında bulunduğu kurumda öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlar. 1982 yılında **Kayeseri'deki Hunad Hatun Camii'nin Restitüsyonu ve Hunad Manzumesinin Kronolojisi Hakkında Bazı Mülahazalar** adlı tezi ile ise profesörlüğe yükselir. Karamağaralı'nın, **Ahlat** (1975) kitabının yanı sıra çeşitli dergilerde yayımlanan birçok makalesi de mevcuttur (Karamağaralı, 2019: 24).

2.9.1.16. Adnan Turani (1925-2016) Akademisyen, Ressam ve Sanat Tarihçi

1948 yılında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümü'nden mezun olur. 1953'te Avrupa'ya gittikten sonra 1959-1970 yılları arasında Almanya'da Münih Güzel Sanatlar Akademisi'nde Franz Nagel, Stuttgart Güzel Sanatlar Akademisi'nde Henninger ve Willi Baumeister, Hamburg Güzel Sanatlar Akademisi'nde de Heins Trokes ile çalışır. Daha sonra lisans ve yüksek lisans eğitimini tamamlayarak yurda

[37] Eyice'nin çalışmalarına, kendisine ithaf edilmiş biblografya kitabı Semavi Eyice Kaynakçası 86 Yıla Armağanı'ndan ulaşılabilir.
[38] Cumhuriyet tarihinde TBMM kararıyla üniversite asistanlığına tayin edilen tek kişi olmuştur (Karamağaralı, 1988: 24).

dönüş yapar. 1973'te doktorasını tamamlar. 1978'te doçentliğe ve 1986 yılında ise profesörlüğe yükselir. 1986'ya kadar Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde öğretim üyesi görevinde bulunmasının yanı sıra 1986-1987 yılarında Bilkent Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü'nün başkanlığını yürütür. Elliden fazla kişisel sergisi, kırk beşten fazla makalesi ve dört binden fazla eseri bulunan Turani bunlar dışında yurt içi ve yurt dışı birçok ödüle de layık görülmüştür. **Güzel Sanatlar Sözlüğü** (1965), **Resim Üzerine** (1965), **Çağdaş Sanat Felsefesi** (1975), **Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı** (1978), **Sanat Terimleri Sözlüğü** (1978), **Turkish Painting** (1988) ve **Dünya Sanat Tarihi** (2000) eserlerin bazılardır. (''Biografi'', b.t).

2.9.1.17. Metin And (1927-2008) Akademisyen ve Bilim İnsanı

Ortaöğrenimini 1946'da Galatasaray Lisesi'nde tamamlar. 1950 yılında ise İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirir. Uluslararası ekonomik hukuk alanında Yüksek Lisans eğitimi için İngiltere'ye gider. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tiyatro Enstitüsü'nde[39] kuruluşundan itibariye öğretim görevlisi ve üyesi olarak çalışır. **Meşrutiyet Çağı Siyasal, Hukuksal ve Toplumsal Düzeninin Türk Tiyatrosuna Etkisi** (1969) adlı tezi ile doktorasını tamamlar. **Osmanlı Tiyatrosu** (1975) tezi ile doçent **Dünyada ve Bizde Gölge Oyunu** (1980) adlı tezi ile de profesör olur. 1994 yılında görevinden emekliye ayrılır. **16. Yüzyılda İstanbul: Kent-Saray-Günlük Yaşam** (1994), **Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası** (1998) ve **Osmanlı Tasvir Sanatları: 1. Minyatür** (2002) eserlerinden bazılarıdır (Koz, 2016: 96-97).

2.9.1.18. Şerare Yetkin (1929-1995) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde 1954 yılında lisans eğitimini bitirir. 1961'de doktorasını tamamladıktan sonra 1967'de doçentliğe ve 1973'te ise profesörlüğe yükselir. Aynı kurumda öğretim üyesi ve Türk – İslam Sanatları Anabilim Dalı başkanı olarak da görev almıştır (''Şerare Yetkin'',

[39] Daha sonraki adları Tiyatro Kürsüsü ve Tiyatro Bölümü'dür.

b.t). **Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi** (1972), **Historical Turkish Carpets** (1981) ve **Türk Halı Sanatı** (1991) çalışmalarından bazılarıdır.

2.9.1.19. Yıldız Demiriz (1929-2016) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

İlköğrenimini İstanbul'da ortaöğrenimini ise okul dışından tamamlar. 1960 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ne girer ve 1964'te Bizans Sanatı Kürsüsünden mezun olur. Semavi Eyice'nin asistanlığını yapar. 1969'da **Antrölaklı Bizans Döşeme Mozaikleri** tezi ile doktorasını tamamlar. Bazı sebeplerden ötürü Bizans Sanatı Kürsüsünden ayrılarak Türk ve İslam Sanatı Kürsüsünde Oktay Aslanapa'nın asistanı olur. **Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Süsleme** adlı tezi ile doçentliğe yükselir. Profesörlük ünvanını elde edebilmek için Anadolu Üniversitesi Uygulamalı Güzel Sanatlar Yüksek Okulu'nda görevine devam eder. 1988 yılında emekliye ayrılarak bireysel yayın çalışmalarına girer. **Osmanlı Mimarisinde Süsleme I** (1979), **Eyüp'de Türbeler** (1989), **Örgülü Bizans Döşeme Mozaikleri** (2006) ve **İslam Sanatında Geometrik Süsleme** (2017) eserlerinden bazılarıdır (Atasoy, b.t: 313-314)

2.9.1.20. Güner İnal (1931-) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

1951-1955 yılları arasında İstanbul Üniversitesi'nde Arif Müfid Mansel, Kurt Erdmann, Mazhar Şevket İşpiroğlu, Philip Schweinfurth gibi bilim insanlarının yanında klasik arkeoloji ve sanat tarihi öğrenimi görür. Mezun olduğu 1955 senesinden sonra aynı kurumda sanat tarihi asistanlığına atanır. 1957-1958 Hür Berlin Üniversitesi'nde H. Kaufmann ve E. Kühnel gibi isimlerle birlikte çalışır. 1959-1960 arasında ise Leiden Üniversitesi'nde ise H. Van Der Waal ile Avrupa Sanatı, K. Jahn ile de Farsça çalışır. 1961-1963 yıllarında Amerika Birleşik Devletleri'nin Michigan Üniversitesi'nde R. Edward ile Çin ve Japon Sanatları, O. Grabar ile İslam Sanatları çalışır, Jazairy'den Farsça dersleri alır ve bu süreçte bir yandan Türkçe öğretim görevliliği yapar. 1965 yılında **The Fourteenth-Century Miniatures of the Jami' al-Tawarikh in the Topkapı Museum Hazine 1653** tezi ile doktorasını tamamlar. 1966-1967 yılları arasında Minneapolis-Minnesota Üniversitesi'nde dersler verir. Daha sonraki süreçte yurda dönen İnal, 1970'ten itibaren **Türkiye Milli Kültür Vakfı** müdür yardımcılığı görevinde bulunur. 1972 yılında **Topkapı Müzesindeki**

Minyatürlü Şahnameler Üzerinde Analitik Çalışma tezi ile doçentliğe, 1978'te **Başlangıcından XIV. Yüzyıla Kadar Türk-İslam Tasvir Sanatı** adlı tezi ile de profesörlüğe yükselir. 1974 -1985 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi Arkeoloji-Sanat Tarihi Bölümü'nde öğretim görevlisi olarak çalışır ve 1985'ten sonra emekliye ayrılır (b.y. vd., 1993: 5-6.). **Sanatın Anlamı** (Yaz. Herbert Read, Çev. Güner İnal ve Nuşin Asgari, 1960), **Türk-İslam Minyatür Sanatı: Başlangıcından Osmanlılara Kadar** (1976), **Kahire'de Yapılmış Bir Hümâyünname'nin Minyatürleri** (1976) ve **Berlin Diez Albümlerindeki Bazı Dağınık Câmi' el-Tevarîkh Minyatürleri Üzerine** (1983) İnal'ın çalışmalarından bazılarıdır (''İnal, Güner.'', b.t.).

2.9.1.21. Mehmet Oluş Arık (1934-) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

İlk ve Ortaöğrenimini Ankara'da tamamlar. 1958 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi'nden mezun olur. Aynı kurumun Sanat Tarihi ve Türk Sanatı Kürsüsü kurucusu olan Katharina Otto- Dorn'un ilk öğrencilerindendir. Asistan olarak atandığı kürsüde Otto-Dorn'un danışmanlığında **Beylikler Devri Sonuna Kadar Anadolu Türbeler** (1962) tezi ile doktorasını tamamlar. 1962- 65 yılları arasında Almanya'nın Freiburg Üniversitesi Hıristiyan Arkeolojisi Bölümü'nde Sanat Tarihi ve Arkeoloji Semineri'ne devam eder. 1967'de Otto-Dorn'un Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmesi üzerine Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Sanat Tarihi ve Türk Sanatı Kürsüsü başkanlığı görevine getirilir. Selçuklu Mimari Dekorasyonu (1966) konulu tezi ile doçentliğe, **Bitlis Yapılarında Selçuklu Rönesansı** (1971) adlı tezi ile de profesörlüğe yükselir. 1983'te UNESCO Türkiye Milli Komisyonu Yönetim Kurulu üyeliğine 1985'te Alman Arkeoloji Enstitüsü muhabir üyeliğine seçilir. 1986- 1987 yıllarında Kültür ve Turizm Bakanlığı müsteşarlığının yanı sıra 1990- 1995 arasında UNESCO Türkiye Millî Komisyonu başkanlığını görevini üstlenir. Arık, öğrencilik yılları sırasında Ekrem Akurgal'ın Foça kazılarında, asistanlığı sırasında ise Otto-Dorn'un Kubadabad kazılarına katılır. 1974-1985 tarihleri arasında Peçin kazılarını yönetir. 1985'ten beri Alanya Kalesi, 1986'dan beri ise Hasankeyf Kazı ve Kurtarma Çalışmalarını yürütmektedir. Bunlar dışında 1995 ve 1997 yıllarında, Moğolistan'da **Türk Anıtlarının Belirlenmesi, Kazısı, Koruma ve Restorasyonu Projelerini** başlatmıştır (b.y., b.t.: 1-2). **Bitlis Yapılarında Selçuklu Rönesansı** (1971), **Sanat Tarihi 1008-1** (1974), **Sanat Tarihi**

1008-1753- 1-2 (1975), **İslam Sanatında Türkler – The Turkish Contribution to Islamic Arts** (1976), **Turkish Art & Architecture** (1985), **Orta Asya Mimarlık Mirasımızdan İzlenimler – Impressions From Our Architectual Heritage in Central Asia** (1994), **Hasankeyf** (Fotoğraflar: Marco Plüss, 2001), **Anadolu Toprağının Hazinesi Çini Selçuklu ve Beylikler Çağı Çinileri** (Rüçhan Arık ile, 2007) ve **Anadolu Toprağının Hazinesi Çini: Selçuklu ve Beylikler Dönemi - Osmanlı Dönemi** (Rüçhan Arık ve Belin D. Arlı ile, 2008) çalışmalarından bazılarıdır.

2.9.1.22. Nurhan Atasoy (1934-) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

1953 yılında İstanbul Kız Lisesinde ortaöğrenimini tamamlar. 1962'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nden mezun olur. 1964'te **Nakkaş Osman'ın Eserleri** adlı tezi ile doktorasını tamamlar. 1967'de **Topkapı sarayında bulunan dört Minyatürlü albüm** tezi ile doçentliğe 1972 de ise profesörlüğe yükselir. 1983 - 1985 yıllarında Fulbright Research Grant, 1985-1993 arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi bölüm başkanı ve Sanat Tarihi Araştırma Merkezi Müdürü, 1987- 1993 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi dekanı ve 1997 yılına kadar da İstanbul Üniversitesi Güzel Sanatlar bölüm başkanlığı görevlerinde bulunur. 2002-2013 yılları arasında Turkish Cultural Foundation'da bilimsel danışmanlık yapar. 2015 yılında İstanbul Üniversitesi II. Bayezid Hamamı Türk Hamam Kültürü Müzesini kurar. Atasoy günümüzde İstanbul Üniversitesi rektör danışmanı görevinde bulunmakta ve çalışmalarına devam etmektedir. **Türk Minyatür Sanatı Biblografyası** (1972), **Turkish Miniature Painting** (Filiz Çağman ile, 1974), **17. - 18. Yüzyıllarda Avrupa Sanatı** (1976), **Derviş Çeyizi; Türkiye'de Tarikat Giyim-Kuşam Tarihi** (2000), **İpek, Osmanlı Dokuma Sanatı** (W. Denny vd. ile, 2001) ve **Portraits and Caftans of the Ottoman Sultans** (2012) Atasoy'un çalışmalarından bazılarıdır (‘’Nurhan Atasoy’’ b.t).

2.9.1.23. Mehmet Yılmaz Önge (1935-1992) Mimar ve Sanat Tarihçi

1959 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi’ni yüksek mimar olarak bitirdikten sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü, Abide ve Yapı İşleri Dairesi, Abideler Şubesi’nde uzman ve restoratör mimar olarak görev alır. Ali Saim Ülgen ile birçok tarihi yapının restorasyonunu gerçekleştiren Önge, 1972’de Anadolu Osmanlı ve Selçuklu

Camilerinde Sebil ve Şadırvanlar isimli tezi ile doktor Anadolu'da XII.- XIII. Yüzyıl Türk Hamamlan adlı çalışmasıyla ile doçent olur. 1979'da Konya Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'ne geçer. 1985'te aynı kurumun Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölüm başkanlığına getirilir. 1987 yılında ise profesör olur. **Konya-Beyşehir'de Eşrefoğlu Süleyman Bey Hamamı** (1969), **Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası** (İbrahim Ateş ve Sadi Bayram ile, 1978), **Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları** (1997), **Anadolu Türk Hamamları Hakkında Genel Bilgiler ve Mimar Koca Sinan'ın İnşa Ettiği Hamamlar** (1988) Önge'nin eserlerinden bazılarıdır. (Karpuz, 2007: 85).

2.9.1.24. Erdem Yücel (1936-) Akademisyen, Arkeolog, Müzeci ve Sanat Tarihçi

İlkokul ve liseyi İstanbul'da tamamlar. 1964 yılında İstanbul Üniversitesi[40] Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü'nden mezun olur. 1965'te Vakıflar Genel Müdürlüğü'nde uzman olarak girer. Bu kurumdayken Ayasofya, Divan Edebiyatı, İzmit, İstanbul Hisarlar, Kayseri ve Türk İslâm müzelerinin müdürlüğünü yapar. 1996-2001 yılları arasında Trakya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışır. **Yeni Cami Hünkâr Kasrı** (1971), **Hagia Sophia** (1983), **Khora** (1983), **Ayasofya Müzesi** (1985), **Blue Mosque** (1986), **Türkiye'de Müzecilik** (1999) ve **İslâm Öncesi Türk Sanatı** (2000), **Bizans Resim Sanatı ve İkonaları** (2020), **Ayasofya: Tarihi, Efsaneleri ve Seyyahların Notları** (2021) ve **Kariye: Chora Manastır Kilisesi, Tarihi, Mozaik ve Freskleri** (2021) Yücel'in başlıca yayınları arasındadır (''Erdem Yücel'', b.t.).

2.9.1.25. Günsel Renda (1936-) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

Liseyi 1956 yılında Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nde tamamlar. 1958'de Columbia Üniversitesi Barnard College Sanat Tarihi Bölümü'nden mezun olur. Yüksek lisansını Washington Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'nde **Mantegna's Frescoes in the Eremitani Church in Padua** (1960) tezi ile bitirir.

[40] Erdem Yücel'in İstanbul Üniversitesi'nden sanat tarihine dair Türk-İslam ve Bizans Sanatı sertifikaları aldığı da bilinmektedir.

1965-1968 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Sanat Tarihi Bölümünde asistanlık yapar. **Zübdetü't Tevarih Yazmalarının Minyatürleri** (1968) adlı doktora tezini Suut Kemal Yetkin danışmanlığında tamamlar. 1964-1974 yılları arasında bulunduğu kurumda öğretim görevlisi olarak çalışır. **Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı ve İlk Manzara Denemeleri** (1974) tezi ile doçentliğe **Ankara Etnografya Müzesindeki Minyatürlü Yazmalar** (1980) adlı tezle profesörlüğe yükselir. Renda, Kültür Bakanlığı Bakan Danışmanlığı, Hacettepe Üniversitesi Arkeoloji-Sanat Tarihi Bölümü Sanat Tarihi Anabilim Dalı başkanlığı, L'Ecole Pratique des Hautes Etudesà la Sorbonne'de misafir profesörlük gibi farklı görevlerde bulunur (Nazlıer, b.t). Renda, 2004 yılından bu yana Koç Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'nde yarı zamanlı profesörlük ve İstanbul Pera Müzesi'nde danışmanlık yapmaktadır Batılılaşma **Döneminde Türk Resim Sanatı (1700-1850)**, (1977), **Osmanlı Padişah Portreleri. Bir 19. Yüzyıl Albümü / A 19th Century Album of Ottoman Sultans Portraits** (1992), **Padişah Portreleri. Mevlana Müzesi Albümü** (1999), O**smanlı İmparatorluğun 700. Yılı 1299-1999 / 700 Years of Ottoman Heritage 1299-1999** (Gönül Tankut, Yıldırım Yavuz ve Filiz Yenişehirlioğlu ile, 2000), Osmanlı **Minyatür Sanatı** (2001) ve **Osmanlı Resim Sanatı / Ottoman Painting** (Serpil Bağcı, Filiz Çağman ve Zeren Tanındı ile, 2006) Renda'nın çalışmalarından bazılarıdır (b.y., b.t.).

2.9.1.26. Metin Sözen (1936-) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

Liseyi Antalya'da bitirir. İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nden 1959 yılında mezun olur. Aynı kurumun Türk-İslam kürsüsünde asistanlık yapar. 1967'de doktorasını verip 1972'de doçentliğe 1979'da profesörlüğe yükselir. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde öğretim üyeliği yapar. 1984'te TBMM Başkanlığı Kültür-Sanat danışmanlığına atanarak milli saraylara bağlı tarihi köşk ve sarayların onarım ve tanıtım çalışmalarını yürütür. TRT'de yayınlanacak bazı programların hazırlanmasına katkı verir. Sözen, 1990 yılından bu yana ÇEKÜL[41]'ün

[41] ÇEKÜL: Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı. Resmi Web Sitesine bağlantı üzerinden ulaşılabilir. https://www.cekulvakfi.org.tr/#:~:text=%C3%87EK%C3%9CL%20%7C%20%C3%87evre%20ve%20K%C3%BClt%C3%BCr%20De%C4%9Ferlerini%20Koruma%20ve%20Tan%C4%B1tma%20Vakf%C4%B1.

başkanlık görevini yürütmeye devam etmektedir. **Anadolu Medreseleri** (1970), **Anadolu'da Kentler** (1971), **Türk Mimarlığının Tarihsel Gelişimi** (1980), **Anadolu'da Akkoyunlu Mimarisi** (1981), **Tarihsel Gelişimi İçinde Türk Sanatı** (1983), **Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı** (1984), **Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü** (Uğur Tanyeli ile, 1986) ve **Sinan, Architect of Ages** (1988) Sözen'in başlıca çalışmalarındandır (''Metin Sözen'', b.t.).

2.9.1.27. Rüçhan Arık (1936-), Akademisyen ve Sanat Tarihçi

İlk ve orta öğrenimini İstanbul ve Ankara illerinde tamamlar. 1959 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Sanat Tarihi ve Türk Sanatı kürsüsünden mezun olur. Rüçhan Arık'da tıpkı eşi Mehmet Oluş Arık gibi Katharina Otto-Dorn'un ilk öğrencilerindendir. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk-İslam Sanatları Araştırma Enstitüsü'nde Suut Kemal Yetkin'in yanında çalışır. Daha sonra Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nda yedi yıl süreyle sanat tarihi öğretmenliği yapar. 1960-1961 yıllarında Almanya Heidelberg Üniversitesi'nde Avrupa ve Çin Resim Sanatı ağırlıklı dersler alır. 1963'te Erzurum Yöresi Osmanlı-Öncesi Türk Mimarisi adlı tezi ile doktorasını tamamlar. 1967'de Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sanat Tarihi Kürsüsü asistanlığına atanır. **Anadolu'da Barok Denen Camiler** (1972), tezi ile doçentliğe **Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı** (1978) tezi ile de profesörlüğe yükselir. 1976-1978 yılları arasında Londra Üniversitesi'nde çalışır. 1982-1986 aralığında ise Gazi Eğitim Fakültesi'nde kurucu dekan olarak 1984- 1987'de ise Kültür Bakanlığı'nın yeni kurulmuş olan Anadolu ve Ankara Bölgesi Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu başkanlığı görevlerinde bulunur. 1990'da Ankara Üniversitesi Başkent Restorasyon ve Konservasyon Meslek Yüksekokulu'nun kuruculuğunu ve bir süreliğine de müdürlüğünü yapar. Arık'ın 1980'de başlatmış olduğu Beyşehir Kubadabad Selçuklu Saray Sitesi Arkeolojik Kazı ve Onarım Çalışmaları 1987'de Malazgirt'te 1992'de ise Eski Malatya yüzey araştırmalarını yürütür. 1995-1996 yılları arasında Taiwan National Cheng- Chi Üniversitesi'nde misafir profesör olarak çalışır. (b.y., b.t.: 2-3). **Türk Mimarisi'nin Gelişimi ve Mimar Sinan** (Metin Sözen ve Kozan Asova ile, 1975), **Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı** (1976), **Contemporary Turkish Art: Republician Era** (1985) ve **Kubad Abad** (2000) eserlerinden bazılarıdır.

2.9.1.28. Rahmi Hüseyin Ünal (1937-) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

İlk ve orta öğrenimini İzmir'de tamamlar. 1959 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nden mezun olur. 1961'de Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'ne asistan olarak atanıncaya kadar Osmaniye Ortaokulu'nda öğretmenlik yapar. 1963'te Fransa'ya gönderilir. Paris Sorbonne'de **Les Monuments İslamiques Anciens de la Ville d'Erzurum et de sa Region** adlı tezi ile doktorasını bitirir. 1965 yılında tekrardan Atatürk Üniversitesi'nde olan görevine geri döner. 1968'te **Anadolu Selçukluları ve Beylikleri Döneminde Taçkapılar adlı tezi ile doçentliğe**, 1976'da ise **Diyarbakır İli'ndeki Bazı Türk-İslâm Anıtları Üzerine İncelemeler** tezi ile de profesörlüğe yükselir. 1978 yılında Ege Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'ne profesör olarak atanmıştır. Ünal aynı zamanda Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nün kurucusudur. **L'étude du Portail Dans l'Architecture Pre - Ottomane** (1982), **Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taçkapılar** (1982), **Çifte Minareli Medrese** (Erzurum), (1989), **Erzurum Yakutiye Medresesi** (1993), **Der Münzschatz von Beçin** (Hüseyin Rahmi Ünal vd. ile 2010) eserlerinden bazılarıdır (b.y., 2015: 9-11).

2.9.1.29. İbrahim Aydın Yüksel (1939-) Akademisyen ve Mimar

1966 yılında Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Süsleme Sanatı Yüksek Kısmı İç Mimarlık bölümünde lisansını tamamlar. 1975'te Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nin Yüksek Mimarlık Bölümü'nü bitirerek yüksek mimar olur. 1979-1983 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'nde öğrenim görür. Oktay Aslanapa'nın danışmanlığında I**. Bayezid-Yavuz Selim Devri Mimari Eserleri ve Türk Mimarisinin Gelişmesi** (1983) adlı tezi ile doktorasını tamamlar. 1984-1989 yılları arasında Marmara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi'nde dersler verir. Emekli olacağı 2002 yılına kadar Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yapı Bilgisi Ana Sanat Dalı'nda öğretim görevlisi olarak çalışır. **İlk 250 senenin Osmanlı Mimârîsi** (Ekrem Hakkı Ayverdi ile, 1976), **Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri** (Ekrem Hakkı Ayverdi ile, Dört Cilt, 19xx, 1980, 1981 ve 1982), **Osmanlı Mimârîsinde II.Bâyezid-Yavuz Selim Devri** (1983), **Osmanlı Mimârîsinde Kanûnî Sultan Süleyman Devri** (2004), **Risâle-i Mîmariye**

(2005) ve **Padişah Türbeleri** (Bülent Çetinor ile, 2009) Yüksel'in çalışmalarından bazılarıdır (''Dr. İbrahim Aydın'', b.t).

2.9.1.30. Ömür Bakırer (1939-) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

1962 yılında Ankara Üniversitesi DTCF Sanat Tarihi bölümden mezun olur. Yüksek Lisansını 1964'te Chicago Üniversitesi'nde, doktorasını ise 1969 yılında Ankara Üniversitesi DTCF Sanat Tarihi Bölümü'nde tamamlar. Doktora sonrasında New York ve Columbia Üniversitelerinde eğitim görür. Daha sonra doçentliğe ve profesörlüğe yükselir. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Restorasyon Bölümüne[42] 1965 'te katılır ve 2006 yılında emekli olur. Bunlar dışında Bakırer, 1959-1960'ta Floransa'da Instituto Statale Delle Arte'de seramik öğrenimi görmüş, 1986-1987 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nde cam üretimi ve kullanımı üzerine araştırmalar yapmış ve yurt içi ve yurt dışı bir çok sergi açmıştır (b.y., b.t.: **1). Seramik ve Çömlekçilik** (Yazar: Emmanuel Cooper, Çev: Ömür Bakırer, 1978) ve **Anadolu Mihrabları: Onüç ve Ondördüncü Yüzyıllarda** (2000) eserlerinden bazılarıdır.

2.9.1.31. Ayla Ödekan (1940-) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

Lisans eğitimini 1965 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde, lisansüstü eğitimini ise 1967 yılında Chicago University, History of Art Depermant'de tamamlayan Ödekan yine aynı yıl İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Tarihi Kürsüsü'nde asistan olarak akademik hayatına başlar. 1977 yılında **Osmanlı Öncesi Anadolu Türk Mimarisinde Mukarnaslı Portal Örtüleri** başlıklı tezi ile doktor olur. 1982'de **Erken Dönem Osmanlı Dönemi Mukarnaslı Kapı Nişi Örtüleri (-1512)** tezi ile doçentliğe adım atarken 1988 yılında profesörlüğe yükselir. 1988-96 yılları arasında İstanbul Üniversitesi'nde çalışırken 1999'da tekrardan eski kurumuna döner ve burada Güzel Sanatlar Bölüm Başkanlığı ile Sanat Tarihi Anabilim Dalı başkanlığını görevlerinde bulunur. Ödekan, 2006 yılında emekliye ayrılmıştır. Bilinen eserleri arasında, **Türkiye'de 50 Yılda Yayınlanmış Arkeoloji, Sanat Tarihi ve Mimarlık Tarihi ile ilgili Yayınlar Bibliyografyası ''1923-1973''**, (1974), **Osmanlı Öncesi Anadolu Türk**

[42] 1968 yılında bu bölümün yürütmüş olduğu **Keban Projesi Restorasyon Çalışmalarına** katılmıştır (b.y., b.t.: 1).

Mimarisinde Mukarnaslı Portal Örtüleri (1977), **Türkiye Tarihi I-V**[43], **Yazıları ve Röloveleriyle Sedat Çetintaş** (2004) yer almaktadır (‘’Ayla Ödekan’’, b.t.).

2.9.1.31. Bedrettin Cömert (1940-1978), Akademisyen, Sanat Eleştirmeni ve Sanat Tarihçi

İlk ve ortaöğrenimini Sivas’ta tamamlar. 1960 yılında devlet bursunu kazanarak yükseköğrenimi için İtalya’ya gider. Perugia Yabancı Üniversitesi’nde iki yıl süre ile İtalyanca ve Latince dersleri alır. Daha sonraki süreçte Roma Üniversitesi İtalyan Dili ve Edebiyatı bölümüne girer ve 1967’de lisansını tamamlar. 1970’te yurda döner ve aynı yılın haziran ayında Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü’nde asistanlık yapmaya başlar. Burada estetik ve sanat tarihi konulu çalışmalarını yürütürken bir yandan Roma Üniversitesi Felsefe **Enstitüsü’nde Son Elli Yılda Türkiye’de Sanat Eleştirisi** (1971) tezi ile doktorasını tamamlar. 1972’de aynı kurumda öğretim görevlisi olarak atanır. İkinci doktorasını **Giotto ve San Franceso Geleneği** tezi ile Hacettepe’de vererek sanat tarihi doktoru olur. 1977 yılında **Bendetto Croce’nin Estetiğinde İfade Kavramı ve İfadenin İletim Sorunu** tezi ile doçentliğe yükselir. Cömert 11 Temmuz 1978’te arabasına açılan çapraz ateş sonucu suikasta uğrayarak vefat etmiştir (b.y. vd., 1980: 9). **Estetik** (1975), **Giotto’nun sanatı** (1977), **Mitoloji ve İkonografi** (1980) çalışmalarından bazılarıdır. Cömert, E.H. Gombrich’ten çevirisi olan **Sanatın Öyküsü** ile 1977 yılında TDK çeviri ödülüne layık görülmüştür (‘’Bedrettin Cömert’’, b.t.).

2.9.1.32. Filiz Çağman (1940-2021) Müzeci ve Sanat Tarihçi

1964 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Enstitüsü Türk ve İslam Disiplini bölümünden mezun olur. 1971’de İstanbul Üniversitesi’nde yaptığı **Topkapı Sarayı Müzesi Hazine 762 nolu Nizami Ramsesi'nin Minyatürleri adlı** tezi ile doktorasını tamamlar. 41 sene boyunca Topkapı Sarayı Müzesi’nde görev almasının yanı sıra 1997’den emekli olacağı 2005 yılına kadar bu kurumda müdürlük (DHA, 2021). **İslam Minyatürleri: Topkapı Sarayı** (1979), Padişah **Portreleri** (1984), **Miniature: Traditional Turkish Arts** (1989), **Kat'ı: Osmanlı Dünyasında**

[43] Ödekan bu eserde yer alan Sanat ve Mimarlık bölümlerinin yazarıdır (‘’Ayla Ödekan’’, b.t.).

Kağıt Oyma Sanatı ve Sanatçıları (2014), **Osmanlı Sarayı Tasvir Sanatı** (2016) çalışmalarından bazılarıdır (‘’Filiz Çağman’’, b.t.).

2.9.1.33. Hüsamettin Aksu (1942-2007) Akademisyen, Fars Dili ve Edebiyatı ile Osmanlı Türkçesi Uzmanı

İlk ve ortaokulu Elazığ’da tamamlar. 1967-1971 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde öğrenim görür. Mezun olduktan sonra İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü’nde memurluk yapar. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü’nün Estetik ve Sanat Tarihi Kürsüsü’nde öğretim görevlisi olarak akademik hayatına başlar. Burada arşiv, epigrafi ve Osmanlıca dersleri verir**. Amīr Ġıyāṣ al-Dīn Muḥammed al-Astarābādī ve İstivā-Nāma’si** (1981) tezi ile doktorasını tamamlar. 1994’ye yardımcı doçentliğe, 1995’te doçentliğe ve 2005 yılında profesörlüğe yükselir. Aksu bunlar dışında 1986 yılında Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi’nde olan çalışmalara katılmış, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, İstanbul Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi, İstanbul Üniversitesi Teknik Bilimler Yüksek Okulu gibi kurumlarda çalışmış ve Kültür ve Turizm Bakanlığı Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu’nda üyelik yapmıştır. **Boğaziçi Sefarethaneleri** (1992), **Fihrist-i Nüshahâ-yi Hattî-yi Fârsî Kitâbhâne-i Dânişgâh-i İstânbûl** (1995) ve **İstanbul Yapılarındaki Bazı Dekoratif Kûfî Hatlar** (2001) çalışmalarından bazılarıdır (Karakaya, 2016: 66).

2.9.1.34. Nazan Ölçer (1942-) Müzeci ve Sanat Tarihçi

Lise eğitimini Avusturya’da St. George’de alır. Sanat tarihi eğitimini ve doktorasını ise Münih Üniversitesi’nde tamamlar. 1972’de Türk ve İslam Eserleri Müzesi’nde göreve başlar. 1978-2003 yılları arasında bu kurumun müdürlüğünü yapar. İlk kez bir Türk Müzesi’ne **Avrupa Konseyince** verilen **Yılın Müzesi** ödülünü kazandırmasının yanı sıra pek çok önemli sergiyi de Türkiye’ye getirmiştir. 2003 yılında İsviçre’nin Bern Üniversitesi tarafından **Kültürler Arası Diyalog Çalışmaları ve Uluslararası Müzecilik** alanında gerçekleştirmiş olduğu büyük hizmetlerden ötürü **Şeref Doktoru** ünvanına layık görülür. **ICOM**, **ICAMT** ve **UNESCO Türkiye Milli Komisyonu** komitesi üyelikleri vardır. Geleneksel Sanatlar, Kültür Değişimleri, Türk

Sanatı'nın değişik dalları ve bilhassa müzecilik konulu çeşitli dillerde yayınları da bulunmaktadır. Bunların yanı sıra Ölçer, İlber Ortaylı'nın[44] da tabiri ile çekirdekten yetişme bir halı uzmanıdır. **Kilimler Türk ve İslam Eserleri Müzesi** (1988), **Türkische und Islamische Kunst** (1989), **Kilims Museum of Turkish And Islamic Art**s (1989), **Anatolian Carpets** (Walter Denny ile, 2006) **Image Of The Turks in the 17th Century** (2006) ve **Europe Louvre Koleksiyonlarından Başyapıtlarla İslam Sanatının 3 Başkenti İstanbul, Isfahan, Delhi** (Selmin Kangal ve Filiz Çağman ile, 2008) eserlerinden bazılarıdır (''Nazan Ölçer'', b.t).

2.9.1.35. Örçün Barışta (1942-2017) Akademisyen, Eğitimci ve Sanat Tarihçi

İlk ve ortaöğrenimini Ankara T.E.D. Koleji'nde alır. Lisansını Ankara Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nde tamamlar. 1970 yılında Ankara Tevfik Fikret Lisesi ve Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nda öğretmenlik yapar. **16. Yüzyıla Ait Bitkisel Bezemeli Bohçalar** tezi ile yüksek lisansını, **16. Yüzyıldan bu yana Türk Saray ve Saray Dışı İşlemeleri Arasındaki Benzerlik ve Farklılıklar** adlı tezi ile de doktorasını tamamlar. Daha sonra doçentliğe ve 1988 yılında profesörlüğe yükselir (Arkeolojik Haber, 2017). **Türk İşlemelerinde Teknikler** (1978), **Cumhuriyet Dönemi Türk Halk İşlemeciliği Desen ve Terminolojisinden Örnekler** (1984), **Türk İşleme Sanatı Tarihi (1984), Turkish Handicrafts** (1985), **Türk El Sanatları** (1986), **İstanbul Çeşmeleri: Bereketzade Çeşmesi** (1989), **İstanbul Çeşmeleri: Beyoğlu Cihetindeki Meyva Tabağı Motifleriyle Bezenmiş Tek Cepheli Anıt Çeşmeler** (1991) **İstanbul Çeşmeleri: Ortaköy Damat İbrahim Paşa, Hacı Ahmet Ağa, Taksim Maksemindeki I. Mahmut Çeşmesi / Çeşmeleri** (1992), **İstanbul Çeşmeleri: Kabataş Hekimoğlu Ali Paşa Meydan Çeşmesi (1993), İstanbul Çeşmeleri Azapkapı Saliha Sultan Çeşmesi** (1995), **Türk El Sanatları** (1998), **Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri** (1999), **Osmanlı İmparatorluğu Dönemi İstanbul'unda Kuşevleri** (2000), **Cumhuriyet Dönemi**

[44] *''Adı Nazan Ölçer (Caferoğlu). Babası Türkiye'nin dış dünyada tanınmış Türkologlarından ve 1917 devriminden sonra memlekete sığınmış Azerbaycan aydınlarındandı. Prof. Caferoğlu'nun halılar üzerine inanılmaz bir bilgisi olduğu malumdur. Kızı Nazan onun yanında çekirdekten halı uzmanı olarak yetişti…''* (Ortaylı, 2003).

Türk Halk İşletmeciliği Desen ve Terminolojisinden Örnekler (2001), **Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Halk Plastik Sanatları** (2005), **Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Halk Plastik Sanatları** (2009) çalışmalarından bazılarıdır.

2.9.1.36. Zeren Tanındı (1943-) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

1965 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde bitirir. 1971'de doktorasını tamamlar. Daha sonraki süreçlerde profesörlüğe yükselir. (''Prof. Dr. Zeren'', b.t.). Prof. Dr. Zeren Tanındı, 1994 yılında Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nün kuruculuğunu yapar (''Sanat Tarihi Bölümü'', 2019). 2012'de emekliye ayrılır. Bunlar dışında Tanındı'nın çeşitli resmi ve özel kurumlarda da görev aldığı bilinmektedir. **Topkapı Sarayı Müzesi, İslam Minyatürleri** (Filiz Çağman ile, 1979), **Siyer-i Nebi. İslam Tasvir Sanatında Hz.Muhammed'in Hayatı** (1984), **Topkapı Sarayı Müzesi, Portreler** (Filiz Çağman ile, 1984), **Türk Tezhip, Minyatür ve Cilt Sanatı, Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı** (1993), **Türk Minyatürleri** (1996), Osmanlı Resim Sanatı (Serpil Bağcı, Filiz Çağman ve Günsel Renda ile, 2006) ve Turkish Bookbinding in the 15th Century (2006) çalışmalarından bazılarıdır (''Prof. Dr. Zeren'', b.t.).

2.9.1.37. Semra Germaner (1944-2015) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

1967 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Resim Bölümü'nden mezun olur. 1968-1973 arasında Université de Paris Sorbonne Institut d′Art et d′Archéologie'de sanat tarihi ve modern sanat öğrenimi görür. Aynı kurumda **La Lumière dans la Peinture Abstraite** (1973) tezi ile yüksek lisansını bitirir. İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde **Son Osmanlı Dönemi İstanbul Ahşap Konutlarında Cephe Bezemeleri** (1979) tezi ile doktorasını tamamlar. 1985 yılında doçentliğe, 1992'de ise profesörlüğe yükselir. Germaner, Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü'nde yönetim kurulu üyeliği, Mimar Sinan Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi bölümünde öğretim görevlisi ve bölüm başkanlığı, İstanbul Resim Heykel Müzesi Araştırma ve Uygulama merkezinde müdürlük gibi çeşitli görevlerde bulunur. **Oryantalizm ve Türkiye** (

İnankur ile, 1989), **18. Yüzyıl Avrupa Resminde Anlatımı Biçimlendiren Etmenler** (1996), **1960 Sonrasında Sanat Akımları, Eğilimler, Gruplar, Sanatçılar** (1997), **İstanbul'un Oryantalistleri** (Zeynep İnankur ile, 2002) çalışmalarından bazılarıdır (''Prof. Dr. Semra'', b.t.).

2.9.1.38. Ara Altun (1945-) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

1969 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi bölümünden mezun olur. **Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisi'nin Gelişmesi (**1972) adlı tezi ile doktorasını tamamlar. 1982'de doçentliğe, 1989'da ise profesörlüğe yükselir. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi ve Güzel Sanatlar Bölümü başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. **Selçuklular Devri Mimari Anıtları Haritaları** (Oktay Aslanapa ve Yıldız Demiriz, 1971), **Mardin′de Türk Devri Mimarisi** (1971), **Anadolu′da Artuklu Devri Türk Mimarisinin Gelişmesi** (1978), **Ortaçağ Türk Mimarisinin Ana Hatları için Bir Özet** (1988) ve **An Outline of Turkish Architecture in the Middle Ages** (1990) eserlerinden bazılarıdır (''Prof. Dr. Ara Altun'', b.t.).

2.9.1.39. Mehmet Zeki Sönmez (1945-) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

1971 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi bölümünden mezun olur. 1974'te İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık fakültesinde çalışmaya başlar (''Prof. Dr. Zeki'', b.t.). 1979'da **Başlangıcından 16.yüzyıla Kadar Anadolu Türk İslam Mimarisinde Sanatçılar** tezi ile doktorasını tamamlar**. İTÜ'den Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'ne geçiş yapar. Bu kurumda 1982'de yardımcı doçent, 1996'da doçent ve 2002 yılında profesör olur** (''Prof. Dr. Zeki'', b.t.). **Türk Mimarları** (Hazırlayan: Zeki Sönmez, Yazar: Ahmet Refik, 1977), **Mimar Sinan İle İlgili Tarihi Yazmalar-Belgeler** (1988), **Mimar Sinan Dönemi Türk Mimarlığı ve Sanatı** (Hazırlayan: Zeki Sönmez, 1988) **Anadolu Türk İslam Mimarisinde Sanatçılar** (1989), **İslam Mimarisi Kaynakçası** (1989), **Başlangıcından 16.yüzyıla Kadar Anadolu Türk İslam Mimarisinde Sanatçılar** (1995)**, Türk Mimarisinden Çizimler** (Hazırlayan: Zeki Sönmez, Yazar: G. Schneider, 2000) ve **Türk-İtalyan Siyaset ve Sanat İlişkileri** (2007) çalışmalarından bazılarıdır. Sönmez günümüzde Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen

Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde öğretim elemanı olarak akademik hayatına devam etmektedir (''Prof. Dr. M.'', b.t.).

2.9.1.40. Mustafa Sinan Genim (1945-) Akademisyen, Mimar ve Yazar

1963 yılında Haydarpaşa Lisesi'ni bitirir. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne kaydolur fakat bazı sebeplerden ötürü eğitimini yarıda bırakarak İstanbul'a geri döner. Daha sonra Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Mimarlık Yüksek Okulu'na geçiş yapar ve bu kurumdan 1969 yılında mezun olur. İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi Mimarlık Bölümü Rölöve ve Restorasyon Ana Bilim Dalı'ndaki öğreniminin ardından yüksek mimar olur. Nurhan Atasoy'un teşvikleriyle 1974-1981 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Estetik ve Sanat Tarihi Kürsüsünde asistanlık yapar. Oktay Aslanapa'nın danışmanlığında, **Fethinden Lâle Devri'ne Kadar İstanbul'un İskânı, İskân Özellikleri ve Mesken Tipleri** (1980) adlı tezi ile doktorasını tamamlar. 1976-1991 yılları arasında Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Rölöve ve Restorasyon Ana Bilim Dalı'nda ve 1991-2007 yılları arasında Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Ana Bilim Dalı öğretim üyesi olarak görev alır. 1988-1992 yıllarında ise İstanbul II Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu üyeliği yapar. 1997-2007 yılları arasında Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı'nda yönetim kurulu başkanlığı görevini üstlenir. 2003 yılından bu yana İstanbul Serbest Mimarlar Derneği kurucu üyeleri arasında yer almaktadır. Genim bunlar dışında çeşitli dernek ve kurumun oluşum süreçlerine destek vermiş, üyelik ve yönetim kadrolarında bulunmuş, mimarlık çalışmalarını sürdürmüş, politika ile uğraşmış ve köşe yazarlığı da yapmıştır. **Konstantiniyye'den İstanbul'a, XIX. Yüzyıl Ortalarından XX. Yüzyıla Boğaziçi'nin Rumeli Yakası Fotoğrafları** (2006), **Pera Müzesi** (2011), **Konstantiniyye'den İstanbul'a, XIX. Yüzyıl Ortalarından XX. Yüzyıla Boğaziçi'nin Anadolu Yakası Fotoğrafları** (2012), **Ayvazovski'nin İstanbulu** (2015), **Panorama İstanbul 1888**, (2015), **Panorama İstanbul 1890** (2015) ve **Pitoresk İstanbul** (2016) çalışmalarından bazılarıdır (''M. Sinan Genim'', b.t.)

2.9.1.41. Selçuk Mülayim (1946-) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

1972 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Klasik Arkeoloji bölümünden mezun olur. 1977'te Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi bölümünde asistan olarak çalışmaya başlar.1978'de ise doktorasını tamamlayan Mülayim 1984 yılında doçentliğe 1991 yılında ise profesörlüğe yükselir. 2002'de Marmara Üniversitesi Fen ve Edebiyat fakültesine geçiş yapar ve 2015 yılına kadar bu kurumda görevini sürdürür. Günümüzde Mimar Sinan Güzel Sanatlar Fakültesi'nde akademik hayatına devam etmektedir. **Sanat Tarihi Metodu** (1983), **Cumhuriyet'in Kültür ve Sanat Kronolojisi** (1988), **Sinan ve Çağı** (1989), **Sanata Giriş** (1989) ve **Aklın İzleri, Bilim Olarak Sanat Tarihi** (2006) Mülayim'in önemli eserlerinden birkaçıdır (''Prof. Dr. Selçuk'', b.t.).

2.9.1.41. Ayla Ersoy (1949-) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

Lisansını 1971 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde bitirir. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Selçuk Mülayim'in danışmanlığında **İstanbul'daki Altı ve Sekiz Destekli Camilerimizin Gelişimi** (1985) adlı tezi ile doktorasını tamamlar. 1993'te doçentliğe ve 2000 yılında ise profesörlüğe yükselir. Ersoy akademik kariyerine Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat ve Kültür Yönetimi Bölümü'nde devam etmektedir **(''Ayla Ersoy'', b.t). Sanat Kavramlarına Giriş (**1983), **İstanbul'daki Altı ve Sekiz Destekli Camilerimizin Gelişimi** (1989), **XV. Yüzyıl Osmanlı Ağaç İşçiliği** (1993), **Türk Tezhip Sanatı** (1988), **Günümüz Türk Resim Sanatı: 1950'den 2000'e** (1998), **500 Türk Sanatçısı Plastik Sanatlar** (2004), **Salih Keleş 1989-2007** (2007), **Zeki Şahin** (2007), **Turkish Plastic Arts** (2008), **Traditional Turkish Arts** (2008) ve **Sanat Eleştirisi** (2010) çalışmalarından bazılarıdır.

2.9.1.42. Filiz Yenişehirlioğlu (1949-) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

Liseyi 1968 yılında Arnavutköy Amerikan Kız Koleji'nde bitirir. Paris Sorbonne Üniversitesi'nde arkeoloji ve sanat tarihi eğitimi alır ve buradan 1979'da mezun olur. Aynı kurumda yüksek lisans ve doktorasını tamamlar. 1975-1986 yılları arasında Hacettepe Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışır. 1990'da Hacettepe

Üniversitesi'nde profesörlüğe yükselir. 1995-1998 yılları arasında Cambridge Üniversitesi Şarkiyat İncelemeleri Fakültesi'nde konuk öğretim üyesi olarak bulunur. Daha sonra Türkiye'ye dönen Yenişehirlioğlu 2003 yılına kadar Hacettepe Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'nde dersler verir. 2003'te Başkent Üniversitesi'nde Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi'ni kurar ve dekanlık görevinde bulunur. 2014 yılından bu yana Koç Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmakta ve VEKAM'ın direktörlüğünü yapmaktadır (''Yenişehirlioğlu, Filiz'', b.t). **Les grandes lignes de l'évolution du programme décoratif en céramique des edifices ottomans au cours du XVIème siècle** (1985), **Ali Saim Ülgen Çizimleriyle Mimar Sinan Yapıları** (1989), **Türkiye Dışında Osmanlı Mimari Yapıtları** (1989), **Sanata Giriş ve Estetik** (Şahin Yenişehirlioğlu ve Sıtkı Erinç ile, 1995) ve **Akdeniz Uygarlıkları Sanatı** (2012) çalışmalarından bazılarıdır (Curriculum Vitae, b.t.: 9-10).

2.9.1.43. Aynur Durukan (1951-) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

İlk ve ortaöğrenimini Ankara'da tamamlar. Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nden **Ortaçağ Kayseri Türbeleri** (1974) adlı tezi ile mezun olur. **Kuzey Batı Anadolu Bölgesindeki Ahşap Tavanlı Camiler** (1976) konulu tezi ile yüksek lisansını, **Balat'da Türk Devri Yapıları** (1982) adlı tezi ile doktorasını bitirir. 1988'de doçentliğe 1995 yılında ise profesörlüğe yükselir. **Resim Sanatı** (Yazar: Gordon Johnston, Çev. Aynur Durukan, 1978), **Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler, IV** (Aynur Durukan vd. ile, 1986), **Sanatsal Açıdan Kariye Camii** (Yazar: Robert Ousterhout, Çev. Aynur Durukan, 2002), **Balat İlyas Bey Camii** (1988), **Anadolu Selçuklu Dönemi Biblografyası** (Aynur Durukan ve Mehlika Sultan Ünal, 1994), **Anadolu Selçuklu Dönemi Biblografyası II** (2007) ve **Beylikler Dönemi Sanatı Biblografyası (14. Yüzyıl Başları -2000)**, (Baskıda) çalışmalarından bazılarıdır (Aktaş Yasa, 2002: 3-15).

2.9.1.44. Engin Akyürek Akademisyen ve Sanat Tarihçi (1957-)

Liseyi Kadıköy Maarif Koleji'nde tamamlar. 1982 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü'nden mezun olur. Yüksek Lisansını 1992'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi

bölümünde bitirir. Vehbi Koç Vakfı ve Johns Hopkins Üniversitesi'nin maddi destekleri ile doktora eğitimi için 1993-1994 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri Johns Hopkins University, Department of the History of Art Bölümü'ne gider. Doktorasını İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde **The Parecclesion of Kariye: Evaluation of the Iconographic of the Burial Chapel and Its Function** (1995) adlı tezi ile tamamlar. 2004'te doçentliğe, 2009 yılında ise profesörlüğe yükselir. Çeşitli kurumlarda aktif olarak görev alan Akyürek, akademik kariyerine Koç Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'nde devam etmektedir. **Ortaçağ'dan Yeniçağ'a Felsefe ve Sanat** (1994), **Bizans'ta Sanat ve Ritüel, Kariye Güney Şapelinin İkonografisi ve İşlevi** (1996) **ve Khalkedon'lu (Kadıköy) Azize Euphemia ve Sultanahmet'teki Kilisesi** (2002) çalışmalarından bazılarıdır (b.y., b.t.: 1-2).

2.9.1.45. Engin Beksaç (1957-) Akademisyen, Arkeolog, Sanat Tarihçi ve Trakolog

İlk ve ortaöğrenimini İstanbul Kadıköy'de tamamlar. 1978'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'nden mezun olur. **Velazquez'in Sanatında Sembolik ve Didaktik Anlamlar** (1987), adlı tezi ile doktorasını tamamlar. 1992'de Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi bölümünü, 1998-99 yılları arasında ise Trakya Araştırma Merkezi'nin kuruculuğunu yapar. 1999-2005 yılları arasında ise Sakarya Üniversitesi'nde görev alır. 2005 yılından sonra tekrar Trakya Üniversitesi'ne dönüş yapar ve aynı yıl profesörlüğe yükselir. **Kırklareli Vize kazısında** (1997) danışman olarak çalışır. **Balıkesir Burhaniye Adramytteion kazıları** (2000 – 2004), **Edirne Saray kazısı** (2008-2009) ve **Edirne Sinanköy kazıları** (2011-) yıllarında onun başkanlığında yürütülür. **Edirne Körfezi'nin Güney Kesiminde Prehistorik ve Protohistorik Yerleşimler** (1994-2003) ve **Kuzeybatı Anadolu ve Trakya'da Megalitik Anıtlar ve Kült Alanlar** (2004-) yüzey araştırmalarını yürütür. Bunlar dışında birçok farklı kurumda yöneticilik görevlerinde de bulunur. Günümüzde Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde akademik hayatına devam etmektedir. **Kızılderili Sanatı'nda Pueblo Katçinaları** (1997), **Avrupa Sanatına Giriş** (2000), **Geleneksel**

Kore Resim Sanatı (2002), **Avrasya'dan Trakya'ya ve VI. Yüzyıldan XXI. Yüzyıla Avrupa Sanatı** (2016) ve **Velazquez'in Sanatında Sembolik ve Didaktik Anlamlar** (2021) Beksaç'ın başlıca yayınlarıdır.

2.9.1.46 Tayfun Akkaya (1957-) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

İlk ve ortaöğrenimini Kocaeli'nde tamamlar. Lisansını İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'nde, Yüksek Lisansını İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümünde ve doktorasını da yine aynı kurumun Bizans Sanatı kürsüsünde bitirir. 1994 yılında doçentliğe ve 2001 yılında profesörlüğe yükselir. 2001 yılından bu yana Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümünde görevini sürdürmektedir (''Biyografi'', b.t.). **Kaynak ve Kökenleriyle Avrupa Resim Sanatı** (Engin Beksaç ile, 1997). **Ortodoks ve Bizans İkonaları** (2014), **Akademik ve Disiplinlerarası Yeni Sanat Eleştirisi Kuramı** (2015) eserlerinden birkaçıdır.

2.9.1.47. Yaşar Çoruhlu (1964-) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

Liseyi İstanbul'da bitirir. Daha sonrasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde eğitim almaya başlar. YÖK kurulduktan sonra Arkeoloji ve Sanat Tarihi olarak birleşen bölümde Sanat Tarihi Anabilim dalına devam eder ve 1985 yılında mezun olur **Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatında Orta Asya İle Bağlantılar (**1985-1986) tezi ile yüksek lisansını, **Türk Resim Sanatında Hayvan Sembolizmi** (1992) başlıklı tezi ile de doktorasını tamamlar. 1993 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde öğretim üyeliği görevine başlar. 2002'de doçentliğe, 2006'da ise profesörlüğe yükselir. 20017 yılında görevinden emekliye ayrılır. Çoruhlu'nun çalışmaları ağırlıklı olarak Orta ve İç Asya Türk sanatı ve arkeolojisi, Türk Mitolojisi, Türk sanatında ikonografi ve semboller, Asya ve Anadolu Türk Sanatı İlişkileri üzerinedir. **Türk Sanatının ABC'si** (1993), **Türk Sanatı'nda Hayvan Sembolizmi**, **Türk Mitolojisi'nin Anahatları** (2002), Erken **Devir Türk Sanatı** (2017) ve **Eski Türklerin Kutsal Mezarları Kurganlar** (2016) eserlerinden birkaçıdır (b.y., b.t.: 1-3).

2.9.1.48. Simge Özer Pınarbaşı (?-) Sanat Tarihçi

Lisansını İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümünde (1984), yüksek lisans ve doktorasını da İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı'nda **Türkiye'de Naive Resim** (1988) ve **Türk Tahtları** (1993) tezleri ile tamamlar. 2017 yılından bu Doçent Dr. olarak İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde akademik kariyerine devam etmektedir. Özer Pınarbaşı'nın Çağlar Boyu Tahtın Simgesel Anlamları Işığında Türk Tahtları (2004) Kemal Özer İçin Anı Fotoğrafları (2011), Dante'yi Betimlemek (2015), Dante Gabriel Rossetti Yeryüzüne İndirilmiş Gölgeler (Hacıoğlu, V., ile birlikte, 2018), adlı yayınları dışında çeşitli dergilerde yayınlanan makaleleri de mevcuttur (''Simge Özer Pınarbaşı'', b.t.)

2.9.1.49. Mustafa Sacit Pekak (?-) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

Lisans eğitimini Gazi Eğitim Enstitüsü Resim Bölümü (1976) ve Hacettepe Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'nde (1981) alır. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı'nda yüksek lisansını (1984) ve yine aynı kurumda ***Zeytinbağı (Trigleia) Bizans Dönemi Kiliseleri ve "Fatih Camii" (Tarihi ve Mimarisi)***, (1991) adlı teziyle de doktorasını tamamlar. 2002 yılında doçentliğe, 2011 yılında profesörlüğe yükselir. Pekak günümüzde Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde akademik hayatına devam etmektedir (''Prof. Dr. Mustafa'', b.t.). **Trilye (Zeytinbağı) Fatih Camisi Bizans Kapalı Yunan Haçı Planı** (2010) ve **Tirilye (Zeytinbağı): Hagios Ioannes Theologos Pelekete Manastırı Kilisesi** (Serap Yinsel ile birlikte, 2011) çalışmalarından bazılarıdır.

2.9.1.50. Uşun Tükel (?-) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı'nda **Avrupa Resim Sanatı'nda Rengin Yeri, Önemi ve Farklı Kullanım Olanakları** (1984) tezi ile yüksek lisansını ve yine aynı kurumda **Beyan-ı Menazil'in Resim Dili: Bir Yapısal Çözümleme** adlı tezi ile de doktorasını tamamlar. 1985 yılından bu yana İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde

profesör olarak akademik hayatına devam etmektedir. E**. H. Gombrich: Resimde Anlam Sorunu** (1995), **Arkeoloji ve Sanat Tarihi Araştırmaları: Yıldız Demiriz'e Armağan** (M. B. Tanman ile birlikte Editörlük, 2001), **Resmin Dili: İkonografiden Göstergebilime** (2005), **Beyan-ı Menazil'in Resim Dili: Çözümleme ve Yorum** (2006) ve **Sözden İmgeye: Batı Sanatında İkonografi** (Serap Arsal ile birlikte, 2014) Tükel'in çalışmalarından bazılardır (''Prof. Dr. Uşun'', b.t.)

2.9.1.51. Semra Ögel (?-) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

Semra Ögel'e Armağan: Mimarlık ve Sanat Tarihi Yazıları (2000) adlı eserde, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi üyeleri tarafından ele alınan önsöz içerisinde geçen bir metin Ögel hakkında birçok bilgiyi de bizlere sunmaktadır: ''İstanbul Üniversitesi'nde insanbilimleri alanında disiplinlerarası ilişkilerin daha önce hiç olmadığı kadar yoğun yaşandığı yıllardaki lisans eğitiminden ve Sasani dünyasında aklı kalmış bir İslam sanatı uzmanı olan Kurt Erdmann'la doktora çalışmalarından başlayarak, kimi sapa Selçuklu yapılarının izini sürdüğü Anadolu gezilerinden, Alman yorumcu ekolünün önde gelen ismi Sedlmayr'in Münih'teki seminerlerinde bir araya gelen canlı sanat tarihi ortamından, Hacettepe Üniversitesi ve Hollanda Arkeoloji Enstitüsü'nden geçerek İTÜ'ye varan verimli bir süreç…'', (b.y. 2000: VII-X). Ögel 1962 yılında Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı adlı doktora tezini tamamlar (Ögel, 1966: VII). 1986-1987 yılları arasında İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı'nın kuruluşuna öncülük yapmasının yanı sıra 1999 yılına kadar da bölüm başkanlığı görevinde bulunmuştur (''Tarihçe'', b.t.). Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı (1966), Anatolica (Handan Alkım ile, 1968), Der Kuppelraum in der Türkischen Architektur (1972), Çevresel Sanat: Çağımızda Çevre Yaratma, Etkileme ve Yorumlama (1976), Anadolu Selçuklu Sanatı Üzerine Görüşler (1986), Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyinatı (1987), Sinan Eserlerinde Süsleme ve Mimari'nin Bütünlüğü (1988) ve Anadolu'nun Selçuklu Çehresi (1994) çalışmalarından bazılarıdır. Bunlar dışında 1996 yılında onun girişimleriyle ortaya çıkan Sanat Tarihi Defterleri adlı bir yayının da var olduğu bilinmektedir (b.y. 2000: VII).

2.9.1.52. Ünsal Yücel (1935-1986) Akademisyen, Müzeci ve Sanat Tarihçi

1955 yılında Adana Erkek Lisesi'ni bitiren Yücel daha sonra bir yıl süre ile İstanbul Hukuk Fakültesine devam eder. 1960'ta İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nden mezun olur. 1962'de Topkapı Sarayı Müzesi'nde asistan olarak çalışır. 1971 yılında **Kültür Tarihimizde Okçuluk ve Müesseseleri** adlı tezi ile doktorasını tamamlar. Aynı yıl Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki görevinden ayrılarak İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Estetik ve Sanat Tarihi Kürsüsünde öğretim yardımcısı olarak işe başlar. 1976 yılında Londra ve Paris şehirlerinde kaldıktan sonra dönüşünde 20. Yüzyıl Batı Sanatında Gerçeklik Kavrayışı isimli doçentlik tezini tamamlar**. Türk Kılıç Ustaları** (1966), **Sultan II. Mahmud Devrinde Okçuluk, Thirteen Centuries Islamic Arms** (1970), **Atatürk Döneminde Sanat Yaşamı** (1983) Yücel'in çalışmalarından bazılarıdır (b.y. 1989: 7-8).

2.9.1.53. Aptullah Kuran (1927-2001) Akademisyen, Eğitimci ve Mimar

1939 yılında Robert Kolejine girer. Yale Üniversitesi'nde yüksek öğrenimine devam eden Kuran bu kurum içerisinde 1952 yılında mimarlık 1954'te ise yüksek mimarlık derecesini elde eder. Yurda dönüş yaptıktan sonra çeşitli bürolarda kendi mesleğini icra ettirdikten sonra kendi mimarlık bürosunu açarak birçok önemli projenin altına imzasını atar. 1960-1968 yılları arasında Ortadoğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde dekanlık, 1968 yılında Robert Koleji Türk Müdür Yardımcılığı, 1971 yılından itibaren Boğaziçi Üniversitesi'nde kurucu rektör ve yine 1981-1994 aralığında da bu kurumun tarih bölümü başkanlığı görevinde bulunur (''Aptullah Kuran Kimdir?'', b.t.). **İlk Devir Osmanlı Mimarisinde Cami** (1964), **Yassıhöyük: A Village Study** (1965), **Anadolu Medreseleri** (1969) ve **Mimar Sinan** (1986) çalışmalarından bazılardır.

2.9.1.54. Doğan Kuban (1926-2021) Akademisyen ve Mimar

Ortaöğrenimi Ankara'da tamamlar. 1943 yılında İstanbul Yüksek Mühendis Mektebine başlar ve buradan 1949'da mezun olur. 1952'de İstanbul Teknik

Üniversitesi'ne asistan olarak atanır. Paolo Verzone danışmanlığında **Türk Barok Mimarisi Hakkında Bir Deneme** adlı bir yeterlilik tezi hazırlar ve 1954'te kabul alır. 1958'te **Osmanlı Dini Mimarisinde İç Mekân Teşekkülü – Rönesansla Bir Mukayese** adlı tezi ile doçent olur. Verzone ülkesine geri dönünce boşalan mimarlık tarihi ve rölöve kürsü başkanlığını üstlenir ve çeşitli konularda dersler vermeye başlar. 1965 yılında **Anadolu Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları** adlı tezi ile profesörlüğe yükselir (Ahunbay, 2021: 197). **Anadolu Gezilerinden İzlenimler: Bir Batı Anadolu Gezisi (Şubat 1962)**, (1962), **Mimarlık Tarihine Giriş: Genel Kavramlar** (1969), **100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi** (1970), **Mimarlık Kavramaları** (1973), **Sanat Tarihimizin Sorunları** (1975), **Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler** (1982), **Turkish Culture & Arts** (1986), **Batıya Göçün Sanatsal Evreleri: Anadolu'dan Önce Türklerin Sanat Ortaklıkları** (1993), **Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler** (1995), **İstanbul: Bir Kent Tarihi** (1996), **Sinan'ın Sanatı ve Selimiye** (1988), **Batıya Göçün Sanatsal Evreleri** (2009) ve Cennetin Kapıları – Gates of Paradise (2014) Kuban'ın çalışmalarından bazılardır.

2.9.1.55. Özkan Ertuğrul (1959-) Arkeolog, Akademisyen ve Sanat Tarihçi

İlk ve ortaöğrenimini Trabzon'da tamamlar. Lykia'da Karabel Manastırı Kilisesi (1982) tezi ile lisansını, Türkiye'de Bizans Sayfiye Sarayları (1984), tezi ile yüksek lisansını ve İstanbul'da Bizans Devri Su Mimarisi (1989) adlı tezi ile de doktorasını tamamlar. Oktay Aslanapa, Semavi Eyice, Sümer Atasoy gibi isimlerle kazı çalışmalarına katılır. Trakya Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nün kurucu üyelerinden birisidir. **Edirne'nin Kültür Tarihinde Özel Bir Bölüm** (1995), **Mitoloji ve İkonografi** (1997), **Bizans Sanatına Giriş** (1999), **Mitoloji İkona İkonografya** (2013) çalışmalarından bazılarıdır. Ertuğrul 2020 yılında Trakya Üniversitesi'ndeki görevinden emekliye ayrılmıştır. Bunlar dışında **Dragon** adında bir sanat tarihi gazetesinin sahipliği ve yazı işleri müdürlüğünü de yaptığı bilinmektedir.

2.9.2. Yabancı Bilim İnsanları

2.9.2.1. Josef Strzygowski (1862-1941) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

Hıristiyan Sanatı hakkında yapmış olduğu araştırma ve çalışmalarının yanı sıra Türk Sanatı kavramını ilk kez ele alan isimdir. (Fırat, 2016: 404). Liseyi Jena'da tamamlayan Strzygowski[45], 1882'de üniversiteye başlar ve 1885'te Münih'te felsefe doktoru ünvanını alır. Hocası Prof. Dobbert, doktora tezi olarak ona **İsa'nın Vaftizi ve İkonografisi**ni verir. Bu konuyu incelediği sırada Doğu ve Suriye etkilerini ortaya çıkarır. 1877 yılında Viyana'da doçentliğe yükselir. 1888 yılında **Cimabue und Rom** ve **Die Karlenderbilder des Chronographen von 354** adlı eserleri neşreder. Daha sonra Atina'ya giden Strzygowski Athos Manastırı'nı ziyaret eder. Arkeolog Kavvadias, Akropolis üzerinde klasik antikiteden sonraki devri incelemesi için ona yardımcı olur. Bu konuda olan çalışmaları **Eski Bizans'da Akropolis** adıyla yayımlanır. Bir diğer ise 1890 yılında Roma Quartal dergisinde yayımlanan **Yunanistan'da Eski Bizans Sanatının Bakiyeleri'dir.** Daha sonra İznik'e oradan da Ermenistan'a geçti. 1892 yılında **Bizans Abideleri** adlı bir eser ortaya koyarak çalışmalarını yayımladı. Prof. Forschheimer ile ele aldıkları **İstanbul'da Bizans Su Depoları** ise bu eserin ikinci cildini oluşturur. Eserin son cildinde ise Graz'daki eski öğrencilerinden Johannes Quitt'in **Ravenna'da San Vitale Mozaikleri** ve Ernst Diez'in **Der Wiener Dioskurides** yazıları yer alır. Bu çalışmalar sonunda Strzygowski bir Bizantolog olarak anılmaya başlanır. 1894-1895 kışında Mısır'a gider buradaki Hıristiyan sanatı ile ilgili olarak çalışır. Bu sanat Kıpti Sanatı olarak tanıtılır. 1900'lerde **Doğu'nun Kucağında Hellas** ve **Doğu veya Roma** adlı iki eser ortaya koyar. 1903 yılında **Küçük Asya, Sanat Tarihi'nin Yeni Bir Ülkesi** adlı bir kitap ortaya koyar (Diez, 1947: 1-5). 1904'te Mşatta Sarayı ile ilgili B. Schulz ile birlikte **Mschatta, Jahrbuch der Königlich Preussischen Kunstsammlungen** adlı çalışması yayımlanır (Beksaç, b.t.). Strzygowski'nin **Altai Iran und Wölkerwanderung** (1917) adlı eserinde ise Türklerin İslamiyet öncesine uzanan köklü bir sanat geçmişine sahip

[45] Josef Strzygowski'nin yayınlarına Karl Johns'un ortaya koyduğu ve devam etmekte olan detaylı çalışmasından ulaşılabilir. Erişim (19.06.2021): https://arthistoriography.files.wordpress.com/2017/11/johns-strzygowskibibliog.pdf.

olduklarını ortaya koymakla birlikte İslam sanatı içerisinde Fars ve Araplardan farklı bir damar oluşturduklarını belirtmektedir. (Çal, 2014: 92).

2.9.2.2. Friedrich Sarre (1865-1945) Akademisyen, Müzeci ve Sanat Tarihçi

Leipzig Üniversitesi'nde okur ve sanat tarihi doktorası yapar. Almanya'dan İzmir'e oradan da Alaşehir'e ve ardından Konya'ya giderek Selçuklu bölgesini inceler. Daha sonraki süreçte İran'da bulunur ve 1898 yazına kadar ülkenin çeşitli yerlerini dolaşarak İran Sanatına dair notlar alır. I. Dünya Savaşı'ndan önce Ernst Herzfeld ile Mezopotamya'daki İslami mimarlık eserlerini tespit ederek bunları fotoğrafları ile dört cilt halinde yayımlarlar. Seyahatin akabinde Sâmerrâ'da arkeolojik kazı çalışması yapar. Berlin Üniversitesi'nde profesör olarak görev alır. Alman Devlet Müzeleri'nin kurulmasında büyük emeği geçen Sarre, çekirdeğini oluşturmuş olduğu İslam Eserleri Bölümü'nü 1921- 1931 yılları arasında yönetir. Ölümünden sonra Babelsberg'deki villasına Ruslar tarafından el konulur ve kütüphanesi notlarıyla birlikte yok edilir. **Reise in Kleinasien-Sommer** (1895), **Forschungen zur Seldjukischen Kunst und Geographie des Landes** (1896), **Seldschukische Kleinkunst** (1909), **Denkmaeler Persischer Baukunst-Geschichtliche Untersuchung und Aufnahme Muhammedanischer Backsteinbauten in Vorderasien und Persien** (1910), **Archaeologische Reise im Euphrat- und Tigrisgebiet** (1911-1920) ve **Konia: Seldschukische Baudenkmäler** (1921), Sarre'nin çalışmalarından bazılarıdır (Eyice, 2009: 165).

2.9.2.3. Ernst Diez (1878-1961) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

Graz ve Viyana Üniversitelerinde arkeoloji ve sanat tarihi eğitimi alan Diez, 1902 yılında Strzygowski ve Gurlitt'in huzurunda verdiği sınav ile doktor olmuştur. Askerlik görevinden sonra araştırma ve incelemelerde bulunmak üzere Roma ve İstanbul'a gitmiştir. 1905 yılında yurduna döndükten sonra Viyana Sanat ve Sanayi Müzesinde 1907 yılına kadar gönüllü asistanlık yapmıştır. 1908'de ise Berlin Müzesine geçerek Friedlander, von Bode ve Sarre gibi isimlerin arasında asistanlık görevini sürdürür. 1911 yılında ise Viyana'ya dönüş yapan Diez bu kez eski hocası Strzygowski'nin yanında asistanlığa devam eder. Burada İslam Sanatını yakından

tanıma fırsatı edinir. 1913 yılında İran'a giden Diez buradaki birçok bölgede ilmi çalışmalar yürütme fırsatı bulur 1914 yılında ise İran'dan Hindistana geçer. I. Dünya Savaşı yüzünden 1915 yılında askeri görev içine ülkesine döner ve doçentliğe yükseleceği 1918 yılına kadar görevini sürdürür. 1924 yılında ise profesörlüğe yükselir. 1926 yılında Bryan Mawr College'in daveti üzerine ABD'ye gider ve on üç yıl öğretim görevlisi olarak çalışır. 1930-1931 yılları arasında ise Uzakdoğu sanatlarını incelemek üzere Çin, Japonya, Hindistan'a gider. 1943 yılında İstanbul Üniversitesi'nin daveti ile Türkiye'ye gelen Diez burada Türk ve İslam Sanatları dersleri verir. Çok yönlü bir sanat tarihçi olan Diez Türk, İslam ve Uzakdoğu sanatlarının dışında Avrupa ve Bizans sanatları hakkında da **yetkindir. Die Kunst der islamischen Völker** (1915), **Persien. Islamische Baukunst in Churāsān** (1916**), Alt-Konstantinopel** (1920), **Iranische Kunst** (1944), **Türk Sanatı Başlangıcından Günümüze Kadar**[46] (1946) eserlerinden bazılarıdır (Eyice, 1994: 286-287).

2.9.2.4. Albert Louis Gabriel (1883-1972) Mimar ve Sanat Tarihçi

Fransız bir mimarın oğlu olan Albert Louis Gabriel, yüksek öğrenimini Paris Ecole Nationale des Beaux-Arts ve Paris Sorbonne Edebiyat fakültesinde tamamlamıştır. **Les mosquées de Constantinople** (1926), **Les étapes d'une campagne dans les deux Irak, d'après un manuscrit turc du XVIe siècle** (1928), **Les antiquités turcs d'Anatolie** (1929) çalışmalarından bazılardır. Darülfünundaki üyeliği sırasında Yeni Hayat Mecmuasında, Türk Sanatı Tarihi ile ilgili makaleleri yayınlamıştır (Eyice, 1996: 275-277). *'' Gabriel, Türk Sanatı ve Tarih-i Sanattaki Yeri" adlı makalesinde (1927) Avrupalı sanat tarihçilerin, Türklerin Ayasofya'yı taklit ettikleri ve orijinal bir sanatları olmadığı şeklindeki görüşlerine karşı Strzygowski'nin eleştirisini tekrarlar. Türklerin Anadolu ve Rumeli'deki yapılarıyla İslam sanatı içinde ayrı bir yeri olduğunu belirtir.''* (Aktaran: Çal, 2014: 93). Semavi Eyice, Gabriel'den şu cümlelerle bahsetmektedir; *"Türk sanat ve medeniyeti tarihinin onu tanımazlıktan gelen batı ülkelerinde güçlü bir savunucusu oldu. Asıl önemlisi bunu onun adını*

[46] Ernst Diez bu eser ile daha önce hiç kimsenin ele almadığı bir işi yaparak Türk Sanatının sentezini ortaya koymaya çalışmıştır. Eser yetersiz malzemeden dolayı her ne kadar eksik ve yanıltıcı bilgiler içerse de birçok eklemeler ile Oktay Aslanapa tarafından Türk Sanatı (1955) adıyla tekrar yayımlanır (Eyice, 1988: 288).

yaşatacak kitaplarıyla yaptı. Eğer bugün Anadolu Türk sanatı genç kuşak sanat tarihçilerimiz tarafından daha iyi tanınma yolunda gelişiyorsa bunda Gabriel'in yönlendirici olarak hizmeti inkâr olunamaz" (Kazancıgil, 2019).

2.9.2.5. Philip Schweinfurth (1887-1954) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

Lise eğitimini Riga'da alır. Batı Almanya'nın Hiedelberg Üniversite'sinde yüksek öğrenimini tamamlar ve 1910 yılında sanat tarihi konulu tezi ile doktor olur. Çeşitli araştırma ve çalışma evrelerinden sonra tekrar Riga'ya döner. Bu zaman içerisinde Moskova Arkeoloji Kurumu Başkanı Kontes P.S. Uvarov ona Rus Resim Sanatı üzerine çalışmasını önerir. I. Dünya Savaşı'nın ardından Litvanya[47] bağımsız bir cumhuriyet olduğunda Schweinfurth'da Riga Üniversitesi'ne sanat tarihi doçenti olarak atanır. 1927 yılında Almanya'nın Breslau Üniversite'sine geçiş yapar ve burada profesörlüğe yükselir. Prof. Wulff'un emekli olması üzerine 1935'te Berlin Üniversitesi'ne geçti. II. Dünya Savaşı'nın başlaması ile sağlığını kaybettiği gibi 1943 gecesi gerçekleşen bir hava hücumunda ev eşyalarının, notlarının ve kitaplarının yanması üzerine büyük kayıplar yaşadı. 1946'da Doğu Berlin'de tekrar çalışmaya başlar. Luzern'de özel bir koleksiyonda yer alan ikonalar üzerine çalışmak için 1948'de İsviçre'ye gider. 1950 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nin daveti üzerine İstanbul'a gelip burada sanat tarihi ve tarih dersleri verir. Schweinfurth'un 1925 yılında doçentliği sırasında yayınladığı ilk sanat tarihi kitabı **Renesanses Maksla'dır**. 1930'da yayınlanan ve **Rus Sanatı** hakkında olan kitaptır. 1943'te basılan ve **Bizans Biçimine yönelik** olan esere II. Dünya Savaşı sırasında gerçekleşen hava saldırısı nedeniyle bütün nüshaların yanmış olmasından ötürü pek az

[47] Makalede geçen metnin orijinali şu şekilde geçmektedir: '*'... I. Dünya Savaşı'nın ardından Litvanya bağımsız bir cumhuriyet olduğunda Schweinfurth da Riga Üniversitesi'ne sanat tarihi doçenti olarak atandı ve ilk sanat tarihi kitabını da burada yayınladı...''* (Eyice, 2003: 186). Makalenin yayınlanış amacı ve içeriği hakkında bilgi veren metin ise şu sözlerle belirtilmiştir: ''*İstanbul'un fethinin 500. yıldönümü dolayısıyla İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde düzenlenen bir sempozyumda o yıllarda fakültede Bizans sanat tarihi öğretim üyesi olarak görev yapan Alman Prof. Dr. Philipp Schweinfurth (1887-1954), 2 Haziran 1953 günü Almanca bir konferans vermişti. Tarafımızdan Türkçe'ye çevrilen bu konuşma bugüne kadar yayınlanmadan kaldı. Konferansın Almanca metni ise elimizde bulunmamaktadır. Fethin 550. yıldönümü dolayısıyla önemine binâen bu Türkçe metni aynen yayınlamayı uygun gördük. Bu vesile ile Prof. Dr. Schweinfurth'un ölümünün 50. yıldönümünde unutulmuş bir çalışmasını yayınlarken kendisi ve eserleri hakkında da kısaca bilgi vermeyi gerekli gördük...*'' (Eyice, 2001: 185).

kütüphanede rastlanmaktadır. Fakat bu kitap 1954 yılında yapılan birtakım eklemeler ile tekrar yayınlanır. **İstanbul'un Bizans Arkeolojisi** ile ilgili olarak ele aldığı iki makalesi vardır. Bunlar **İstanbul Suru ve Yaldızlı Kapı – Le mur terreste de l'ancienne Costantinople et sa Porte Dorée** (1952) ve **Komnenos'lar Devrine Ait Bir Mozaik – Ein mosaik aus der Komnenen zeit in Istanbul**'dur (1953). Bunlar dışında Schweinfurth'un Zürih şehrinde haftalık yayınlanan **Neve Zürcher Zeitung adlı** gazetede İstanbul'un arkeolojisi ve tarihi hakkında makaleler yayınladığı bilinmektedir (Eyice, 2003: 185-187).

2.9.2.6. Heinrich Glück (1889-1930) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

Yüksek öğrenimini Viyana Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nde tamamlar. 1918 yılında doktorasını verdikten sonra hocası Josef Strzygowski'nin yanında asistan olarak kalır. 1919 yılında doçentliğe 1923'te ise profesörlüğe yükselir. Glück hocası Strzygowski'nin izinden giderek Türk ve İslam sanatları üzerine uzmanlaşır. Ölümüne kadar Viyana Müzesi'nin İslâm eserleri bölümünde, 1928 yılından itibaren ise Museum für Kunst und Industrie'de görev alır. Bunlar dışında **Cicerone** adlı sanat dergisini yönettiği ve burada modern sanata dair makaleler yazdığı da bilinmektedir. **Das Hebdomon und seine Reste in Makriköy, Untersuchungen zur Baukunst und Plastik von Konstantinopel** (1920), **Die Kunst der Seldschuken in Kleinasien und Armenien** (1922), **Die Kunst der Osmanen** (1922), **Die Kunst des Islam** (Ernst Diez ile, 1925) ve **Die indische Miniaturen des Hamza-Romanes im Österreichischen Museum in Wien und in anderen Sammlungen** (1925), Glück'ün önemli eserlerinden bazılarıdır (Eyice, 1996: 97-98).

2.9.2.7. Alfons Maria Schneider (1896-1952) Akademisyen, Arkeolog ve İstanbul Tarihi Uzmanı[48]

[48] *''Schneider, İznik'teki tarihî surların rölövelerini hazırlamış, ayrıca buradaki Roma ve Bizans dönemi eserlerini inceleyerek kitap halinde yayımlamıştır. İstanbul'un eski eserleri hakkında çok önemli araştırmalarda bulunmuş, kazılar yapmış ve bunlara dair birçok kitap ve makale yazmıştır. İstanbul'daki çeşitli mekânlar ve eserler üzerine yaptığı araştırmalar yanında Bizans eserlerine dair büyük çaptaki çalışmasında şehrin bir planını hazırlamış ve bu eserleri plan üzerinde göstermiş, bir başka kitabında Bizans yapılarından çevrilen cami ve mescidleri tesbit etmiştir. Bruno Meyer-Plath ile beraber gerçekleştirdiği bir diğer önemli çalışmada şehrin kara tarafındaki surlarını incelemiş ve bölümler halinde surların fotoğraflarını derlemiştir. Schneider, M. Braun ile birlikte İstanbul'un fethiyle ilgili az tanınmış bir Rus kaynağı olan Nestor kroniğini yayımlamış, İstanbullu Rumlar'dan*

1918-1921 yıllarında Freiburg Üniversitesi'nde Katolik teolojisi ve Yakındoğu dilleri eğitimi aldıktan sonra din adamı olarak göreve başlar. 1925'te rahiplikten ayrılıp Hıristiyan Sanatı üzerine doktorasını tamamlar. Roma ve Sisam adasındaki eski eserler dışında Tiflis ve Toki arasında kalan Archaepolis şehri harabeleri ile ilgili çalışmalar yürütür. Araştırmalarına Filistin'de devam eder ve sonrasında İstanbul ve İznik'te bulunan tarihi eserlerle ilgilenir. 1934 yılında Freiburg Üniversitesi'nde öğretim üyeliğine başlar. 1938'de doçentliğe yükselir. 1942 yılında ise İstanbul'daki Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün başkan yardımcılığı görevine getirilir. 1944 yılında Türk-Alman ilişkilerinin sekteye uğraması sonucu Göttingen Üniversitesi'ne geri döner. II. Dünya Savaşı'nın ardından İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Bizans Sanatı dersleri vermesi için davet alan Schneider teklifi her ne kadar kabul etmiş olsa da Türkiye'nin bazı üniversitelerinde yürütülen ve Alman öğretim üyelerinin görevlerine son verilmesini hedefleyen kampanyalar yüzünden sözleşmeyi imzalamaktan vazgeçer. Daha sonra Münih Üniversitesi Schneider için Bizans Sanatı kürsüsü kurup tayinini yapsa da daha görevine başlamadan vefat eder. **Refrigerium, I Nach literarischen Quellen und Inschriften** (1928), **Mittelmeer-Orient Fahrt, Reise nach Griechenland, Syrien, Palaestina, Aegypten und der Türkei** (1930), **Die Landmauer von Konstantinopel, Zweiter Vorbericht über den Abschluss der Aufnahme 1929-1933** (Bruno Meyer-Plath ile, 1933), **Resimli Ayasofya Kılavuzu** (Türkçe Çevirisi ile ve Çevirmeni Anonim, 1936), **Byzanz: Vorarbeiten zur Topographie und Archäologie der Stadt** (1936), **Die Hagia-Sophia zu Konstantinopel** (1939), **Mauern und Tore am Goldenen Horn zu Konstantinopel** (1950) ve **Forschungen zur altchristlichen und byzantinischen Kunst 1939-1949** (F. Dölger ile, 1952) eserlerinden bazılardır (Eyice, 2009: 232-233).

2.9.2.8. Kurt Erdmann (1901-1964) Akdemisyen ve Sanat Tarihçi

Hamburg ve Tübingen Üniversiteleri'nde Alman Dili ve Edebiyatı daha sonra Marburg ve tekrardan Hamburg Üniversitesi'nde Sanat Tarihi eğitimi alır. Erwin Panofsky'nin öğrencisidir. 1927'de **Der Bogen eine Studie zur Geschichte der Architektur** tezi ile doktorasını tamamlar. Mesleki hayatına Berlin Devlet Müzeleri

İsaak Miltiadis Nomidis ile beraber Galata hakkında hazırladığı kitapta semtin büyük bir planını yaparak Bizans ve Türk devirleri eserlerini planda göstermiştir.'' (Eyice, 2009: 233).

İslam Sanatları bölümünde başlar. Burada E. Kühnel'in asistanlığını yapar. Araştıma ve incelemeler yapmak adına yurtdışına çıkan Erdmann İstanbul ve Kahire'de bulunur. Câmiatü Fuâdi'l-Evvel'de misafir öğretim üyeliği yapar. II. Dünya Savaşı başladıktan sonra Berlin'deki görevinin başına döner. Müze işinin yanı sıra buradaki üniversitede İran Arkeolojisi öğretim görevlisi olur. 1944 yılında ise profesörlüğe yükselir. Savaş bitene kadar bir süre asker olarak zorunlu vatani hizmetlerde bulunur. 1948'de Hamburg Üniversite'sinde bir yıl sonra ise Bonn Üniversite'sinde görev alır. 1951'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Ernst Diez'den boşalan Türk ve İslam Sanatı öğretim üyeliğine davet edilir ve 1958'e kadar burada dersler verir. Sahip olduğu imkanlardan faydalanarak topladığı eski eserlerin bir kısmını ülkesinde satmış bazılarını da çeşitli müzelere bağışlamıştır. Türkiye'den ayrıldıktan sonra Alman Devlet Müzeleri'nin İslam Sanatları Müzeleri'ne müdür olarak tayin edilir ve bir yandan da Hamburg Üniversitesi öğretim üyeliğine devam eder. **Altorientalische Teppiche** (1928**), Kairener Teppiche I - Europaisehe und islamische Quellen des 15. bis 18. Jahrhunderts** (1938)**, Kairener Teppiche, II - Mamluken und Osmanen Teppiche** (1940), **Der türkische Teppich des 15. Jahrhunderts - 15. Asır Türk Halısı** (1957), **Weitere Beitrage zur Frage der kairener Teppiche** (1959) ve **Europa und der Orientteppich** (1962) Erdmann'ın çalışmalarından bazılarıdır (Eyice, 1995: 286-287).

2.9.2.9. Katharina Otto-Dorn (1908-1999) Akademisyen ve Sanat Tarihçi

Viyana Üniversitesi'nde Josef Strzygowski'nin yanında eğitim alır. 1933 yılında **Sâsâni Gümüş Eserleri** hakkında tamamladığı tez ile doktor olur. Ernst Kühnel'in yönlendirmesi ile İslam Sanatları üzerine yoğunlaşır. 1935'te İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü'nde İznik Seramikleriyle ilgilenmesinin dışında 1942'te de bu kuruma üye olur ve 1944'e kadar çeşitli araştırma ve kazı çalışmalarına katılır. Alfons Maria Schneider ile birlikte Adana-Antakya çevresinde o zamana kadar tanınmayan birçok İslam Anıtını ele alarak önemli yüzey araştırmaları gerçekleştirirler. Sekteye uğrayan Türk-Alman İlişkileri sonucunda ülkeyi terk etmek zorunda kalır. II. Dünya Savaşı'nın ardından Heidelberg Üniversitesi'nde dersler verir.

1954 yılında Ankara Üniversitesi'nin daveti ile Türkiye'ye geri dönen Otto-Dorn, bu kurumun Dil-Coğrafya Fakültesi Sanat Tarihi Kürsüsünün kuruculuğunu yapar. Van'ın Ahtamar adasında bulunan kilisenin kabartmalarında görülen Türk-İslam biçim ve ikonografik etkileri adlı konuları ilk kez bilim dünyasına mal eder. Kubâdâbâd'da 1965-1966 yıllarında çeşitli uzmanlar ile çalışmalar yürütür. Bu girişim, bu tür çalışmaları kurumsallaştırmaya dair atılan ilk adım olmakla birlikte uluslararası bilimde büyük ses getirmesinin yanı sıra Türk-İslam uygarlığına yönelik arkeolojinin Türkiye'deki dönüm noktasını oluşturur. 1967 yılında California Üniversitesi'nin daveti ile Amerika Birleşik Devletleri'ne gider. 1978'te emekli olduktan sonra Berkeley ve Viyana Üniversitleri'nde dersler verir. 1980'lerin sonunda Heidelberg'e döner ve vefatı olan 1999 senesine kadar burada kalır. **Das İslamiche İznik** (1941), **Türkische Keramik** (1957), **Die Kunst des Islam** (1964) Otto-Dorn'un eserlerindan bazılarıdır (Arık, 2007: 8-9).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ele alınan yüksek lisans tezi dahilinde ülkemizde sanat tarihinin kendi bilimsel tarihinin izleri irdelenmiş, oluşum-gelişim süreçleri üzerinde durulmuş ve güncel durumunun ne olduğu araştırılarak bu bağlamda çeşitli veriler ortaya konulmuştur. Bunların dışında hem karşılaştırma yapabilmek hem de oluşabilecek anlam karmaşalarının önüne geçebilmek adına sanat ve sanat tarihi kavramsal boyutlarda da tanımlanmaya çalışılmıştır.

Sanat kavramına yönelik elde edilen bulgular bizlere sanatın sadece homo sapiensler ile sınırlı olmadığını ve yine sanata yüklenen anlamların zaman içerisinde değişiyor olabildiğini göstermektedir. Buradan hareketle sanatın ne olduğunun tam olarak kavranabilmesinin, onu belirli bölgeler ve dönemlere mal etmek yerine bütün insanlığa ait ortak bir yaratıcı fiil olduğunu bilerek, yer aldığı mekân-zamana göre farklı yapılarda bulunup farklı anlamlara gelebileceğini kabul ederek mümkün kılınabileceği sonucuna ulaşılabilir.

Sanat tarihinin ne olduğuna yönelik bir tanım yapmak gerekildiği vakit ise sanat tarihinin, sanatı, sanatçıları, sanat eserlerini ve sanat devirlerini ele alan ve bunların oluşum-gelişim süreçlerinin yanı sıra birbirleriyle olan etkileşimlerini inceleyen ve sınıflandıran interdisipliner bir bilim dalı olduğu söylenebilir.

Sanat tarihinin dünyada ortaya çıkış ve gelişim süreçlerine yönelik elde edilen veriler bizlere çeşitli araştırmacıların, bilim insanlarının, filozofların veya sanatçıların yaptıkları çalışmalar ile sanat tarihinin bir bilim dalı haline gelmesine katkıda bulunduklarını göstermektedir. Elbette bu süreç içerisinde yalnızca isimleri değil aynı zamanda bütün tarihsel olayların derinlemesine irdelenmesi gerekmektedir zira bu oluşum sürecinde birbirini tetikleyen ilişik durumlar da olabilir. Nitekim unutulmaması gereken bir diğer unsur ise sanat tarihini bulunduğu dönemin şartlarına göre ele alabilmektir. Bizlerin bugün modern olarak adlandırdığı disiplin bundan belki de yüzyıllar sonra bu sıfatı taşımayacağı gibi araştıracağı ve ele alacağı konularda değişecektir. Bundan dolayı bir bilim dalına eski yada yeni gibi isimleri atfetmek yerine onu olduğu gibi ele almak daha tutarlı bir yaklaşım olacaktır.

Sanat tarihi Türkiye'de her ne kadar cumhuriyetin ilanından sonraki yıllar içerisinde bir bilim dalı haline gelmiş olsa da onun ortaya çıkışının bir anda gerçekleştiğinden söz etmek pek mümkün değildir. Tarih içerisinde geriye doğru gidilmeye başlandığı vakit karşımıza sanat tarihi açısından önemli olabilecek bazı kişiler, eserler, olaylar ve uygulamalar çıkabilmektedir. Bütün bunlar bizlere sanat tarihinin günümüzde göz ardı edilen kendi tarihi hakkında önemli veriler sunmakla kalmayıp aynı zamanda disiplinin oluşum ve gelişim süreçlerini iyi bir şekilde kavrayabilmemize fırsat tanımaktadırlar. Bu konuya yönelik elde edilen bulgular bizlere sanat tarihi açısından önemli sayılabilecek çalışmaların 16. Yüzyıla kadar inebildiğini göstermektedir. Öte yandan sanat tarihi alanında ortaya konulan ilk çalışmalar ise sanılanın aksine cumhuriyetin ilanından sonra değil, 19. Yüzyılın son çeyreği içerisinde ortaya çıkmaktadırlar. Osmanlı İmparatorluğu'nun belirtilen zaman dilimi içerisindeki mevcut durumu göz önünde bulundurulduğu vakit sanat tarihimizin ilk örnekleri olarak adlandırabileceğimiz bu çalışmaların güçlü bir batı etkisi altında ortaya çıktığından söz edilebilir. Söz konusu durum, ortaya konulan çalışmaların, incelenen konuların ve yapılan çevirilerin nitelikleri ele alındığı bağlamda kendisini göstermektedir.

Sanat tarihi eğitimine yönelik elde edilen veriler ise oldukça ilginçtir. Genel hatlarıyla bakıldığı vakit sanat tarihi eğitiminin de güçlü bir batı etkisi ile oluştuğunu söylemek mümkün olacaktır. Osmanlı'da sanat tarihi eğitiminin izlerinin 19. Yüzyılın sonlarına doğru tekabül ettiği ilk zamanlarda düzensiz bir şekilde verilen derslerin II. Meşrutiyetten sonra belirli bir programa göre ele alındığı görülmektedir. Hatta program hazırlayanlardan isimlerden birisi de Vahid Bey olmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonraki yıllar içerisinde ise sanat tarihi eğitiminde kullanılacak kaynaklar Türk bilim insanları tarafından yapılan çeviri eserlerden meydana gelmişlerdir. Söz konusu duruma örnek olarak Vahid Bey'in Muhtasar Sanat Tarihi adlı kitabı gösterilebilir. Hakkında çok fazla bilgi bulunmasa da yapılan taramalar sonucu elde edilen bir nüsha sayesinde bu kitap hakkında çıkarımlar yapabilmekteyiz. Eser 1929 yılına tarihlenmekle birlikte üzerinde Maarif Vekâlet'inin ibaresini ''Mf. V.'' barındırmaktadır. Kitabın sol üst kısmında yer alan bölümde; ''**Yazan: Fransa Encümeni Danisi Muhabir Azasından Lille Darülfununu Sabık Emini C. Beyet**''

şeklinde bir yazı bulunmaktadır. Paragraf içerisinde ismi geçen şahıs büyük bir olasılık ile Fransız tarihçi Charles Bayet olup çevirisi yapılan eseri ise **Précis d'histoire de l'art** (1886)'dır. Muhtasar Sanat Tarihi adlı bu kitap Burhan Toprak'ın Hourticq'ten çevirdiği **Sanat Şaheserleri**'ne (1940-1941) kadar batı sanatı eğitimi için kullanılacak yegane kaynak olmuştur (Altuner, 2007:158). Daha sonraki yıllar içerisinde Türk bilim insanları tarafından sanat tarihi eğitimi amacıyla ders kitapları oluşturulacaktır. Arif Müfid Mansel ile Oktay Aslanapa tarafından yazılan **Sanat Tarihi II** (1959) adlı lise kitabı[49] ise konuya dair önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ortaöğretim kurumlarında verilen sanat tarihi derslerinin 1949 yılına kadar tarih dersinin içerisinde yer alarak tarih öğretmenleri tarafından verilmesi bizlere sanat tarihi alanında yetişmiş eğitimcilerin olmayışından kaynaklanan olası bir problemin olduğunu düşündürmektedir. Bu yıldan sonra sanat tarihi dersleri çeşitli alanlar içerisinde zorunlu ders halini almış ve bu süreç 1996 yılına kadar böyle devam etmiştir. 1996'dan sonra sanat tarihi dersleri lise tipi okullarda seçmeli ders haline gelmiş ve en son 2006 yılında bütün alanlar için seçmeli ders[50] olmuştur. Türkiye'nin zengin kültür ve tarihi göz önünde bulundurulduğu vakit sanat tarihi derslerinin seçmeli ders formatına çekilmesi bu konu dahilinde Türk çocuğunda oluşturulmak istenen bilincin (kültür, sanat, tarih ve koruma) ve geliştirilmek istenen niteliklerin eksik kalmasının yanı sıra ülkemizin ve hatta dünya kültür ve sanat tarihine yönelik temel eğitimi alamamasına sebebiyet verebileceğinden ötürü dikkat edilmesi gereken önemli bir husustur.

Yükseköğretimde verilen sanat tarihi eğitiminin ilk olarak 1933 yılında uygulanmaya başlanan üniversite reformundan sonraki süreç içerisinde İstanbul Üniversitesi bünyesinde açılan arkeoloji bölümünde gerçekleştiği bilinmektedir. On sene sonra aynı üniversitede sanat tarihi kürsüsü kurularak bağımsız bir sanat tarihi bölümü oluşacaktır. Dönemin şartlarına bakıldığı zaman bilimsel çalışma, eğitim, öğretim vb. gibi nedenlerden doğan ihtiyaçlar sebebi ile yurt dışından birçok bilim insanı ülkedeki üniversitelere davet edilmiştir. Bunlar arasında sanat tarihi ve

[49] Sanat tarihi eğitimi ile ilgili resmi kitapların tespiti Tebliğler Dergisi arşivinden yapılabilir. Bu arşivden aynı zamanda sanat tarihi derslerinin içeriğine dair kayıtları da rastlanabilmektedir. Detaylı bilgi için bkz. http://tebligler.meb.gov.tr/.

[50] Güzel sanatlar liseleri mevcut durumundan dolayı bu konudan ayrı tutulmuştur.

eğitimine katkı verenler kadar görevlerini suiistimal eden isimler de olmuştur. Zaman zaman yabancı bilim insanlarının görevlerinden ihraç edilmelerine yönelik propagandalar yapılmış ve hatta imza kampanyaları bile başlatılmıştır. Sosyal ve politik meselelerden doğan ortam yüzünden görevini bırakan ve kendi ülkelerine dönen isimler de olmuştur. Bu duruma Alfons Maria Schneider ve Katharina Otto Dorn gibi isimler örnek gösterilebilir.

Yapılan literatür taramaları sonucu sanat tarihi eğitimi veren yüksek öğretim kurumların ders içeriklerine yönelik bir değerlendirmenin Özgür Minteş tarafından ortaya konulan **Yüksek Öğretim Sanat Tarihi Bölümlerinde Yer Alan Derslerin ve Ders İçeriklerinin Değerlendirilmesi** adlı yüksek lisans tezi kapsamında ele alındığı tespit edilmiştir. Minteş çalışmasını bir eğitimci olarak ele alarak çeşitli problemlere değinmiş ve bunlara öneriler getirmiştir. Söz konusu durumu bir sanat tarihçi olarak değerlendirmek gerektiği takdirde üzerinde durulması gereken ilk kısım ortaöğretim kurumlarında verilen sanat tarihi derslerinin günümüzde zorunlu olmamasıdır. Yüksek öğrenim aşamasına gelen ve bu alanı seçen öğrenciler sanat tarihine dair bir ön eğitim alamadıkları için temel bilgi, terminoloji ve yöntemler konusunda eksik kalabilmektedirler. Bu durum da öğrencilerin dersler sırasında zorluklar yaşamalarına ve bundan dolayı da normalin altında bir performans sergileyerek başarısız olmalarına sebebiyet verebilmektedir. Sanat tarihi ders müfredatının, bölgenin kültürel ve tarihi dokusuna göre belirlenmesi öğrencilerin derslerde gördükleri sanat eserlerine, doğal ve tarihi mekanlara erişebilmeleri adına fayda sağlayabileceğinden ötürü önemli sayılabilir. Fakat öğretim görevlilerinin kendi uzmanlık alanlarına göre verilecek dersleri tamamen kendilerinin belirlemesi beraberinde problemler doğurabilir. Bunu önlemek adına YÖK tarafından tüm üniversitelerde verilecek ortak sanat tarihi programlarının oluşturulabilir ve ek olarak bulundukları bölgenin kültürel ve tarihi mirasına göre sanat tarihçiler tarafından belirlenecek içerikler ile tekrar düzenlenebilir.

Sanat tarihi eğitiminde güncel teknolojilerin kullanımı mümkün mertebe gerekli bir hadise olmakla birlikte Çoruh'un ***''Sanat Tarihi Dersinde Bir Öğrenme Modeli Olarak Sanal Gerçeklik Uygulamasının Etkinliğinin Değerlendirilmesi''*** adlı çalışması bunun faydalarını somut deliller ile belli bir açıdan olsa da ispat etmektedir. Çağımızın teknolojilerinden bir diğeri olan **Lidar, (Light Detection and**

Ranging) mesafeleri ölçmek adına lazer kullanılan bir uzaktan algılama yöntemidir. Bu yöntemle elde edilen veriler aynı zamanda hedeflenen bölgenin detaylı 3D modelini sağlayabilmektedir (Melin, Shapiro ve Glover-Kapfer, 2017: 3). Bu teknoloji sanat tarihi eğitimi ve öğretimi açısından kullanılacağı vakit beraberinde birçok kolaylık getirebilir. Örneğin Lidar kullanılarak elde edilen veri ve 3D modellemeler sanat tarihi eğitimleri için oluşturulabilecek ortak veri bankalarına aktarılıp eğitimci ve öğrencilerin erişimine açılarak çeşitli alanlar içerisinde kullanılabilir. Söz konusu durum devletler arası ortaklaşa bir proje ile global seviyelere dahi çıkarılabilir.

Covid-19 Pandemisi ile birlikte birçok alanda olduğu gibi sanat tarihinin bilimsel etkinliği ve özellikle eğitim öğretimi içerisinde temel aksaklıkların meydana geldiği tespit edilmiştir. Bütün bu negatif durumların yanı sıra pandeminin oluşturduğu mevcut durum zorunlu olarak teknolojik alet ve uygulamaların kullanılmasını teşvik ederek bu konularda ilginç bir fayda sağlamıştır.

Sanat tarihi mezunlarının istihdamlarına yönelik elde edilen veriler ise ülkemizde 2012-2021 yılları arasında devlet tarafından açılan toplam 59 kişilik kontenjanın var olduğunu göstermektedir. Dört yıllık sanat tarihi eğitimi veren kırk üç devlet ve bir vakıf üniversitesi göz önünde bulundurulduğu vakit buradan mezun olan öğrencilerin devlet kurumlarında iş bulma olasılıkları oldukça düşük seviyelere tekabül etmektedir. Söz konusu durum sanat tarihi eğitimi veren bölümlerin sayılarının neden bu kadar fazla olduğunu, istihdamları sağlanamayacak öğrencilere neden bu eğitimin verildiğini ve sanat tarihi bölümlerinin hangi sebepler yüzünden aktif olarak öğrenci almaya devam ettiklerini düşündürür vaziyettedir. Öte yandan geçmişte de bu konuya benzer problemlerin olduğu bilinmektedir. Dragon gazetesinin Kasım 1990 tarihli ilk sayısı içerisinde yer alan manşetteki haber ***''Sanat Tarihinde Günün Sorunu: Teknik Kadro''*** bu duruma yönelik yakın bir örneği karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu haber içerisinde kısaca sanat tarihçilerinin maruz kaldıkları mesleki statü ayrımları, yetersiz maaşlar ve teknik kadro gibi problemlere değinilmektedir (B.Y, 1990: 1).

YÖK Ulusal Tez Merkezi üzerinden elde edilen yüksek lisans ve doktora tezlerinin konularına yönelik yapılan tablolar ise karşımıza ilginç veriler

çıkarmaktadır. Ele alınan yıllar içerisinde bariz bir şekilde mimari ağırlıklı tezlerin yoğunluğu dikkat çekicidir. Bu durum Minteş'in kendi tez çalışmasında belirtmiş olduğu sanat tarihi bölümlerinin ders içeriklerinde yer alan mimari derslerin yoğun olduğu görüşü ile de paralellik göstermektedir. Öte yandan son yıllarda ortaya konulan yüksek lisans tezlerinin konularının ***kurumlarda olan eserlere*** yönelmeleri ve özellikle 2020-2021 yılları arasında mimari konulu tezlerden sonra en geniş alanı kaplamaları da anlamlı bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan hareketle Covid-19 Pandemisi'nin beraberinde getirdiği problematik ve kısıtlayıcı hayat koşullarından doğan olası durumun sanat tarihi alanında ortaya konulan tezlerin konularının sayısını belirli bir alanda gözle görülür şekilde arttırabildiğini de bizlere göstermektedir.

Sanat Tarihi Yıllığı üzerinde yapılan araştırmanın istatistiksel verileri yüksek lisans ve doktora tezlerine nazaran farklılık gösterebilmektedir. Mimari konulu makalelerin sayıları erken süreçlerde özellikle 1981, 1983 yıllarından baskın olarak görülürken 2002 yılına kadar sayılarında birer azalma görülmüş ve hatta 2002 yılında konusu ***Diğer*** olarak tanımlanan makaleler ile eşit sayıda olmuştur. 2020 yılında ***Diğer*** konulu makalelerin sayılarının anlamlı şekilde fazlalığı yerini 2021 yılında tekrar mimariye bırakmıştır.

Sanat tarihine katkıda bulunan bilim insanlara yönelik hazırlanan biyografiler bizlere alanı sanat tarihi olmasa bile farklı meslek gruplarında bulunan yerli ve yabancı isimlerin dahi disiplinin oluşum ve gelişim süreçlerine katkıda bulunabildiğini gösterebilmektedir. Bu konuda ülkemiz sınırları içerisinde geniş çaplı bir çalışma ortaya konulmuş olmasa da yine de bazı örneklere rastlanabilmektedir. Oktay Aslanapa'nın **''Die Tätigkeit Der Österreichischen Kunsthistoriker und Künstler in der Türkei Seit Atatürk''** adlı makalesi bunlardan birisidir.

KAYNAKÇA

Adams, L. S. (2014). Art and Psyhcoanalysis. Erişim (12.12.2020): https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199920105/obo-9780199920105-0030.xml.

Ahunbay, Z. (2021). In Memoriam: Doğan Kuban (8 Nisan 1926 – 22 Eylül 2021). *Yıllık: Annual of Istanbul Studies.* C. 3. s. 197-201. Erişim (04.02.2022): https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2164920.

Aktaş Yasa, A. (2002). Prof. Dr. Aynur Durukan: Hayatı, Bilimsel Kişiliği ve Yayınları. *Ortaçağ'da Anadolu. Prof. Dr. Aynur Durukan'a Armağan.* s. 3-15. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Altuner, H. (2007). *Türkiye'de Ortaöğretim Müfredatındaki Sanat Tarihi Derslerinin Tarihi Süreç İçinde Değerlendirilmesi ve Avrupa Birliği Ülkeleriyle Karşılaştırılması.* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı, Ankara. Erişim (25.02.2021): https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=qOmIA_snEhNIQhTykJDTLg&no=t9ZF3PcV2BCyUn3pIjB-Hg.

Altuner, H (2007). Türkiye'de Sanat Tarihi ve Cumhuriyet'ten Günümüze Sanat Tarihi Eğitimi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* Cilt.2. S.6. s. 79-90. Erişim (29.03.2021): 223525 (dergipark.org.tr).

Altuner, H. (2007). Türkiye'de Sanat Tarihi ve Cumhuriyet'ten Günümüze Sanat Tarihi Eğitimi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* C. 6. s. 156-167. Erişim (19.09.2021).: https://app.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/T0RJME5UQXc.

Arık, R. (2007). Otto-Dorn, Katharina. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* İstanbul: TDV. (Cilt. 34, s. 8-9). Erişim (28.06.2021): https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/34/C34011008.pdf.

Atasoy, N. Y. (b.t.). Prof. Dr. Yıldız DEMİRİZ'i Kaybettik. (Zile 1929 – İstanbul 2016). b.e. s. 313-315. Erişim (10.07.2021): https://dergipark.org.tr/tr/download/issue-file/18303.

Atasoy, N., Y. (2019). Ülkemizin İlk Bizantolog'u Prof. Dr. Semavi Eyice (1923-2018). *Sanat Tarihi Yıllığı*. S.28. s. (131-148). Erişim (18.05.2021): https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/758698.

Ayvazoğlu, B. (1973). Türkiye'de Sanat Tarihi ve Estetikle İlgili İlk Çalışmalar. *B.E.* s. 977-992. Erişim (01.08.2021): https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/692773.

B.Y. (1989). *Sanat Tarihinde Doğudan Batıya Ünsan Yücel Anısına Sempozyum Bildirileri.* İstanbul: Güzel Sanatlar.

B.Y. (1990). Sanat Tarihinde Günün Sorunu: Teknik Kadro. *Dragon Sanat Tarihi Gazetesi,* 1.

B.Y. (2014). Asırlık Çınar Ağacı: Prof. Dr. Oktay Aslanapa'nın Hayatı ve Eserleri. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi.* S. 32. s. 11-24. Erişim (16.05.2021): https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/28741.

B.Y. (2015). Prof. Dr. Rahmi Hüseyin Ünal. Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi. S. 34. s. 9-17. Erişim (07.07.2021): https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/28758&ved=2ahUKEwj71469qs_xAhW0h_0HHW48DFQQFjAFegQIDRAC&usg=AOvVaw05wilfnfiuM4IWyRW2F6Gf&cshid=1625607114270.

B.Y. (B.T). Günsel Renda. Erişim (26.07.2021): https://cdn.ku.edu.tr/resume/grenda.pdf.

B.Y. (B.T). Mehmet Oluş Arık. s. 1-3. Erişim (10.07.2021): http://www.isam.org.tr/documents/_dosyalar/_imajlar/Yayinlar/Haberler/BAGISHaberi.pdf.

B.Y. (B.T.). Ömür Bakırer. s.1. Erişim (22.07.2021): http://tacdam.metu.edu.tr/sites/tacdam.metu.edu.tr/files/M%C3%9CR%20BAKIRER.pdf

B.Y. (B.T.). Prof. Dr. Yaşar Çoruhlu'nun Hayatı Yayın ve Çalışmaları. s. 1-21. (30.06.2021): https://halic.edu.tr/Documents/akademisyen/yasarcoruhlu.pdf.

B.Y. (B.T.). Rüçhan Arık. s.1-3. Erişim (11.07.2021): http://www.isam.org.tr/documents/_dosyalar/_imajlar/Yayinlar/Haberler/BAGISHaberi.pdf.

B.Y. (B.T.). T. Engin Akyürek. s. 1-9. Erişim (05.08.2021): https://cdn.ku.edu.tr/resume/eakyurek.doc.

B.Y., Renda, G., Dizdaroğlu, H., Turani, A., İnal, T., Kayalı, K., Kongar, E., Öner, N., San, İ., Sözer, Ö., Yenişehirlioğlu, Ş., Şener, S., Arel, A., Bakırer, Ö., Bayram, S., Yarar, E., Durukan, A., Pekak, S., Erdem, A., Erzen, J. N., Giray, K., İnal, G., İlter, F., Kuban, D. Kuran, A., Numan, İ., Laqueur, H. P., Ögel, S., Önge, Y., Ötüken, Y., Özer, F., Bozer, Y. ve Doğramacı, E. (1984). Ord. Prof. Suut Kemal Yetkin'in Kısa Yaşam Öyküsü. *Suut Kemal Yetkine Armağan.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

B.Y. (1989). *Sanat Tarihinde Doğudan Batıya Ünsal Yücel Anısına Sempozyum Bildirileri.* İstanbul: Güzel Sanatlar.

B.Y., Renda, G., Acun, H., Arel, A., Bağcı, S., Bayram, S., Bilici, K., Çağman, F., Çoruhlu, Y., Durukan, A., Germaner, S., Günay, R., Gündoğdu, H., İlter, F., İnankur, Z., Karamağaralı, B., Majer, H. G., Mercangöz, M. Z. Capellen, J., Ögel, S., Özsezgin, K., Parman, E., Sinemoğlu, N., Şaman, N., Tanındı, Z., Tanman, B., Tükel, U., Yavuz Tükel, A., Yenişehirlioğlu, F., Yetkin, Ş. ve Doğramacı, E. (1993). Prof. Dr. Güner İnal'ın Özgeçmişi. *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar Güner İnal'a Armağan.* Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

B.Y., Renda, G., Hüseyin, H., İnce, Ö., Özsezgin, K., Tunalı, İ., Yenişehirlioğlu, Ş., Canevi, P. G., Sözer, Ö., And, M., Şener, S., Batur, E., Nutku, Ö., Dal, E., Altıok, F., Özmen, K., Kongar, E., Sölçün, S., Sümer, N., Batum, O, İnal, T., İnal, T., Sümer, N., Özkök, E., Başkan, Ö., Bozkurt, B. R., Kocaman, A., Yalçın, M., Demirezen, M., Cömert, B., Eyice, S., Ayıter, K., Erankal, A., Ötüken, Y., Parman, E., Tunçer, O. C., Cantay, T., Bakırer, Ö., Durukan, A., Acun, H., Önge, Y., Erginsoy, Ü., Yenişehirlioğlu, F., İnal, G., Sümer, M., Cantay, G., Baykara, T., Erdemoğlu, B., Ege, Y., Bayraktar, N., Tezcan, H., Denel, S., Aslanoğlu, İ., Ataöv, T. ve Turani, A. (1980). Bedrettin Cömert'in Kısa Yaşam Öyküsü. *Bedrettin Cömert'e Armağan*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

(B.Y). (2000). *Semra Ögel'e Armağan: Mimarlık ve Sanat Tarihi Yazıları.* İstanbul: Ege.

Batteux, C. (2015). *The Fine Arts Reduced to a Single Principle.* (Çev. J. O. Young). Oxford: Oxford University.

Bednarik, R. G. (1998). The 'Australopithecine' Cobble From Makapansgat, South Africa. *South African Archaeological Bulletin.* S. 53. s. 1-8. Erişim (15.10.2020): https://www.researchgate.net/publication/271786243_The_'Australopithecine'_Cobble_from_Makapansgat_South_Africa.

Beksaç, E. (b.t). Kasr'ül Müşettâ. Erişim (19.06.2021): KASRÜ'l-MÜŞETTÂ - TDV İslâm Ansiklopedisi (islamansiklopedisi.org.tr).

Bostancı, K. (2003). *Mehmet Vahit Bey ve Güzel Sanatlar Üzerine Bir Terminoloji Risâlesi.* İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.

Cheetham, M., A. (2001). *Kant, Art and Art History.* Cambridge: Cambridge University.

Chilvers, I., Osborne, H. ve Farr, D. (1998). *The Oxford Dictionary of Art. Oxford:* Oxford University.

Cline, E. H. (2017). *Three Stones Make a Wall: The Story of Archaelogy.* New Jersey: Priceton University.

Çal, H (1997). Osmanlı Devletinde Âsâr-ı Atika Nizamnâmeleri. *Vakıflar Dergisi*. S. XXVI. s. 391- 400.

Çal, H. (2014). Türkiye'de Sanat Tarihinin Durumu. *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler – Türkoloji Yazıları.* S. 7. s. 85-114.

Çeçen, İ. A. (1991). Ekrem Hakkı Ayverdi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* İstanbul: TDV. (Cilt. 4, s. 295). Erişim (19.05.2021): https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/4/C04001570.pdf.

Çoruh, L. (2011). *Sanat Tarihi Dersinde Bir Öğrenme Modeli Olarak Sanal Gerçeklik Uygulamasının Etkinliğinin Değerlendirilmesi*. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Uygulamalı Sanatlar Eğitimi Bölümü Grafik Eğitimi Anabilim Dalı, Ankara.

D'Alleva, A. (2005). *Methods & Theories of Art History.* London: Laurence King.

Demirağ, F. (2007). *''Ortaöğretimde Sanat Tarihi Eğitimi-Öğretimi ve Problemler (1957-2005)''.* (Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı.

Demiral, A. (2018, Nisan). Queer Teori ve Sanat; Sanatın Queer Hali. *12. Ulusal Sanat Sempozyumu,* Ankara. s. 39-52. Erişim (05.02.2021): https://www.academia.edu/37174737/QUEER_TEOR%C4%B0_VE_SANAT_SANATIN_QUEER_HAL%C4%B0.

Dickerson, M. (2019). *A'dan Z'ye Sanat Tarihi.* Çev. Orhan Düz. İstanbul: Say.

Diez, E. (1947). Josef Strzygowski. *Felsefe Arkivi* Cilt. 2. S. 1. s. 1-12. Erişim: (19.06.2021): 14311 (dergipark.org.tr).

Doğan, S. (2017). Antik Yunan Felsefesinde ''Güzel'' Kavramı ve Rönesans Resim Sanatına Yansıma Biçimleri. *Journal of Awareness.* Cilt 2. S. 3S. s. 451-462. Erişim (15.08.2021): https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/358111.

Doğanay, A. (2014). Hattatlara Yeni Armağan: Müstakimzâde Süleyman Sa'deddin Efendi'nin Yeni Harflerle Basılan Tuhfe-i Hattâtîn Adlı Eseri Üzerine. Divan, Disiplinler Arası Çalışmalar Dergisi. S. 37. s. 189-209. Erişim (08.02.2021): https://divandergisi.com/pdf/1407.pdf.

Dokumacı, Y. S. (2017). Mehmet Ziya ve Tarih-i Sanayi. *Dört Öge.* S.5. s. 169-181. Erişim (18.09.2021): https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/567773.

Dokumacı, Y. S. (2019). Mahmud Esat ve Tarih-i Sanayi. *Dört Öge*. S. 16. s. 137-151. Erişim (18.09.2021): https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/958341.

Emel Esin (b.t). Erişim (12.05.2021): http://tekesin.org.tr/hakkimizda/emel-esin-1912-1987/.

Emin Sezer, H. (1991). Arık, Remzi Oğuz. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* İstanbul: TDV. (Cilt. 3, s. 357-358). Erişim (31.07.2021): https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/3/C03001220.pdf.

Eyice, S. (1994). Diez, Ernst. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* İstanbul: TDV. (Cilt. 9, s. 286-288). Erişim (19.05.2021): TDV DİA (islamansiklopedisi.org.tr).

Eyice, S. (1995). Eldem, Halil Ethem. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* İstanbul: TDV. (Cilt. 11, s. 18-21). Erişim (31.07.2021): https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/11/C11004040.pdf.

Eyice, S. (1995). Erdmann, Kurt Ernst. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* İstanbul: TDV. (Cilt. 11, s. 286-288). Erişim (25.07.2021): https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/11/C11004180.pdf.

Eyice, S. (1996). Gabriel, Albert-Louis. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* İstanbul: TDV. (Cilt. 13 s. 275-277). Erişim (19.04.2021): https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/13/C13004770.pdf.

Eyice, S. (1996). Glück, Heinrich. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. İstanbul: TDV. (Cilt. 14. s. 97-98). Erişim (08.07.2021): https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/14/C14004949.pdf.

Eyice, S. (19991): Arseven, Celal Esat. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* İstanbul: TDV. (Cilt. 3, s. 397-399). Erişim (27.97.2021): https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/3/C03001258.pdf.

Eyice, S. (2001): Philipp Schweinfurth ve Feth'in 500. yılı nedeniyle İstanbul Üniversitesi'nde verdiği konferans. *DÎVÂN İlmî Araştırmalar.* S. 14. s. 185-193. Erişim (04.07.2021): https://www.divandergisi.com/pdf/127.pdf.

Eyice, S. (2007). Nuru Osmaniye Külliyesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* İstanbul: TDV. (Cilt. 33, s. 264). Erişim (25.02.2021): https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/33/C33010902.pdf.

Eyice, S. (2009). Sarre, Friedrich. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* İstanbul: TDV. (Cilt. 36, s. 165-166). Erişim (25.07.2021): https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/36/C36011842.pdf.

Eyice, S. (2009). Schneider, Alfons Maria. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* İstanbul: TDV. (Cilt. 36, s. 232-233). Erişim (30.06.2021): https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/36/C36011881.pdf.

Fırat, G. (2016): Türk Sanat Tarihinin Coğrafi Sınırları: Josef Strzygowski ve Celal Esat Arseven. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. S. 27. s. 404-414. Erişim (19.06.2021): https://asosjournal.com/?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=1469231652_1219%20G%C3%BClbin%20FIRAT.pdf&key=33716.

Gombrich, E. (1981). Hegel and Art History, (Tür. Hegel ve Sanat Tarihi). Çev. Gülsüm Nalbantoğlu. *Architectural Design*. S. 51. s. 3-.9.

Gökteke, E. (2013). *Sanatçıların Hayat Hikayeleri.* İstanbul: Sel.

Gündüz, F. (2007). Osman Hamdi Bey. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* İstanbul: TDV. (Cilt. 33, s. 468-469). Erişim (28.07.2021): https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/33/C33010990.pdf.

İnalcık, H., Göyünç, N. ve Lowry, H. W. (1982). *Osmanlı Araştırmaları III.* Erişim (05.02.2021): https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/112803.

Kale, G. (2009). Osmanlı Mimarlık Tarihi Yazımında Risale-i Mimariyye. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi.* S 13. s. 405-23. Erişim (05.02.2021): https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/653873.

Kantemir, E. (b.t). Hocam Suut Kemal Yetkin. Erişim (12.05.2021): http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/504/6131.pdf.

Karakaya, E. (2016). Aksu, Hüsamettin. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* İstanbul: TDV. (Cilt. 2, Ek-1, s. 66). Erişim (01.08.2021): https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/EK-1/CEK114513.pdf.

Karamağaralı, C., N. (2019). *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* Ankara: TDV. (Cilt. 2, s. 24-25). Erişim (25.05.2021): https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/EK-2/CEK214976.pdf.

Karpuz, H. (2007). Önge, Mehmet Yılmaz. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* İstanbul: TDV. (Cilt. 34, s. 85-86). Erişim (27.05.2021): https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/34/C34011050.pdf.

Kiraz, M. N. K. (2017). Gülzâr-ı Savab'da Geçen Kağıt Boyama Yöntemleri ve Seçilen Yöntemlerle Renklendirme Denemeleri. *Art-Sanat Dergisi.* S.7. s. 183-95. Erişim (05.02.2021): https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/781740.

Koz, M. S. (2016). And, Metin. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* İstanbul: TDV. (Cilt. EK-1., s. 96-97). Erişim (1.07.2021): https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/EK-1/CEK114537.pdf.

Launay, M. D., Chachian, B., Montani, P. ve Sebah, P. ve Maillard (1873) *.L'Architecture Ottomane, Die Ottamanische Baukunst.* Constantinople. Erişim (17.03.2021): https://archive.org/details/gri_33125001083183/page/n9/mode/2up.

Les costumes populaires de la Turquie en 1873. (b.t). Erişim (10.05.2021): https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k1518730p.image#.

MacGregor, K. (2006). *Aquinas' Christological Theory of Art: Christ as the One Divine Art by Whom the Many Human Arts Are Providentially Directed.* Paper Presented in Wheaton Theology Conference, Wheaton, USA, April, 2006.

Marx and Ideology . Erişim (12.12.2020): https://en.wikipedia.org/wiki/Art_history.

Melin, M., Shapiro, A. C. ve Glover-Kapfer, P. (2017). Lidar For Ecology and Conservation. *WWF Conservation Technology Series.* DOI: 10.13140/RG.2.2.22352.76801.

Minor, V. H. (2017). *Sanat Tarihinin Tarihi.* İstanbul: Koç Üniversitesi.

Mülayim, S. (1994). *Sanat Tarihi Metodu.* İstanbul: Bilim Teknik

Nazlıer, Y. F. (b.t.). Günsel Renda. Erişim (26.07.2021): http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/kisi/99738/gunsel-renda

Ögel, S. (1966). *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı.* Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Özel, A (1995). Emel Esin. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* İstanbul: TDV. (Cilt. 11, s. 381-382). Erişim (19.04.2021): https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/11/C11004247.pdf.

Özpınar, C. (2015). *1970 İle 2010 Yılları Arasında Türkiye'de Sanat Tarihi Yazımı.* (Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı.

Rees, A. L. ve Borzello, F. (1986). *The New Art History.* London: Camden.

Ressam Hüseyin Zekai Paşa ve Mücebbel Hazineler (b.t.) Erişim (28.02.2021): Ressam Hüseyin Zekai Paşa ve Mübeccel Hazineler - Özlem İnay Erten | kitapyurdu.com

Saatçi, S. (2008). Sâî Mustafa Çelebi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* İstanbul: TDV. (Cilt. 35, s. 538-539). Erişim (05.02.2021): https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/35/C35011705.pdf.

Sanat. (2015). Erişim (08.10.2020): https://www.nisanyansozluk.com/?k=sanat&view=annotated.

Sofroniu, A. (2016). *Sleeping and Dreaming Explained by Art & Science.* Lulu.

Sözen, M. ve Tanyeli, U. (2011). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü.* İstanbul: Remzi.

Sürün, M. (2009). Sanat Tarihi Yazımında Matbu Mimari Monografilere Dair İlk Örnekler (1857-1919). *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi.* S. 14. s. 657-666. Erişim (18.03.2021): Sanat Tarihi Yazımında Matbu Mimari Monografilere Dair İlk Örnekler ( ) - PDF Ücretsiz indirin (docplayer.biz.tr).

Sürün, M. (2012). *Cumhuriyet Öncesi Sanat Tarihi Yaklaşımları (1850-1923 Sanat Tarihi Yayınları Üzerine Bir İnceleme),* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Sanat Anabilim Dalı.

Sykes, R., W. (2020). *Kindred: Neanderthal Life, Love, Death and Art.* London: Bloomsburry.

Şahin, B. (2009). *Atatürk Devrinde Sanat Tarihi Çalışmaları.* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Anabilim Dalı.

Tavkul, U. (2003). Codex Cumanicus ve Karaçay-Malkar Türkçesi. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi.* S. 15. s. 45-81. Erişim (08.10.2020): http://turkoloji.cu.edu.tr/CAGDAS%20TURK%20LEHCELERI/ufuk_tavkul_codex_karacay.pdf.

Tongul, N. (2004). Türk Harf İnkılâbı. *Atatürk Yolu Dergisi.* S. 33-34. s. 103-130.

Tunalı, İ. (1983). *Grek Estetik'i.* İstanbul: Remzi.

Tümer, G. (b.t.). İki Osmanlı Klasiği. Erişim (05.02.2021): http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=8&RecID=216.

Türkmen, N. (2017). Prof. Nejat Diyarbekirli'nin Hayatı ve Eserleri. *Sanat Tarihi Dergisi*. C.26. S.2. s. (423-431). Erişim (11.05.2021): https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/356144.

Varol, G. ve Tokuç, B. (2020). Halk Sağlığı Boyutuyla Türkiye'de Covid 19 Pandemisinin Değerlendirilmesi. *Namık Kemal Tıp Dergisi*. C.8 S.3 s. 579-594. DOI: http://cms.galenos.com.tr/Uploads/Article_43279/nkmj-8-579-En.pdf.

Yaman, A. P. (2003). *Hat Sanatı İçin Kaynak Devhatü'l- Küttâb İncelemeli Metin Çevirisi. T* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlahiyat Anabilim Dalı, İstanbul. Erişim (05.02.2021): https://katalog.marmara.edu.tr/eyayin/tez/T0049360.pdf.

Yavuz ve Midilli Kruvazörünü Nasıl Aldık ve Birinci Dünya Harbine Nasıl Girdik? (b.t). Erişim (14.04.2021): https://denizmuzesi.dzkk.tsk.tr/dmk/upload/files/201611/583440c15d5be-1479819457.pdf.

Yüksel, İ. A. (1988). Türk Mimarî Tarihi Araştırmacılığı ve Ekrem Hakkı Ayverdi. *Vakıflar Dergisi.* S. 20. 483-488. Erişim (19.05.2021): http://acikerisim.fsm.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11352/398/Y%c3%bcksel1.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

İNTERNET KAYNAKLARI

‘’Akademik Personel Bilgi Sistemi’’. (b.t.). Erişim (25.08.2021): https://ubys.ardahan.edu.tr/ABPDS/AcademicInformation/BilgiGoruntuleme/Index?pId=WT5eSy0Hk!xBBx!bX3L4TI!xDDx!mh!xBBx!w!xGGx!!xGGx!&Bekir%20Deniz.

‘’Alte Denkmäler’’. (b.t). Erişim (17.03.2021): Catalog Record: Alte Denkmäler aus Syrien, Palästina und... | HathiTrust Digital Library.

‘’Aptullah Kuran Kimdir?’’. (b.t.). Erişim (04.02.2022): http://arsivmerkezi.boun.edu.tr/collections/aptullah-kuran.php.

Arkeolojik Haber. (2017, 16 Ağustos). ‘’Prof. Dr. H. Örcün Barışta vefat etti’’. Erişim (03.08.2021): https://www.arkeolojikhaber.com/haber-prof-dr-h-orcun-barista-vefat-etti-4345/.

‘’Ayla Ersoy’’. (b.t.). Erişim (05.08.2021): https://gsf.yeditepe.edu.tr/tr/sanat-ve-kultur-yonetimi-bolumu/akademik-kadro/ayla-ersoy.

‘’Ayla Ödekan’’. (b.t). Erişim (31.05.2021): http://tacdam.metu.edu.tr/sites/tacdam.metu.edu.tr/files/AYLA%20%C3%96DEKAN%20CV.pdf.

‘’Bedrettin Cömert’’. (b.t.). Erişim (16.05.2021): https://samsun.ktb.gov.tr/TR-60354/bedrettin-comert.html.

‘’Biografi’’. (b.t). Erişim (20.06.2021): https://adnanturani.com/.

‘’Biyografi’’. (b.t.). Erişim (09.06.2021): https://avesis.marmara.edu.tr/tayfun.akkaya.

‘’Burhan Toprak’’. (b.t). Erişim (19.05.2021): https://www.biyografya.com/biyografi/1425.

‘’ جمله جوامع و زوايا’’. (b.t.). Erişim (28.02.2021): https://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b10082435t/f4.item.r=schefer#.

Colluci, E. (2019). How Curators Are Queering Art History. Erişim (05.02.2021): https://www.them.us/story/queering-art-history.

‘’Curriculum Vitae’’. (b.t). Erişim (03.08.2021): https://cdn.ku.edu.tr/resume/fyenisehirlioglu.pdf.

Çekül Vakfı. (2009, 4 Aralık). SANAT TARİHÇİSİ PROF. MUSTAFA CEZAR’A SAYGIYLA… (2009). Erişim (10.07.2021): https://www.cekulvakfi.org.tr/haber/sanat-tarihcisi-prof-mustafa-cezara-saygiyla.

DHA. (2021, 12 Ocak). Topkapı Sarayı Eski Müdürü Filiz Çağman, Edirne’de Toprağa Verildi. Erişim (03.07. 2021): https://m.haberturk.com/edirne-haberleri-amp/83840086-topkapi-sarayi-eski-muduru-filiz-cagman-edirnede-topraga-verildi.

‘’Dr. İbrahim Aydın Yüksel’’. (b.t). Erişim (02.08.2021): https://www.kubbealti.org.tr/kisi/ibrahim-aydin-yuksel.

‘’Dvořák, Max’’, b.t. Erişim (29.10.2021): https://arthistorians.info/dvorakm.

Enger, R. Art History Methodologies, Eight ways to und"Art History Methodologies, Eight ways to understand art," in Obelisk Art History. Erişim (25.10.2021): https://arthistoryproject.com/essays/art-history-methodologies/.

‘’Erdem Yücel’’. (b.t.). Erişim (25.08.2021): https://www.biyografya.com/biyografi/5491.

‘’Filiz Çağman’’. (b.t). Erişim (03.07.2021): http://katalog.istanbul.edu.tr/client/tr_TR/default_tr/search/results?qu=%C3%87a%C4%9Fman%2C+Filiz.&ic=true&ps=300.

‘’İnal, Güner’’. (b.t.). Erişim (25.07.2021): https://kutuphane.ttk.gov.tr/search?query=%C4%B0nal%2C+G%C3%BCner.

Kazancıgil, A. (2019). Sanat Tarihimize Fransız Dokunuşu: Albert-Louis Gabriel. Erişim (19.04.2021): Sanat Tarihimize Fransız Dokunuşu: Albert-Louis Gabriel – Derin Tarih.

‘’L'Architecture Ottomane’’. (b.t). Erişim (15.03.2021): https://www.royalacademy.org.uk/art-artists/book/larchitecture-ottomane-ouvrage-autorise-par-irade-imperial-et-publie-sous.

‘’M. Sinan Genim’’. (b.t.). Erişim (02.08.2021): https://www.sinangenim.com/tr/index.asp?ID=2.

‘’M. Uğur Derman’’. (b.t.). Erişim (31.07.2021): https://www.biyografya.com/biyografi/6156.

‘’Mazhar Şevket İşpiroğlu’’. (b.t). Erişim (21.05.2021): https://kitap.ykykultur.com.tr/yky/yazarlar/mazhar-sevket-ipsiroglu#.

‘’Metin Sözen’’. (b.t.). Erişim (27.07.2021): https://www.biyografya.com/biyografi/8643.

‘’Mieke Bal and Norman Bryson’’ (b.t.). Erişim (14.12.2020). http://csmt.uchicago.edu/annotations/balbryson.htm#:~:text=In%20%22Semiotics%20and%20Art%20History,can%20further%20art%20historical%20analyses.

‘’Nazan Ölçer’’. (b.t). Erişim (03.07.2021): https://www.biyografya.com/biyografi/23541.

‘’Nurhan Atasoy’’. (b.t). Erişim (09.06.2021): Nurhan Atasoy - Biyografya.

Ortaylı, İ. (2003, 5 Ekim). Sarayın "kethüda hanımı". *Milliyet*. Erişim (03.07.2021): https://web.archive.org/web/20180411174431/http://www.milliyet.com.tr/2003/10/05/pazar/yazortay.html.

‘’Pliny the Elder’’. Erişim (08.12.2020): https://en.wikipedia.org/wiki/Art_history.

‘’Prof. Dr. Ara Altun’’. (b.t). Erişim (28.06.2021): http://www.turkishculture.org/whoiswho/academics/ara-altun-119.htm.

‘’Prof. Dr. Aziz Doğanay’’. (b.t.). Erişim (06.06.2021): https://avesis.marmara.edu.tr/azizdoganay.

‘’Prof. Dr. M. Zeki Sönmez’’ (b.t.). Erişim (29.07.2021): https://www.msgsu.edu.tr/faculties/fen-edebiyat-fakultesi/sanat-tarihi-bolumu.

‘’Prof. Dr. Mustafa Sacit Pekak’’. (b.t.). Erişim (31.10.2021): Prof.Dr. MUSTAFA SACİT PEKAK | AVESİS (hacettepe.edu.tr).

‘’Prof. Dr. Semra Germaner’’. (b.t). Erişim (27.07.2021): http://www.turkishculture.org/whoiswho/academics/semra-germaner-163.htm.

‘’Prof. Dr. Selçuk Mülayim’’. (b.t). Erişim (29.0.2021): http://www.turkishculture.org/whoiswho/academics/selcuk-mulayim-636.htm.

‘’Prof. Dr. Uşun Tükel’’. (b.t). Erişim (31.10.2021): https://avesis.istanbul.edu.tr/usun.tukel.

‘’Prof. Dr. Zeki Sönmez’’ (b.t.). Erişim (29.07.2021): http://www.turkishculture.org/whoiswho/academics/zeki-sonmez-366.htm.

‘’Simge Özer Pınarbaşı’’. (b.t.). Erişim (29.10.2021): https://avesis.istanbul.edu.tr/simge#.

‘’Şerare Yetkin’’. (b.t). Erişim (11.06.2021): http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/kisi/81872/serare-yetkin.

‘’Tarihçe’’ (b.t.). Erişim (04.02.2022): http://sanattarihi.itu.edu.tr/Icerik.aspx?sid=9203.

‘’Türk - İslam Sanatları Tarihi Anabilim Dalı’’. (2020). Erişim (01.06.2021): https://ilahiyat.marmara.edu.tr/bolumler/islam-tarihi-ve-sanatlari/turk-islam-sanatlari-tarihi/profdr-aziz-doganay/.

‘’Yenişehirlioğlu, Filiz’’. (b.t.). Erişim (03.08.2021): https://ansiklopedi.vkv.org.tr/Kategoriler/Kisiler/Yoneticiler/Yenisehirlioglu,-Filiz

EKLER